

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2012

Bc. Monika Košová

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

SÚČASNÁ RODINA A JEJ PROBLÉMY

Diplomová práca

607ce4fd-23fb-4ccd-acfa-874fd4adfb97

Študijný program: Sociálne služby a poradenstvo

Školiace pracovisko: Ústav romologických štúdií

Školiteľ: PhDr. PaedDr. Denisa Selická, PhD.

Nitra 2012

Bc. Monika Košová

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Monika Košová
Študijný program: Sociálne služby a poradenstvo (Jednoodborové štúdium, magisterský II. st., externá forma)
Študijný odbor: 3.1.16 sociálne služby a poradenstvo
Typ záverečnej práce: Diplomová práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

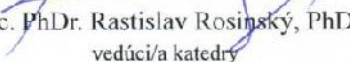
Názov: Súčasná rodina a jej problémy.

Anotácia: Téma je aktuálna. Práca je spracovaná v teoretickej a empirickej časti. Teoretická časť analyzuje rodinu z viacerých vedných odborov. Taktiež poukazuje na súčasné problémy v rodinách. Empirická časť zistí najčastejšie problémy súčasných rodín. V práci je potrebné uviesť aj zahraničné informačné zdroje o uvedenej problematike, prípadne aj výskumné štúdie. Zber empirických údajov bude realizovaný formou výskumných metód. Diplomová práca predloží podnetné návrhy pre prax.

Školiteľ: PaedDr., PhDr. Denisa Selická, PhD.
Oponent: JUDr. Eva Vondráková, PhD.
Ústav: URS - Ústav romologických štúdií
Riaditeľ ústavu: doc. PhDr. Rastislav Rosinský, PhD.

Dátum zadania: 20.10.2010

Dátum schválenia: 25.07.2011

doc. PhDr. Rastislav Rosinský, PhD.
vedúci/a katedry

Ďakujem mojej školiteľke práce
PhDr. PaedDr. Denise Selickej, PhD.
za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytla pri vypracovaní
diplomovej práce.

ABSTRAKT

KOŠOVÁ, Monika: *Súčasná rodina a jej problémy*. [Diplomová práca] – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Ústav romologických štúdií. - Školiteľ: PhDr. PaedDr. Denisa Selická, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister (Mgr.). – Nitra : FSVaZ, 2012. 64 s.

Magisterská práca prináša pohľad na súčasnú rodinu a jej problémy, so zameraním na problém rozvodu manželstiev. Cieľom magisterskej práce bolo metódou dotazníka zistiť dopad rozvodu na členov rodiny v súčasných podmienkach našej spoločnosti v regionálnom aspekte. Práca je koncipovaná do šiestich kapitol. Autorka v prvej kapitole prináša pohľad na rodinu s viacerých vedných odborov, jej historické aspekty, funkcie, štruktúru a typológiu na základe plnenia jednotlivých funkcií a popisuje typy dysfunkčných rodín. V druhej kapitole autorka priblížila vybrané problémy súčasnej rodiny. Tretia kapitola je zameraná na rodinu a rozvod. V tejto kapitole autorka popisuje legislatívny rámec rozvodového konania ako aj podmienky pre rozvod manželstva súdom v Slovenskej republike a vo vybraných štátoch Európskej únie. Ďalej analyzuje dôsledky rozvodu na rodiča a dieťa a uvádza možnosti odbornej pomoci a poradenstva rodine. V štvrtej a piatej kapitole je rozpracovaný empirický výskum a jeho výsledky. Výskumom autorka zisťovala reálny stav a analýzu dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte. Ukázalo sa, že dopad rozvodu na ženy je závažnejší ako na mužov, čo sa prejavilo aj na rozdiel v ekonomickom zabezpečení rodiny medzi osamelým otcom a osamelou matkou. Deti z týchto rodín sa ľahšie adaptujú na porozvodovú situáciu, ak sa na ich výchove naďalej podieľajú obidvaja rodičia. Spoločnosť je tolerantnejšia voči osamelému rodičovi s deťmi oproti minulosti, pričom čím je podpora a pomoc osamelému rodičovi väčšia, tým má väčšiu možnosť využívať voľný čas pre seba. Autorka z dôvodu nedostatku zariadení pre osamelé matky z deťmi, navrhla vo svojej práci zriadenie práve takého zariadenia za účelom pomoci vo forme dočasného bývania, vzdelávania ako aj právneho poradenstva. Záver práce obsahuje stručné zhodnotenie a odporúčania pre prax.

Kľúčové slová:

Rodina. Rodič. Dieťa. Funkčná rodina. Problémy v rodine. Rozvod. Pomoc rodine. Poradenstvo.

ABSTRACT

KOŠOVÁ, Monika: Present family and its problems. [Diploma Thesis] – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Social Sciences and Health Care; Institute of Sociology studies. Tutor: PhDr. Paedr. Denisa Selicka, Phd. Degree of professional qualification: Master (Mgr.) – Nitra : FSVaZ, 2012. 64 p.

Diploma thesis brings an insight into a present family and its problems, it is focused on the problem of marriage divorces. The aim of the diploma thesis was to find out through the method of questionnaire the impact of the divorce on the family members in the current conditions of our society within regional aspect. The thesis consists of six chapters. The author brings in the first chapter the insight into the family from the view of more scientific disciplines, its historical aspects, functions, structure and typology on the basis of performing its specific functions and describes the types of dysfunctional families. In the second chapter the author brings to an attention the selected problems of the present family. The third chapter is focused on the family itself and the divorce. In this chapter the author describes the legislative frame of the divorce proceedings as well as the legal conditions for the divorce in the Slovak republic and the selected countries across the European Union. Furthermore the author analyses the consequences of the divorce for the parent and the child and states the possibilities of professional help and counseling for the family. In the fourth and the fifth chapter is elaborated the empiric research and its results. Through the research the author gathered the real state and analysis of the impact of the divorce on the family members in regional aspect. The results showed, that the impact of the divorce is much bigger for women than for men, which was demonstrated also by the difference in economic ensuring of the family by the lonely father and lonely mother. Children from these families are easier to adopt to after-divorce situation when both parents are participating on their further upbringing. Today the society is much more tolerant to the lonely parent with the children than in the past. The bigger support and help the lonely parent gets the bigger possibility for spending his or her free time she or he has. Due to the fact of a lack of facilities for lonely mothers with children the author proposed in her thesis establishing of this kind of facility for providing help in the form of temporary living, education as well as legal counseling. The conclusion of the thesis contains brief evaluation and recommendation for the practice.

Key words:

Family. Parent. Child. Functional family. Problems in the family. Divorce. Help for the family. Counseling.

OBSAH

ÚVOD	11
1 RODINA	14
1.1 Pohľad na rodinu z viacerých vedných odborov	14
1.2 Historické aspekty rodiny	18
1.3 Funkcie a štruktúra rodiny	19
1.4 Typológia rodín na základe plnenia jednotlivých funkcií	21
1.4.1 Typy dysfunkčných rodín	21
2 VYBRANÉ PROBLÉMY SÚČASNEJ RODINY	23
2.1 Rodina s nezamestnaným členom	23
2.2 Rodina s užívateľom drog	24
2.3 Rodina so seniorom/seniorkou	26
2.4 Rodina s násilím páchaným na ženách – domáce násilie	26
2.5 Rodina so syndrómom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa	27
2.6 Rodina s dieťaťom s postihnutím	29
2.7 Rodina s jedným rodičom	30
2.7.1 Osamelá matka s dieťaťom	31
2.7.2 Osamelý otec s dieťaťom	31
3 RODINA A ROZVOD	32
3.1 Rozvod ako proces	32
3.1.1 Legislatívny rámec rozvodového konania	33
3.1.2 Podmienky pre rozvod manželstva súdom v Slovenskej republike a vo	

vybraných štátoch Európskej únie	34
3.1.3 Pohľad na rozvod z hľadiska kanonického práva	36
3.2 Dôsledky rozvodu na rodiča a dieťa	36
3.3 Odborná pomoc rodine počas rozvodového procesu a po rozvode	37
3.3.1 Predrozvodové a porozvodové poradenstvo	39
3.3.2 Úprava pomerov k nepľnoletým deťom	40
4 PROJEKT VÝSKUMU	42
4.1 Predmet výskumu	42
4.2 Ciele výskumu	42
4.3 Hypotézy výskumu	42
4.4 Metódy výskumu	43
4.5 Výberový súbor	43
5 VÝSLEDKY	46
5.1 Dopad rozvodov na ženy a mužov	46
5.2 Dopad rozvodov na deti	48
5.3 Vzťah okolia k osamelému rodičovi	52
5.4 Ekonomické zabezpečenie matiek s deťmi pred a po rozvode	54
5.5 Pomoc osamelým rodičom	58
6 DISKUSIA	60
ZÁVER	73
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	75

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

<i>Graf 1</i> Skúmanie obdobia vyrovnania sa s rozvodom	46
<i>Graf 2</i> Zisťovanie rozdielu vyrovnávania sa s rozvodom medzi mužom a ženou	47
<i>Graf 3</i> Skúmanie starostlivosti o maloleté dieťa druhej osobnej	48
<i>Graf 4</i> Skúmanie vzťahov medzi dieťaťom a odídeným rodičom	49
<i>Graf 5</i> Skúmanie podielu starostlivosti odídeného rodiča na výchove dieťaťa	50
<i>Graf 6</i> Skúmanie spôsobu vyrovnávania sa dieťaťa s rozvodom	51
<i>Graf 7</i> Vnímanie osamelého rodiča okolím	52
<i>Graf 8</i> Názor osamelého rodiča na jeho negatívne posudzovanie okolím	53
<i>Graf 9</i> Zisťovanie sociálnej a ekonomickej situácie p rozvode manželstva	54
<i>Graf 10</i> Zisťovanie dostatku finančných prostriedkov z pracovného pomeru	55
<i>Graf 11</i> Zisťovanie včasnosti platenia výživného	55
<i>Graf 12</i> Zisťovanie spôsobu pokrytia výdavkov	56
<i>Graf 13</i> Zisťovanie nutnosti riešenia problému s bývaním po rozvode	57
<i>Graf 14</i> Zmena bytovej situácie po rozvode	57
<i>Tab. 1</i> Štruktúra skúmaných respondentov podľa pohlavia a veku	44
<i>Tab. 2</i> Štruktúra respondentov podľa pohlavia a pracovnej aktivity	44
<i>Tab. 3</i> Skúmanie obdobia vyrovnania sa s rozvodom	46
<i>Tab. 4</i> Zisťovanie rozdielu vyrovnávania sa s rozvodom medzi mužom a ženou	47
<i>Tab. 5</i> Skúmanie vzťahov medzi dieťaťom a odídeným rodičom	49
<i>Tab. 6</i> Skúmanie podielu starostlivosti odídeného rodiča na výchove dieťaťa	50
<i>Tab. 7</i> Vnímanie osamelého rodiča okolím	52
<i>Tab. 8</i> Názor osamelého rodiča na jeho negatívne posudzovanie okolím	53
<i>Tab. 9</i> Zisťovanie dostatku finančných prostriedkov z pracovného pomeru	54
<i>Tab. 10</i> Zisťovanie spôsobu pokrytia výdavkov	56

*„Ja som Pán, tvoj Boh, čo ťa učím,
aby si mal úspech, čo ťa vediem cestou,
po ktorej máš ísť.
Keby si si všímal moje rozkazy,
bol by tvoj pokoj ako rieka
a tvoje blaho ako morské vlny.
A bolo by ako piesku tvojho potomstva
a plodov tvojho lona ako jeho zrníek,
nebolo by zničené ani vyhubené
tvoje meno...“
Prorok Izaiáš 48, 17-19*

ÚVOD

Idea rodiny sa ukazuje byť jedným z najsilnejších podnetov ľudského bytia, neodmysliteľnou súčasťou ľudskosti a súčasne hodnotovým základom budúcnosti. Rodina je zdrojom základného bohatstva spoločnosti. Významným spôsobom sa podieľa na tvorbe ľudského potenciálu, ktorý je najvzácnejším potenciálnym bohatstvom každej krajiny a najcennejším plodom života týchto rodín sú deti.

Po zamatovej revolúcii v roku 1989 došlo v našej spoločnosti nielen k zmene spoločenského zriadenia a dlho očakávanej renesancii demokracie a občianskych slobôd, ale aj k nepochybne výraznej premene prostredia okolo nás a celej spoločnosti. Tieto zmeny priniesli nové zmeny do vývoja rodiny. Došlo k oslabeniu ekonomickej funkcie muža ako jediného živateľa rodiny. Ženy sa stali ekonomicky nezávislými, rovnoprávnymi. Vývoj veľkej rodiny smeroval k malej rodine.

V mnohých prácach autorov zaoberajúcich sa danou problematikou sa stretávame s názorom, že súčasná rodina je v porovnaní s tradičnou krízová. Konštatujú, že zmenšenie rozsahu funkcií a oslabenie nátlaku zvonka, narušuje stabilitu rodiny. Odporcovia (Kvapilová, 2000, Matoušek, Pazlová, 2010) tohto názoru tvrdia, že rodina nie je v kríze, nerozpadá sa, len nadobúda nové podoby. U niektorých autorov (Stanton, 1997, Lenczová, 2001, Možný, 1999) sa však stretávame s názorom, že napriek zmenám,

ktorými rodina prešla v posledných desaťročiach, sa nedá povedať, že by rodina bola v kríze v tom zmysle, že by sa ukázala ako zbytočná alebo prežitá a mali ju vystriedať iné formy. Rodina, ktorej základom je stabilný rodičovský pár, sa potvrdzuje ako najlepšie riešenie, hoci nie vždy je tento ideálny aj realizovaný. Na druhej strane nemôžeme nevidieť, že rodina ako inštitúcia je ohrozovaná zvonka, že čoraz viac je vonkajšími vplyvmi oslabovaná jej súdržnosť, stabilita a funkčnosť.

Udalosťou, ktorá sa v našej spoločnosti stala nielen úplne bežnou záležitosťou, ale ktorá môže výrazne negatívne ovplyvniť kvalitu výchovy a harmonického rozvoja osobnosti maloletého dieťaťa, je rozvod. Ak sú do rozvodu zapojené deti, ide o tragédiu, ktorej sa podľa možnosti treba vyhnúť. Každopádne rozvod znamená narušenie fungovania rodiny a výchovy detí a jeho dôsledkom sú takzvané neúplné rodiny. Deti z neúplných rodín majú sťažený štart do života a horšie vyhliadky.

Význam tejto práce je v tom, že chce poukázať na reálne problémy osamelých rodičov a to predovšetkým osamelých matiek, nakoľko aj v súčasnosti sú im vo väčšine prípadov zverenú deti do osobnej starostlivosti. Prácou chce autorka poskytnúť osamelým rodičom informácie, kto im môže pomôcť, akými prostriedkami a či ich pomoc bude účinná. Cieľom práce je zistiť dopad rozvodu na členov rodiny v súčasných podmienkach našej spoločnosti v regionálnom aspekte. Autorka sa rozhodla uvedenú tému spracovať z dôvodu, že cítila potrebu hlbšie preniknúť do danej problematiky, nazrieť na danú problematiku z viacerých hľadísk a získať reálny obraz o problémoch členov rodiny, s ktorými sa musia po rozvode vyrovnávať. Hlavnou empirickou metódou použitou v tejto práci je dotazník.

K uvedenej problematike je dostupné množstvo odbornej literatúry, ktorá je zameraná najmä na dopad rozvodu na deti. Nespochybniteľné je, že deti trpia rozvodom najviac, avšak v literatúre sa už menej popisuje dopad na manželku, matku a ešte menej dopad rozvodu na manžela. Práca nemieni spracovať všetky problémy súčasnej rodiny, zameriava sa na vybraný problém rodiny - rozvod. Pri hodnotení dopadu rozvodu na členov rodiny sa názory autorov v mnohom rozchádzajú ako aj zhodujú. Jednoznačne sa zhodujú v názore na dopad rozvodu na dieťa, ale názory na dopad rozvodu na rodičov sa v odbornej verejnosti rôznia. Jedni zastávajú názor, že dopad rozvodu na ženu a muža je rovnaký, nakoľko zdôrazňujú gender hľadisko a rovnosť príležitostí, oponujúci autori naopak zdôrazňujú závažnejší dopad rozvodu najmä na osamelé matky, ktoré sú citlivejšie,

zraniteľnejšie, na trhu práce sú znevýhodňované z dôvodu osobnej starostlivosti o maloleté dieťa.

Rozpad jednotlivých rodín ešte neznamená rozpad inštitúcie rodiny ako takej. Rodina je i naďalej v centre životných plánov mladých ľudí a manželstvo si naďalej udržiava pomerne vysoký status a to napriek tomu, že sobáš neprináša také výhody ako v minulosti.

1 RODINA

Rodina je v našej spoločnosti pokladaná za základnú bunku spoločnosti. Poskytuje svojim členom potrebné zázemie, uspokojuje ich potreby a sprostredkúva skúsenosti, ktoré nie je možné získať nikde inde. Podľa Možného (2008), rodina predstavuje sociálne zariadenie, ktorého základným účelom je vytvárať súkromný priestor pre reprodukciu spoločnosti, ktorý je chránený pred víriacim sa a neprehľadným verejným svetom. Postavenie rodiny v SR upravuje Zákon o rodine č.36/2005 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý v článku 1 hovorí : „ Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí. “ Prevendárová (1995) definuje rodinu ako spoločensky schválenú formu stáleho spoluzitia osôb spojených manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi zväzkami. Ako forma organizácie osobného života zahŕňa vzťahy medzi manželskými partnermi, rodičmi a deťmi, bratmi a sestrami a inými príbuznými, ktorí spolu žijú. Chápe sa ako relatívne samostatná inštitúcia a spoločenská skupina, ktorá má určitú tradíciu a vlastné hodnoty, špecifický spôsob života a zaužívané spôsoby vzájomného styku medzi svojimi členmi. Ako uvádza Repáň (1980, s.14) „ základom tohto života je vzťah muža a ženy, manželov, ktorí opúšťajú svoje pôvodné rodiny, a to práve v mene novej rodiny, vznikajúcej na základe veľmi blízkeho vzťahu ku zvolenému životnému partnerovi“. Stabilita rodiny je predpokladom zdravej a primerane správnej výchovy detí, v ktorej rozhodujúcu úlohu vykonávajú rodičia, ktorí najmä svojím osobným životom, správaním a vzťahom k spoločnosti sú svojim deťom príkladom (Galbavý, Vondráková, 2005).

1.1 Pohľad na rodinu z viacerých vedných odborov

Vzťah pedagogiky a rodiny

Najstarším a na počiatku spoločnosti aj jediným výchovným prostredím je rodina. Ako uvádza Bakošová (2005), druhým najvýznamnejším činiteľom ovplyvňujúcim osobnosť dieťaťa je školské prostredie. „Rodina spolu so školou plnia významné výchovné úlohy, ktoré sa vzájomne dopĺňajú“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 248). Aby jedinec úspešne zvládol prechod z relatívne chránenej rodinnej sféry do drsnejšej spoločenskej, vyžaduje si to prípravu týkajúcu sa vedomostí, zručností, návykov ako aj správne sformovanie postojov a prístupov. Túto úlohu na seba preberá škola, ktorá má významnú

úlohu pri začleňovaní žiaka do spoločnosti. „Vzdelávanie a výchova patria k základným atribútom rozvoja každej civilizovanej spoločnosti. Výrazne sa podieľajú na zvyšovaní vzdelanostnej a kultúrnej úrovne obyvateľstva a na spoločenskom vývoji“ (Selická, 2009, 62 s.). Teoretický význam pedagogiky spočíva v odhaľovaní zákonitostí výchovy a vzdelávania, ktoré majú dôležitú úlohu pri rozvoji jedinca. Praktický význam pedagogiky je veľký, pretože pedagogické vedy postihujú výchovnú a vzdelávaciu prax všetkých typov škôl, výchovno – vzdelávacie zariadenia, rodinu, pedagogických pracovníkov, rodičov i ďalší okruh pracovníkov, ktorí sa s danou problematikou stretávajú len okrajovo.

Psychológia vo vzťahu k rodine

„Psychológia rodiny je úzko prepojená s psychológiou vývinovou, sociálnou, klinickou ale aj sociológiou rodiny“ (Harineková, 2004, s.11). V centre súčasného psychologického ponímania rodiny a rodinnej interakcie je systémový prístup. Zo zreteľa systému je rodina vytváraná a prepájaná sieťou vzájomných vzťahov (Glasová, 2000). V oblasti praxe sa psychológia uplatňuje v psychologickom rodinnom poradenstve a v rodinnej terapii. Poskytuje nám informácie o zmenách psychiky členov malých sociálnych skupín, prispieva k lepšiemu pochopeniu toho, prečo majú práve v určitej situácii také prejavy správania a prežívania a poskytuje nám aj východiská k hľadaniu spôsobov, ako toto správanie a prežívanie primerane ovplyvňovať. Psychologicko – poradenské intervencie sa uplatňujú vtedy, ak riešenia úloh kladú na človeka také nároky, ktoré by mohli viesť k vývinovému deficitu alebo neoptimálnemu riešeniu (Koščo, 1980).

Sociológia rodiny

Každá spoločnosť si vytvára sociálne inštitúcie s vlastnými špecifikami. Rodina ako sociálna skupina a inštitúcia manželstva sú považované za základné spoločenské inštitúcie, ktoré zabezpečujú socializáciu svojich členov. V sociológii sa prijala všeobecná definícia rodiny, ktorá „rodinu chápe ako skupinu ľudí, ktorí sú medzi sebou spojení príbuzenskými vzťahmi a ktorej dospelí členovia berú na seba zodpovednosť za socializáciu detí. Príbuzenské vzťahy sa chápu ako väzby medzi jednotlivcami, buď vytvorené prostredníctvom manželstva alebo existujúce medzi pokrvnými príbuznými“ (Košťá, 1993, s.81). Zmeny v spôsobe života rodín sú jedným z ťažísk tematického spektra sociológie rodiny.

Teologické chápanie rodiny

Najzákladnejším poznatkom o manželstve a rodine je fakt, že pochádzajú z Božieho ustanovenia (Tirpák 2010). Muž a žena spojení v manželstve tvoria spolu so svojimi deťmi rodinu. Manželstvo je povolanie, ktorým sa má splniť konkrétne poslanie, ktoré spočíva v spolupráci s Bohom na diele stvorenia. Základným spoločenstvom Cirkvi je rodina otvorená pre lásku a plodnosť. Stvoriteľ chce, aby z čistej lásky prichádzali na svet deti, milované a prijaté, ktorým rodičia venujú svoju pozornosť. Boh stvoril človeka ako muža a ženu, aby vo sviatosti manželstva tvorili nerozlučiteľnú jednotu, boli si navzájom oporou, obdarovávali sa radosťou a láskou. „Manželskú zmluvu, ktorou muž a žena vytvárajú medzi sebou dôverné spoločenstvo života a lásky, ustanovil Stvoriteľ a vybavil ho vlastnými zákonmi.“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi pre mladých, 2011). Touto zmluvou muž a žena medzi sebou spájajú svoje životné osudy na celý život.

Právo a rodina

Náhľad na význam manželstva a jeho postavenie v našej spoločnosti prešiel mnohými zmenami. V Slovenskej republike podľa čl. 41 ods. 1 až 5 **Ústavy SR č. 460/1992 Zb.** v znení neskorších predpisov manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Dňa 1. apríla 2005 nadobudol účinnosť **Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine** a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákon upravuje rodičovské práva a povinnosti, výchovné opatrenia, náhradnú starostlivosť - zverenie dieťaťa do výchovy inej osoby, pestúnsku starostlivosť, ústavnú výchovu, ako aj osvojenie, výživné, rozlišuje inštitút poručníctva a opatrovníctva. V uvedených oblastiach vymedzuje činnosti vybraných subjektov pracujúcich s rodinou. **Zákon č.305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele** upravuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu. Úprava tohto zákona vychádza zo skutočnosti, že „opatrenia sociálnej prevencie zamerané na predchádzanie krízovým situáciám v rodine, sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela pre deti a dospelých predstavuje sústavu na seba nadväzujúcich a podmieňujúcich sa opatrení, ktorými štát garantuje najmä dieťaťu ochranu, pomoc a podporu, a to zvlášť v tých prípadoch, keď rodičia nie sú schopní alebo ochotní zabezpečiť riadnu starostlivosť o dieťa (Oláh, 2005, s. 104). Podpora rodín s deťmi je upravená aj v **Zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách**. Podľa tohto zákona sociálna služba je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané vo vzťahu k rodine na prevenciu, riešenie alebo zmiernenie jej sociálnej situácie, na riešenie krízovej

sociálnej situácie alebo prevenciu jej sociálneho vylúčenia.

Zmeny súčasnej rodiny

Rovnako ako v spoločnosti tak aj v rodine sa odohrávajú sociálne zmeny. Ako uvádza Turiel (1993), za posledné štyri desaťročia sme svedkami hlbokých až radikálnych zmien v súčasnom chápaní rodiny na úrovni sociálno-konvenčnej, morálnej a personálnej. Rodina podliehajúca mnohým zmenám ostáva oporným bodom pre svojich členov a základnou spoločenskou jednotkou napriek tomu, že v nej v súčasnosti prebiehajú také zmeny, ktoré vyvolávajú určitú neistotu alebo dojem určitého neporiadku. Naďalej platí, že rodinu tvorí rodičovský pár a deti. „Spoločenstvá samotných párov bez detí sú síce domácnosťou, nie však rodinou“ (Tirpák, 2010, s 120). V súčasnosti zaniká tradičné spoločenské prostredie a ak hovoríme o zmene rodiny a odvodzujeme tieto zmeny od „tradičnej normálnej rodiny“, v ktorej sú obidvaja rodičia detí manželmi, žijúcimi so svojimi deťmi v spoločnej domácnosti, tieto zmeny sa vzťahujú k takémuto harmonickému obrazu rodiny (Ondrejčiková, Majerčíková, 2005). Jednou zo základných príčin premeny rodiny je premena ženy a jej sociálnej pozície. Dochádza k určitým zmenám v rodových rolách, v rozdelení zodpovednosti a úloh v rodine. Otcovstvo nadobudlo nový význam. Aktívne zapájanie otcov do starostlivosti o deti je tiež podporované opatreniami rodinnej politiky. Rodina založená na partnerstve, s dvoma živiteľmi a s mužom, ktorý chce rozvíjať aktívne otcovskú rolu, je jednou z možností nových rodinných foriem. Zástancovia kohabitácií však tvrdia, že v našom type spoločnosti o rodine môžeme hovoriť ako o rodinnom spoložití ľudí, ktorého jadrom je citová väzba medzi nimi, pričom partneri môžu byť opačného ako aj rovnakého pohlavia (Matoušek, Pazlarová, 2010). Zmeny, ktoré v spoločnosti prebiehajú sa premietajú do hodnotového systému rodiny a prejavujú sa charakteristickými črtami. Medzi základné charakteristiky Hudecová (2009) uvádza :

- ***Oblasť zakladania rodiny stráca svoju ritualizovanú podobu.***
- ***Znižuje sa stabilita rodiny.***
- ***Mení sa celková štruktúra rodiny.***
- ***Rozvoj zaznamenáva antikoncepcia a plánované rodičovstvo.***
- ***Dôraz na materiálne hodnoty a zvýšenie svojej životnej úrovne.***
- ***Vysoká zamestnanosť a vzdelanosť žien popri „plnom úväzku“ v domácnosti.***
- ***Dvojkariérový model rodiny***
- ***Odklon od predošlej typickej koalície (dominantný hostilnejší otec a láskavá***

submisívnejšia matka).

- *Dochádza k obmedzeniu bezprostredných kontaktov medzi partnermi aj rodičmi a deťmi.*
- *K zmenám dochádza v organizácii rodinného cyklu.*

1.2 Historické aspekty rodiny

Význam rodiny sa v jednotlivých historických obdobiach mení, k čomu v značnej miere prispieva celkový vývoj. Rodinu pokladali Le Play a Comte za základnú jednotku usporiadania sociálneho organizmu, ktorá sa podľa nich vyvíjala od patriarchálnej veľkorodiny, cez nestabilnú až po kmeňovú, rozvetvenú rodinu.

Patriarchálna veľkorodina je charakteristická neexistenciou osobného vlastníctva a prácou všetkých bez nároku na odmenu. Je to vlastne rozšírená štvorgeneračná rodina, na čele ktorej stál najstarší otec, ktorý bol zároveň jediným vlastníkom všetkého materiálneho bohatstva rodiny. Staral sa o jeho rozmnoženie a upevnenie moci rodiny uzatváraním výhodných manželstiev (Matoušek, 2003). Začiatok rozpadu patriarchálnej rodiny súvisel s nárastom del'by práce, urbanizáciou a industrializáciou.

Nestabilná rodina vznikla ako dôsledok individualizmu a industrializmu. Rodina je tvorená len rodičmi a slobodnými deťmi, ktoré rodinu opúšťajú a zakladajú si nové domácnosti a po uzatvorení manželstva k pôvodnej rodine manželia nepociťujú žiadne záväzky. Stráca sa význam rodinných tradícií, oslabuje sa morálna sila rodiny, rodina nie je ukotvená v jednom dome, ale sa sťahuje podľa potreby počtu členov (Možný, 1990).

Kmeňová – rozvetvená rodina predstavuje najideálnejší typ rodiny. Poskytuje svojim členom dostatok slobody a zároveň je dostatočne stabilná. Táto rodina bola pevne ukotvená v rodinnom dome, ktorý jej patril a dedil sa z generácie na generáciu, symbolizoval ju a zaisťoval jej trvanie (Možný, 1990). V súčasnej dobe narastá počet rodín, ktoré zdieľajú spoločnú domácnosť, hospodária samostatne, ale ekonomicky sa podieľajú na prevádzke domácnosti. Tento vzostup je spôsobený v dôsledku situácie na trhu s bytmi, ekonomickou výhodnosťou a niekedy až nevyhnutnosťou, kedy je potrebné spojenie síl a finančných prostriedkov.

1.3 Funkcie a štruktúra rodiny

Z rodinných vzťahov vznikajú určité očakávania členov rodiny v rôznych oblastiach ich života, ktoré sa označujú ako práva a povinnosti. Z hľadiska očakávania ich realizácie sa o nich hovorí ako o základných funkciách rodiny (Skupnik, 2010). Každá stabilná a životaschopná rodina plní viacero funkcií, ktoré sa vzájomne prelínajú a ovplyvňujú.

Biologicko – reprodukčná funkcia - rodina vytvára optimálne podmienky pre zabezpečenie reprodukcie, zabezpečuje pokračovanie rodiny čiže biologické trvanie spoločnosti. Biologicko-reprodukčná funkcia rodiny je aj predmetom záujmu zo strany štátu, ktorý sa ju snaží regulovať prostredníctvom tzv. populačnej politiky.

Ekonomická funkcia – hmotné zabezpečenie rodiny ovplyvňuje jej životný štýl, spôsob trávenia voľného času a jej sociálny status. „Rodina potrebuje predovšetkým ekonomicky zabezpečiť základné životné potreby svojich členov“ (Levická, 2004, s.2). Úroveň zabezpečenia ekonomickej funkcie závisí od jej výšky príjmov, počtu vyživovaných členov a od jej spotreby.

Výchovná funkcia - cieľom výchovného procesu v rodine je zabezpečiť deťom podmienky na ich pozitívne smerovanie v živote, ich fyzický, intelektuálny, citový, mravný vývin, optimálny osobnostný socializačný rozvoj (Žilínek, 1997). Výchovná funkcia patrí k funkciám pomerne stabilným, hoci výchova v pravom slova zmysle nie je u rodičov samozrejmosťou. Medzi časté typy rodinnej výchovy Hroncová (2004) uvádza výchovu **autoritatívnu**, založenú na dominantnom vplyve rodičov a direktívnom pôsobení. Vystupňovaným typom autoritatívnej výchovy je **nekompromisná** výchova, kedy rodičia kladú kategorické požiadavky, ktoré nepripúšťajú výnimky. Pri **perfekcionalistickej** výchove kladú rodičia na dieťa vysoké požiadavky, v dôsledku čoho je dieťa pod neustálym tlakom. **Brutálna** výchova je založená na tvrdých výchovných metódach a negatívnom hodnotení dieťaťa. Opakom autoritatívnej výchovy je **liberálna** výchova, keď je dieťaťu všetko dovolené. Špecifickým druhom liberálnej výchovy je **merkantilná** výchova, pri ktorej je dieťa neodôvodnene odmeňované. Keď sa rodičia domnievajú, že sa ich dieťaťu neustále krivdí a kladú sa naň vyššie požiadavky než na iné deti, hovoríme o **kverulantskej** výchove. Najmenej vhodným typom výchovy je **patologická** výchova, ktorá je uskutočňovaná v patologickom prostredí. Najvhodnejším typom výchovy je **demokratická** výchova, ktorá je založená na rešpektovaní individuality a osobnosti dieťaťa, kde je primerane zastúpená láska s prísnosťou, sloboda dieťaťa s jeho povinnosťami, ktoré rodič pravidelne kontroluje.

Emocionálna funkcia - kvalita plnenia emocionálnej funkcie je predpokladom stability rodiny. Sú tu prítomné emocionálne väzby medzi manželským párom, medzi manželmi a deťmi i medzi súrodencami navzájom. Tak ako sú významní rodičia pre dieťa, tak je dieťa dôležitým prameňom emociálnosti, šťastia a naplnením zmyslu ich života. Dieťa ktoré má nedostatok lásky, môže prežívať negatívne city, v dôsledku ktorých dôjde až k psychickému chorľaveniu dieťaťa (Ippolitovna Kulčickaja, 1987).

Ochranná funkcia - ochranná funkcia rodiny nespočíva len v ochrane života a zdravia členov rodiny, ale aj v ich ochrane pred sociálno-patologickými javmi (Hroncová, 2004). Rodina poskytuje ochranu vo fyzickom, emocionálnom a sociálnom zmysle a to nielen deťom, ale aj dospelým, zdravým, chorým, telesne či duševne postihnutým a seniorom.

Socializačná funkcia – každé dieťa už od svojho narodenia vyrastá v určitom sociálnom prostredí, ktoré ho formuje, predurčuje jeho osobnostný vývoj, jeho vzťahy k iným ľuďom, orientuje ho na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktom a zároveň mu poskytuje aj oporu. Odovzdáva tak dieťaťu sociálne zručnosti nevyhnutné pre život.

Štruktúra rodiny

Každý rodinný systém je tvorený viacerými subsystémami. Ako uvádza Levická (2000), najpodstatnejšími subsystémami sú **manželský (partnerský) subsystém, subsystém rodič a dieťa a súrodenecký subsystém.**

Manželský subsystém má významnú úlohu vo všetkých vývojových fázach života rodiny. Stabilita každej rodiny je podmienená schopnosťou muža a ženy vypestovať si dobre fungujúci vzťah. Spôsob, akým si manželia pomáhajú, robia spoločné rozhodnutia, ako zvládajú konflikty, ako plánujú budúcnosť rodiny, je určitým modelom interakcie a intimity medzi mužom a ženou, ktorý ovplyvňuje aj vývin ich detí (Hudecová, 2009).

Subsystém rodič – dieťa vzniká tehotenstvom u ženy a rozširuje hranice pôvodného manželského systému. Postoje dieťaťa k rodičom sa počas jeho vývinu menia. Až dospelý človek, nezávislý na svojej pôvodnej rodine má realistický názor na svojich rodičov, uznáva ich skúsenosti, ak to považuje za správne a užitočné, prijíma ich rady.

V súrodeneckom subsystéme má dieťa možnosť naučiť sa spolupráci, vzájomnej podpore, kompromisom. „Dieťa vyrastajúce so súrodencom je obvykle citlivejšie k prejavom iných detí, lepšie vie odhadnúť ich aktuálne pocity a potreby a dokáže sa s nimi lepšie dohodnúť, nájsť kompromisné riešenie“ (Končeková, 2010, s. 171).

1.4 Typológia rodín na základe plnenia jednotlivých funkcií

Poruchy rodiny chápeme ako situácie, kedy rodina z nejakého dôvodu a v rôznej miere neplní základné funkcie dané spoločenskou normou. Dunovský (1986) na základe hodnotenia funkčnosti rodiny a jej porúch vo vzťahu k dieťaťu stanovil štyri pásma funkčnosti rodiny :

1. Funkčná rodina – je to rodina harmonická, bez narušenia, ktorá plní primerane všetky funkcie a dokáže zabezpečiť optimálny vývin svojich detí.

2. Rodina problémová – vyskytujú sa v nej poruchy niektorých funkcií, ktoré však vážnejšie neohrozujú rodinný systém a vývoj dieťaťa v ňom. Rodina je schopná vlastnými silami riešiť svoje problémy prípadne jednorazovou alebo krátkodobou pomocou zvonka.

3. Dysfunkčná rodina – v takejto rodine sa vyskytujú vážnejšie poruchy niektorých alebo všetkých rodinných funkcií, ktoré bezprostredne ohrozujú a poškodzujú rodinu ako celok a zvlášť vývin v prospech dieťaťa. Rodina vyžaduje sústavnú pomoc odborníkov.

4. Afunkčná rodina – poruchy sú také závažné, že rodina prestáva plniť svoje úlohy. Dieťaťu závažným spôsobom škodí, ohrozuje ho v samotnej existencii a jediným riešením v prospech dieťaťa je vziať ho z tejto rodiny a umiestniť ho v náhradnej rodine.

1.4.1 Typy dysfunkčných rodín

L. Višňovský (1998) medzi dysfunkčné rodiny zaraďuje nasledovné typy :

Nezrelá rodina – nízky vek rodičov, ich nezrelosť a neskúsenosť sú častými príčinami, ktoré sú im prekážkou, aby mohli byť dobrými a spoľahlivými rodičmi. Ich zlyhávanie sa prejavuje nedostatočným stimulovaním dieťaťa, nevhodnou komunikáciou s dieťaťom či neschopnosťou zvládať starostlivosť o dieťa.

Pret'ažená rodina – zdrojom pret'ažnosti môžu byť konflikty v rodine, pracovná zaťaženosť rodičov, narodenie ďalšieho dieťaťa, choroba člena rodiny či ekonomické problémy. Novodobým typom pret'aženej rodiny je rodina podnikateľská.

Ambiciózna rodina – v takýchto rodinách sa preferuje dosiahnutie pracovných a profesionálnych úspechov na úkor rozvoja osobnosti svojich detí. Snahou obidvoch rodičov je vyniknúť v profesii, budujú si svoju kariéru a tým si uspokojujú svoje potreby.

Perfekcionistická rodina- rodič kladie dôraz na detaily, má na dieťa prehnané nároky vo všetkých oblastiach. Dieťa žije pod neustálym tlakom, že zlyhá a sklame rodičov.

Autoritárska rodina – rodičia vo výchove uplatňujú autoritatívne prvky. Vzťahy k dieťaťu sú obmedzené na neustále príkazy a zákazy. Rodič je dominantným, vyžaduje slepú poslušnosť zo strany dieťaťa, neakceptuje jeho názory.

Rozmaznávajúca rodina – vyznačuje sa neodôvodneným ochraňovaním, odmeňovaním a prehnanou starostlivosťou. Rodičia majú tendenciu vždy dieťaťu vyhovieť, postupovať tak, ako si to dieťa vyžaduje“ (Helus, 2007). V dobrej snahe pomôcť dieťaťu uľahčujú mu cestu životom tak, že činnosti, ktoré ostatné deti robia samostatne, vykonávajú za neho.

2 VYBRANÉ PROBLÉMY SÚČASNEJ RODINY

Vo svojej knihe Bennett (2001) dáva kritickú situáciu tradičnej rodiny, ktorú prirovnáva k „rozbitému kozubu“, do priamej súvislosti s prehlbovaním starých a vznikom nových foriem sociálnej patológie.

2.1 Rodina s nezamestnaným členom

Mať zamestnanie je vysokou hodnotou pre človeka, ktorý prácu chápe ako prostriedok na zabezpečenie príjmov, ale aj ako prostriedok sebarealizácie. Prepustenie zo zamestnania je traumatizujúcim zážitkom spojený s dlhodobým stresom. Vágnerová (2008) uvádza päť fáz priebehu nezamestnanosti:

1. **Fáza šoku** . Bezprostrednou reakciou na stratu zamestnania býva šok, odmietanie skutočnosti, že sa stáva nezamestnaným, až po hnev, že to skutočne tak je.
2. **Fáza optimizmu a aktívneho hľadania nového miesta**. Človek si usilovne hľadá zamestnanie, verí, že si ho nájde. Pokiaľ zamestnanie nenachádza, mení svoj postoj.
3. **Fáza prechodu do kategórie dlhodobej nezamestnanosti**. Jedinec zisťuje, že je ohrozený závažnejšie, trvalejším spôsobom a svoju situáciu prežíva ako stresovú. Stráca pocit pohody a vnútornej rovnováhy, stáva sa pesimistickým.
4. **Fáza adaptovania na štýl života nezamestnaného**. V tejto fáze človek rezignuje na svoju situáciu, stráca nádej, je pasívny a apatický. Nastávajú pocity menejcennosti, stráca záujem o prácu, mení svoje postoje a očakávania.
5. **Fáza pretrvávajúcej nedôvery**. Aj keď si nezamestnaný po dlhšej dobe zamestnanie nájde, pretrvávajú v ňom pocity nedôvery. Musí sa prispôbovať novým podmienkam s väčšími nárokmi a to v oblasti autoregulácie, sebadôvery a pracovných návykov.

Objektívna situácia v súvislosti s nezamestnanosťou člena rodiny, zvlášť keď ide o živiteľa rodiny, sa veľmi často prejavuje v rodinnej pohode, vo vzťahu k plneniu základných funkcií rodiny, vo vzniku nežiaducich až patologických javov ako je sociálne zanedbávanie, kriminalita, alkoholizmus a iné druhy závislostí, opustenie rodiny jedným z rodičov, nízka kvalita života a vzťahov v rodine (Žilová, 2009). Rodiny s nezamestnaným členom sa stretávajú vo väčšine prípadov s finančnými problémami. Mareš (1994) uvádza ďalšie vplyvy nezamestnanosti na rodinu :

- štruktúrna dezorganizácia, kríza rodinného systému a narušenie rodinných zvyklostí – dochádza k zmenám v sociálnych vzťahoch, v postavení jedinca v rodinnom systéme, k strate statusu a autority odvodeného zo zamestnania a z jeho príspevku k príjmom rodiny, - zmeny v rozdelení domácich prác.

Rodina môže poskytnúť nezamestnanému oporu, bezpečie a ekonomické zázemie. Nezamestnanosť predstavuje záťaž aj pre deti a to v dôsledku zmeny rodinnej atmosféry ako aj obmedzenie ich aktivít, ktoré vyžadujú aj finančné prostriedky.

Pomoc nezamestnaným je zameraná primárne na získanie nového pracovného miesta a sekundárne na pomoc pri riešení problémov, ktoré vznikli v dôsledku nezamestnanosti. Úrady práce sociálnych vecí a rodiny poskytujú svoje služby v zmysle Zákona č.5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov. Ponúkajú pracovné miesta, podieľajú sa na vytváraní nových pracovných miest, sprostredkujú kontakt medzi nezamestnanými a potenciálnymi zamestnávateľmi, poskytujú informačno poradenské a odborné poradenské služby, rekvalifikáciu uchádzačov o zamestnanie a ďalšie služby. Sociálne služby často potrebuje aj rodina nezamestnaného, kedy jej sociálni pracovníci pomáhajú pri riešení rodinných kríz a iných problémov.

2.2 Rodina s užívateľom drog

„ Ako drogovú závislosť kvalifikujeme chorobný vzťah k drogám, ktorý je charakterizovaný nekontrolovateľnou túžbou vpravovať si drogy akýmkoľvek spôsobom do organizmu“ (Ondrejko a kol., 2001, s. 161). Kalina (In Matoušek a kol. 2003) definuje päť základných stupňov vzniku drogovej závislosti :

- ***Experimentálne užívanie drog***

Droga je užívaná nepravidelne, občas a jej užívanie nemusí mať nezvratné následky. Podnetom môže byť nuda, zvedavosť, potreba niečoho nového, vplyv kamarátov, únik pred problémami. V tejto fáze vyvoláva droga žiaduce účinky uvoľnenia, šťastia, zbavuje človeka úzkosti, strachu a neistoty.

- ***Príležitostné užívanie drog***

Človek vyhľadáva kontakt s drogou, uvedomuje si jej účinky, užíva ju obvykle vo voľnom čase. Následky užívania drogy sa prejavujú len bezprostredne po užití, pričom užívateľ nemusí mať väčšie problémy v psychickej a sociálnej oblasti a užívanie drogy nemá vplyv na kvalitu životných podmienok.

- **Pravidelné užívanie drog**

Užívanie drogy je stále častejšie, človek už priznáva, že niečo užíva, ale riziko svojho konania popiera. Ilúzia kontroly je typická pre začínajúcu závislosť. Dôležitým signálom závislosti sú zmeny v správaní a v úbytku záujmov. V tejto fáze sa už začínajú prejavovať škodlivé účinky drog v psychosociálnej oblasti.

- **Problémové užívanie drog**

Droga je užívaná pravidelne, jej účinky negatívne ovplyvňujú súkromnú i pracovnú oblasť života človeka, prítomné sú aj zdravotné problémy súvisiace s rizikovou aplikáciou drogy.

- **Závislosť na droge**

Dochádza k celkovému úpadku osobnosti a rozpadu sociálnych väzieb, človek sa izoluje od priateľov a rodiny, udržuje kontakty s ľuďmi, ktorí patria do príslušnej subkultúry. Drogovo závislý sa stáva nespoľahlivým a bezohľadným, jeho jediným záujmom je získanie potrebnej dávky drogy, bez ohľadu na spôsob, akým ju získa.

Požívanie návykových látok negatívne vplyva na všetky oblasti spoločenského života, tak na rodiny ako aj pracovný život. Problémy súvisiace s užívaním drog pocíti ako prvá rodina. Dochádza k narušeniu vzťahov v rodine, keďže závislý prestáva javiť záujem o svoju rodinu, neprispieva finančne na jej potreby a postupne sa pridružujú aj problémy v zamestnaní. V dôsledku uvedených problémov dochádza k narušeniu všetkých funkcií rodiny (Pavelová, 2005). Rodina sa pokúsi riešiť situáciu vlastnými silami, v tomto období sa striedajú optimistické fázy novej dôvery v riešenie s fázami sklamaní, že sa tak nestalo (Vágnerová, 2008). Rodinní príslušníci nadobúdajú pocit, že vyčerpali všetky možnosti a rezignujú. Ak drogový závislý jedinec odíde z domova, stráca sociálne zázemie, žije s podobne postihnutými ľuďmi alebo sa stáva bezdomovcom. Z uvedených dôvodov je potrebné pracovať s rodinnými príslušníkmi, aby sa zachovali podstatné medziľudské vzťahy a rodinné zázemie, ktoré má byť oporou závislému jedincovi.

System služieb pre užívateľov a užívateľky drog je rozdelený podľa roviny, do ktorej ich zaradujeme. Služby sú zamerané na **prevenciu, liečbu a resocializáciu**. Preventívna sociálna práca je orientovaná na celú populáciu, najmä na deti a mládež. Sekundárna prevencia sa v rámci kompetencií sociálnej práce realizuje na Úradoch práce sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR) - Oddelenie sociálnej prevencie a sociálno-právnej ochrany a kurately a v Centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. Terciárnu prevenciu môžeme vymedziť v rozsahu resocializácie a terénnej sociálnej práce v zmysle znižovania škôd s užívaním drog. Z hľadiska prevencie drogových závislostí plnia viaceré

spoločenské inštitúcie špecifické úlohy. Legislatíva, polícia a súdnictvo prispievajú k znižovaniu ponuky drog a sťažujú prístup k nim (Ondrejkoovič a kol., 2001).

2.3 Rodina so seniorom/ seniorkou

Obdobie staroby sa spája s ukončením ekonomicky aktívneho veku a je veľkou spoločenskou zmenou pre jednotlivca, kedy človek opúšťa svoje zamestnanie. Obdobie dôchodku mu prináša radikálne zmeny, ktoré naňho kladú nároky na prispôsobenie sa a hľadanie nového obsahu života (Lubelcová, 2005). Pritom starnutie je prirodzená súčasť ľudského života a jeho výsledkom je staroba. Zostarnutý človek má svoje osobitosti podmienené vekom. Biologické zmeny starnutia sa prejavujú na fyzickom aj psychickom zdraví, dochádza k premenám v sociálnych vzťahoch ako aj k zmenám sociálnych funkcií. Rodina má významnú funkciu pri pomoci vyrovnávať sa so zmenami, ktoré staroba prináša, umožňuje starému človeku byť vo svojom domácom prostredí a čo najdlhšie si zachovať ľudskú dôstojnosť. Z dlhodobého hľadiska je rodina ohrozená sociálnou izoláciou, stráca kontakt s okolitým prostredím, dochádza k psychickému a fyzickému vypätiu členov rodiny zabezpečujúcich starostlivosť o seniorov ako aj ku vzniku závislosti medzi opatrovateľom a opatrovaným seniorom. Spoločenská liberalizácia vedúca k zmene životného štýlu sa často prejavuje aj vo vzťahu rodič a dieťa. Zodpovednosť detí voči rodičom už v dnešnej dobe často chýba a zároveň sa predpokladá, že záležitosť seniorov spadá do kompetencie spoločnosti. „V súvislosti s rodinou a seniormi sa nemožno zo strany rodiny jednoznačne spoliehať na štát, ale rovnako sa nemôže štát zbaviť povinnosti a delegovať starostlivosť na rodinu bez toho, aby jej k tomu vytvoril predpoklady“ (Filipová, 2009, s.180). Rodina so seniorom väčšinou vyhľadá pomoc až vtedy, keď rieši ekonomické či etické problémy vo vzťahu k zabezpečeniu starostlivosti o svojho rodiča. Úlohou sociálneho pracovníka je poskytnúť rodine pomoc prostredníctvom sociálneho poradenstva, vypracovať pre rodinu intervenčný plán, ktorý bude zahŕňať potreby seniora, rodiny ako aj možnosti reálnej sociálnej pomoci poskytovaním sociálnych služieb.

2.4 Rodina s násilím páchaným na ženách – domáce násilie

Obetou domáceho násillia sa môže stať ktorýkoľvek člen domácnosti, ale najčastejšie sa nimi stávajú ženy a deti. „Domáce násilie všeobecne zahŕňa: *všetky druhy fyzického, sexuálneho, psychického a ekonomického násillia, charakteristické je opakovanie,*

dlhodobosť a zvyšovanie intenzity násilia, obeťou a páchatelom sa môže stať ktorýkoľvek člen rodiny“ (Marvánová- Vargová, Pokorná, Toufarová, 2008, s.9).

Domáce násilie sa rozvíja postupne, má svoju dynamiku a cyklický priebeh. Cyklus násilia rozdelil Schronstein (1997 In Hudecová Brozmanová- Gregorová a kol., 2009) do štyroch štádií :

1. *Štádium narastania (budovania) napätia* – v tejto fáze sa vyskytujú miernejšie incidenty, nadávky prechádzajúce do fyzickej agresie. Obeť sa snaží neodporovať násilníkovi, ospravedlňuje jeho správanie, vyzdvihuje jeho pozitívne vlastnosti.

2. *Akútne štádium* – relatívne krátka fáza trvajúca od niekoľkých minút do niekoľkých hodín, počas ktorej dochádza k nekontrolovateľnému uvoľneniu napätia násilníka. Spúšťačom tejto fázy môže byť čokoľvek, prevažuje fyzický útok a sexualizované násilie. Stupňuje sa intenzita a početnosť útokov.

3. *Štádium pokoja* – situácia sa upokojuje, násilník sa ospravedlňuje, vyjadruje ľútosť nad svojím konaním a sľubuje nápravu. Obeť presvedča samu seba, že to násilník myslí vážne a že sa zmení. V tejto fáze sa žena rozhoduje, či násilníka opustí alebo zotrvá vo vzťahu.

4. *Popretie* – násilník svoje konanie bagatelizuje, popiera, za svoje násilné chovanie obviňuje obeť. Opätovne sa stupňuje napätie, ktoré vrcholí ďalším výbuchom násilia. Fázy pokoja sa skracujú, cyklus násilia je frekventovanejší a tiež sa stupňuje aj brutalita útoku.

Obete násilia často nedokážu ukončiť takýto vzťah napriek tomu, že celá rodina vrátane detí trpí. K riešeniu dochádza až po náhodnom odhalení, kedy obeť musí vyhľadať pomoc po závažnejšom poranení alebo nechota dospievajúcich detí znášať chovanie otca. Prioritou pomoci obetiam domáceho násilia je zabezpečiť ich bezpečnosť. Prvú pomoc v kríze môžu poskytnúť azylové domy pre matky s deťmi alebo náhradné bývanie na utajenej adrese. Nevyhnutná je materiálna a právna pomoc ako aj psychologická podpora. Sociálna pomoc je zameraná na zabezpečenie bezpečného bývania alebo návratu do bytu, poskytnutie informácií o dávkach sociálnej pomoci a verejných službách ako aj o inštitúciách a organizáciách, ktoré patria do siete pomoci obetiam domáceho násilia.

2.5 Rodina so syndrómom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa

Za týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa (syndróm CAN – Child Abuse and neglect) považujeme „ akékoľvek nenáhodné, preventabilné, vedomé, prípadne nevedomé konanie rodičov, vychovávateľov alebo inej osoby voči dieťaťu, ktoré je v danej

spoločnosti neprijateľné alebo odmietané a ktoré poškodzuje telesný, duševný i spoločenský stav a vývin dieťaťa, prípadne spôsobuje jeho smrť“ (Dunovský, 1995, s. 24). Zdravotná organizácia Rady Európy od roku 1992 pod pojem syndróm CAN zahŕňa (Pešová, Šamalík, 2006) :

- **telesné týranie** – telesné ublíženie dieťaťu alebo nezabráneniu ublíženiu, či utrpeniu dieťaťa. Východiskom telesného týrania je často telesný trest používaný rodičmi k zdisciplinovaniu dieťaťa. Rodičia v dôsledku zadaptovania dieťaťa na trest zvyšujú jeho frekvenciu a intenzitu až do tej miery, že trest sa stáva týraním.

- **citové (psychické) týranie** – je to správanie dospelaj osoby, ktoré má negatívny vplyv na citový a psychický vývin dieťaťa a na vývoj jeho správania. Prejavuje sa *aktívnou* a *pasívnou* formou.

Aktívna forma zahŕňa najmä verbálnu agresiu, nadávky, permanentnú kritiku dieťaťa, verbálne útoky na sebavedomie dieťaťa, jeho zosmiešňovanie, ponižovanie, zavrhovanie.

Pasívna forma je psychické týranie dieťaťa , nezáujem o dieťa, odmietanie lásky, dieťa trpí nedostatkom starostlivosti a nevšímavosťou.

- **zanedbávanie** – „ akýkoľvek nedostatok starostlivosti, ktorý dieťaťu spôsobuje závažnú ujmu na zdraví, vývoji, živote, alebo ho chronicky ohrozuje“ (Vlčková, 2001, s. 88). Môže mať rôzny charakter, rozsah a rôzne podoby. Najčastejšie sa vyskytuje *zanedbávanie telesné*, keď nie je uspokojivo zabezpečená potreba výživy, hygieny, bývania, primeraného oblečenia, zdravotnej starostlivosti či ochrany pred úrazom. Pri *zanedbaní výchovy a vzdelávania* chýba dieťaťu dostatok podnetov pre rozvoj jeho schopností a zručností. Spája sa s nedostatočnou výchovnou starostlivosťou a nezáujmom o výchovu dieťaťa. *Zanedbávanie emocionálne* predstavuje vo svojej podstate psychickú depriváciu dieťaťa, kedy nie sú uspokojivo zabezpečené základné psychické potreby dieťaťa a to najmä potreba lásky, istoty a prejavov náklonností zo strany rodiča.

- **pohlavné týranie** – jedná sa o sexuálne zneužívanie dieťaťa, nevhodné vystavovanie dieťaťa kontaktu, činnosti alebo správaniu. „ Zahŕňa akékoľvek sexuálne dotýkanie, styk či vykorisťovanie kýmkoľvek, komu bolo dieťa zverené do starostlivosti alebo kýmkoľvek, kto sa s dieťaťom dostal do nejakého styku“ (Pöthe, 1996, s. 52).

- **systemové týranie** – druhotné ponižovanie, týranie, ktoré je spôsobené systémom, ktorý bol založený na pomoc a ochranu detí a ich rodín. Jedná sa o rozličné náročné, bolestivé opakujúce sa lekárske alebo psychologické vyšetrenia, vypočúvanie dieťaťa a iné činnosti, ktoré sú nevyhnutné, ale dieťaťu spôsobujú duševnú ale aj telesnú bolesť.

Základným predpokladom a súčasne východiskom riešenia problému týrania detí je predovšetkým primárna prevencia. Jednou z foriem sociálnej prevencie je vyhľadávacia činnosť, v rámci ktorej sa vyhľadávajú rodiny s maloletými deťmi žijúcimi v nepriaznivých rodinných pomeroch, vyhľadávajú sa deti, voči ktorým si rodičia neplnia rodičovské povinnosti, alebo ohrozujú, či narúšajú ich výchovu. V rámci sekundárnej prevencie sa rodičom prejavujúcim agresívnym spôsobom voči deťom, prípadne rodičom neschopným adekvátne vykonávať rodičovské povinnosti poskytuje a zabezpečuje poradenskú a terapeutickú pomoc. V situáciách, keď už k ublíženiu došlo, nastupuje terciárna prevencia, ktorej zámerom je, aby sa násilie neopakovalo. Pomocou obetiam syndrómu CAN sa zaoberá viacero inštitúcií, ktorých práca na seba nadväzuje. Patria medzi ne polícia, Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, ÚPSVaR – oddelenie sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately, škola, lekár, súdy, detské domovy, krízové strediská, krízové linky a mimovládne organizácie.

2.6 Rodina s dieťaťom s postihnutím

Narodenie dieťaťa s akýmkoľvek postihnutím nesporne veľmi tiesnivo pôsobí na celú rodinu, ale predovšetkým na rodičov, ktorí tento fakt často považujú za tragédiu. Ako uvádza Prevedárová (1998), každé postihnutie pôsobí na dieťa i rodinu špecifickým spôsobom, ktorý súvisí :

- *s časovým faktorom* – čím skôr dôjde k odhaleniu defektu a umožní sa zabezpečiť komplexnú starostlivosť o dieťa i celú rodinu, tým sú lepšie vyhliadky do budúcnosti.
- *s druhom a stupňom postihnutia* - závažnosť postihnutia je veľmi dôležitým činiteľom, ktorý ovplyvňuje nielen osobnosť dieťaťa, ale aj najbližšie sociálne okolie.
- *s príčinami jeho vzniku* – vrodený defekt negatívne ovplyvňuje rodinné spolužitie, vyvoláva pocit viny, obviňovanie partnerov, narúša integritu rodinného systému.

Proces vyrovnávania sa s postihnutím dieťaťa má charakteristický priebeh. Prežívanie a správanie rodičov sa v priebehu času mení. Vágnerová (2008) uvádza päť fáz :

1. Fáza šoku a popretia. Predstavuje prvú silnú emocionálnu reakciu rodičov. Do prežívania hlbokého otrasu sa pridružuje nedôvera, rodičia vyhľadávajú ďalších lekárov na overenie diagnózy s nádejou, že ich informácie budú nepravdivé.

2. Fáza bezmocnosti. Rodičia sa s podobným problémom ešte nikdy nestretli a nevedia ho riešiť. Pocity sklamaní sa u nich striedajú s bezmocnosťou, boja sa zavrhnutia, odmietnutia okolím, ale zároveň očakávajú pomoc, hoci nevedia, v čom by mala spočívať.

3. Fáza postupnej adaptácie a vyrovnávania s problémom. V tomto období majú rodičia zvýšený záujem o nové informácie týkajúce sa príčin postihnutia, snažia sa dieťaťu poskytnúť čo najlepšiu starostlivosť, zaujíma ich jeho budúcnosť.

4. Fáza vyjednávania. Jedná sa o prechodné obdobie, kedy rodičia akceptujú skutočnosť, že ich dieťa je postihnuté, ale ich snahou je získať pre dieťa aspoň malé zlepšenie.

5. Fáza realistického postoja. Rodičia prijímajú dieťa s postihnutím, začínajú sa správať primeranejším spôsobom, ich plány sú realistickejšie a splniteľnejšie.

Rodina s dieťaťom s postihnutím sa často ocitá v zložitej ekonomickej situácii, pretože obvykle matka starajúca o dieťa je nútená vzdať sa zamestnania. Výchova a starostlivosť zväčša ostáva na matke, rodičia majú nedostatok voľného času, ich vyčerpanosť vedie k zvýšeným konfliktným situáciám až k rozvratu rodiny. Na žiarlivostné reakcie zdravých súrodencov voči postihnutým poukazuje Prevendárová (1998). Zdravý starší súrodenci často zastupujú a pomáhajú rodičom so starostlivosťou o postihnutého súrodenca. Ak rodičia takouto opaterou príliš nezaťažujú zdravých súrodencov a rešpektujú ich právo na osobný život, títo súrodenci v dospelosti dobrovoľne preberajú zodpovednosť a starostlivosť o postihnutého súrodenca (Hudecová, 2009). Problémom pre rodinu je aj zvládanie nevhodných reakcií širokého okolia na postihnuté dieťa a strach z budúcnosti.

Možnosti pomoci rodinám s dieťaťom s postihnutím sa im otvoria vtedy, keď dospejú k postojom voči svojmu postihnutému dieťaťu s bezpodmienečnou akceptáciou. *Vnútroštruktúrnymi zdrojmi* rodiny je často náboženská viera, súdržnosť širšej rodiny a rozdelenie starostlivosti na jednotlivých členov. *Neziskové organizácie a občianske združenia* pomáhajú rodinám v rôznych oblastiach – poradenstvo, liečebná terapia, výchova, organizovanie rôznych aktivít pre rodiny a deti. *Svojpomocné skupiny* rodičov si poskytujú navzájom neformálnu pomoc a podporu. *Zariadenia sociálnych služieb* umožňujú rodičom pracovať a poskytujú služby ich deťom formou dennej, týždennej ale aj celoročnej starostlivosti.

2.7 Rodina s jedným rodičom

Žijeme v dobe, kedy sa často stretávame s fenoménom nepochopenie základného poslania rodiny a s neschopnosťou vytvárať trvalé a otvorené vzťahy v rodinnom prostredí. Rodiny s jedným rodičom predstavujú stále častejšie sa vyskytujúci rodinný typ, pričom sa častejšie stretávame s osamelou matkou s dieťaťom alebo deťmi. Jedná sa o rodiny, ktoré vznikli rozvodom, rozchodom, ovdovením, adopciou dieťaťa osamelou ženou alebo pôrodom mimo manželstva (Sobotková, 2001).

2.7.1 Osamelá matka s dieťaťom

Prívlastkom „osamelá“ matka sa pomenúvajú matky žijúce so svojimi deťmi v jednej domácnosti bez partnera. „Na rozdiel od úplných rodín sú tieto matky častejšie ohrozené nezamestnanosťou, nedostatočným prístupom k primeranému bývaniu, chudobou a sociálnym vylúčením“ (Hudecová, 2009, s. 220). Príčinou viacerých problémov takejto rodiny je jej ekonomické oslabenie prejavujúce sa v neuspokojovaní a v nedostatočnej kvalite saturovania bežných potrieb. Chudoba v rodine môže priamo ovplyvniť kvalitu vzdelania dieťaťa, jeho záujmy a je bariérou k dosiahnutiu vyššieho vzdelania. Nezanedbateľným problémom osamelých matiek je chronický nedostatok času, ktorý sa podpisuje aj na vzniku problémov súvisiacich so zabezpečením dôležitých rodinných funkcií, ktoré sú významné z hľadiska dieťaťa. V tejto súvislosti je najčastejšie zdôrazňovaná emocionálna, výchovná a socializačná funkcia. Nedostatok času je významným faktorom, ktorý môže vyústiť do vážnejších výchovných problémov.

2.7.2 Osamelý otec s dieťaťom

Osamelým otcom sa môže stať vdovec, keď matka dieťaťa zomrela, opustila rodinu, nebola schopná starať sa o rodinu kvôli chorobe alebo po rozvode manželstva boli deti zverené do starostlivosti otca. Hudecová (2009) konštatuje, že takémuto mužovi chýba skúsenosť, má menší prehľad o významoch detských prejavov a menšiu prax pri zvládaní starostlivosti o deti. Ďalším problémom osamelého otca môže byť skutočná osamelosť, ktorá sťažuje jeho situáciu. Osamelí otcovia dokážu deti lepšie finančne zabezpečiť, majú lepšie podmienky na trávenie voľného času, pretože pri výchove detí im väčšinou pomáhajú ich matky (Matějček, 1994). Ak im boli deti zverené do starostlivosti súdom a to z dôvodu, že ich manželka a matka opustila, môžu mať osamelí otcovia aj emocionálne problémy. Pocit hnevu a bolesti môže mať negatívny vplyv na vývoj dieťaťa a na ich ďalší vzťah. Deti v starostlivosti otcov sa musia vyrovnávať so skutočnosťou, že ich matka zavrhla a to najmä vtedy, ak ich opustila kvôli inému partnerovi.

Pre osamelé matky už existujú rôzne podporné skupiny, ktoré im pomáhajú riešiť ich problémy, no pre osamelých otcov však ani v súčasnosti spoločnosť nevytvorila dostatočnú podpornú sieť. Podpora osamelým rodičom je orientovaná vo finančnej rovine a v rovine sociálnych služieb. Finančná rovina sa dotýka dávok sociálnej pomoci pre nízkopříjmové skupiny a v oblasti sociálnych služieb je to poradenstvo, preventívna starostlivosť, špeciálne zariadenia pre osamelých rodičov bez domova.

3 RODINA A ROZVOD

Každý manželský partner sa vyvíjal v inom spoločenskom prostredí, každý je iný, neopakovateľný. V manželstve sa majú jeden druhému prispôbiť tak, aby sa obidvaja cítili vo vzťahu spokojní a šťastní. Keď sa niektorý z manželov nedostatočne osamostatní od svojej pôvodnej rodiny a je citovo príliš viazaný na niektorého jej člena, alebo ak niekto z príbuzných neželateľným spôsobom zasahuje do manželských vzťahov, vznikajú problémy. Stáva sa to vtedy, keď manžel alebo manželka neboli schopní osamostatniť sa a emancipovať sa od pôvodnej rodiny a zostávajú večnými deťmi svojich rodičov.

Manželia od svojich partnerov očakávajú vzájomnú vernosť. Manželská nevera je závažné previnenie voči svojmu partnerovi, i keď sa už nepovažuje za zločin cudzoložstva (Repán, 1980). Nevera partnera poníža a naplňa ho pocitom krivdy.

Alkoholizmus je vo väčšej miere rozšírený u mužov. Spôsobuje, že manžel zanedbáva rodinu, má problémy v práci v dôsledku čoho má rodina aj ekonomické problémy.

Nevhodné, ľahkomyselné a nezodpovedné správanie sa a konanie niektorého manželského partnera je neraz výsledkom pôsobenia prostredia, z ktorého vyšiel, kde sa vyvíjal a vyrastal. Keď v manželstve niektorý z partnerov koná ľahkomyselne, neuvážene, samofúbo, diktátorsky, a to v takej miere, že druhý partner to nemôže znášať, začne hľadať únik z neznesiteľnej situácie a rozhodne sa radšej manželstvo zrušiť.

Pri bezdôvodnom a neustálom žiarlení nastávajú problémy. „Slidenie, kontrolovanie a podozrievanie s cieľom zistiť, či partner nemyslí na niekoho iného, svedčí o chorobnej žiarlivosti“ (Prevendárová, 1995, s. 24). Žiarlivému človeku nie je možné podozrenie vyhovoriť alebo vysvetliť, dochádza k psychickým a fyzickým útokom, ktoré sa stávajú neznesiteľnými. Rozvod je riešením dlhodobého rodinného konfliktu, čím sa odstránia ešte ťažšie a závažnejšie konflikty v živote členov rodiny.

3.1 Rozvod ako proces

Rodinu v rozvodovej situácii môžeme charakterizovať z hľadiska jednotlivých fáz, ktorými rodina prechádza, pritom to nie je záležitosť momentálneho rozhodnutia, ale mu zvyčajne predchádza rozlične dlhá kríza manželstva.

Obdobie rozhodovania - ide o proces dlhodobého rozhodovania jedného alebo oboch manželov. Partner, ktorý sa rozhodol a má úmysel sa rozviesť, začal proces emočného odpútavania s predstihom (Hudecová, 2009).

Obdobie ambivalencie –v partnerskom vzťahu sú jasné znaky krízy, dochádza k narastaniu konfliktov, kedy sa manželia viac hádajú alebo naopak, vyhýbajú sa komunikácii, prestávajú kooperovať ekonomicky, oddelene trávia voľný čas a ostatné aktivity.

Vlastný rozvod – táto fáza začína podaním návrhu o rozvod na súd. U partnerov sa rozvíjajú intenzívne emočné reakcie na rozvodovú situáciu. Samotnú traumou predstavujú aj súdne rozvodové konania.

Porozvodová situácia – rozvádajúci človek prechádza niekoľkými, nie celkom zreteľne oddelenými štádiami psychickej reakcie na rozvod – od beznádeje až k pochybnostiam o vlastnej hodnote. Pláňava (1986) túto fázu nazýva psychorozvodom. Dokončením fázy psychorozvodu vymiznú výkyvy nálad, človek už nepotrebuje podporné prostriedky, ktorými si počas rozvodu pomáhal, vracia sa k predchádzajúcemu spôsobu života, má záujem kontaktovať sa, nadväzovať a udržiavať sociálne vzťahy.

3.1.1 Legislatívny rámec rozvodového konania

Rozvod je väčšinou konečnou fázou rôzne rýchlo narastajúceho konfliktu medzi manželmi, vedúceho k situácii, keď „vzťahy medzi manželmi sú tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia“. Problematiku rozvodu upravuje najmä **Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine**. Návrh na rozvod manželstva sa podáva, podľa § 88 **Zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku** na súde, v ktorého obvode mali manželia posledné spoločné bydlisko v Slovenskej republike, za podmienky, že v obvode tohto súdu býva aspoň jeden z manželov. Rozhodnutím súdu sa ukončuje formálne a väčšinou aj skutočne spoločný život manželov a tým aj celej rodiny. V zmysle **Zákona č. 40/1964 Zb. – Občianskeho zákonníka** je upravené bezpodielové spoluvlastníctvo manželov, ktoré zánikom manželstva zanikne.

Právnym dokumentom v Európskej únii, ktorý rieši problematiku rozvodu je **Nariadenie Rady č. 2116/2004**, ktorým sa doplnilo **Nariadenie Rady č. 2201/2003**. Tieto dokumenty majú za cieľ vytvoriť jasný a úplný právny rámec v manželských veciach v Európskej únii a poskytnúť občanom primerané riešenia z hľadiska právnej istoty, predvídateľnosti, flexibility a prístupu k súdom.

3.1.2 Podmienky pre rozvod manželstva súdom v Slovenskej republike a vo vybraných štátoch Európskej únie

Jedným zo spôsobov zániku manželstva je rozvod. Manželstvo v Slovenskej republike môže rozviesť výlučne príslušný súd a to len na návrh jedného z manželov. V návrhu na rozvod manželstva navrhovateľ popíše jeho stručný priebeh, uvedie dôvody rozvratu manželstva a uvedie, ak existujú skutočnosti, že manželia uzavreli Dohodu manželov o výkone rodičovských práv a povinností alebo Dohodu rodičov o styku s maloletým dieťaťom a čo žiada rozvodom. Ak z manželstva pochádzajú maloleté deti, z návrhu musí byť zrejmé, komu majú byť zverené do osobnej starostlivosti na čas po rozvode a v akej výške má druhý rodič prispievať na ich výživu. Ďalej z návrhu musí byť zrejmé, že navrhovateľ sa domáha rozvodu manželstva a z akých dôvodov. Súd môže manželstvo rozviesť len vtedy, keď sú preukázané dôvody rozvratu manželstva, pre ktoré manželstvo nemôže plniť svoj účel a navrhovateľ musí súdu rozvrat manželstva preukázať. V opačnom prípade súd manželstvo nerozvedie. Súd je zo zákona povinný skúmať dôvody rozpadu manželstva. V prípade maloletých detí musí súd navyše skúmať ich záujem (Rozvod manželstva/R/Naj právo.sk -najlepší právny poradca, 2011).

Česká republika

Súd rozhoduje o rozvode na základe návrhu jedného z manželov, pritom počas konania stanoví, či existujú alebo neexistujú dôvody na rozvod, teda či došlo alebo nedošlo k rozpadu manželstva a aké boli dôvody rozpadu.

Manželstvo sa automaticky považuje za rozpadnuté, ak manželstvo trvalo aspoň jeden rok, manželia sú odlúčení aspoň šesť mesiacov a druhý z manželov podporuje návrh na rozvod. Ak sa predložia určité dokumenty, súd nebude prešetrovať príčiny rozpadu a povolí rozvod. Sú to tieto dokumenty: a) písomná zmluva, ktorou sa riadi usporiadanie vzájomných majetkových vzťahov, práva a povinnosti súžitia a akékoľvek prípadné výživné v období po rozvode; b) platné súdne rozhodnutie schvaľujúce dohodu, ktorou sa riadia pomery maloletých v období po rozvode (Európska komisia – Európska justičná sieť- Rozvod - Česká republika, 2006).

Rakúsko

Rakúske právo rozlišuje tri druhy rozvodu: *rozvod z dôvodu zavinenia, rozvod z dôvodu zrušenia spoločnej domácnosti počas minimálne troch rokov a rozvod dohodou.*

Manžel/manželka môže požiadať o rozvod, ak druhý partner ťažkým manželským priestupkom alebo nečestným, alebo nemravným, správaním zavinil taký hlboký rozvrat

manželstva, že obnovenie partnerského spolužitia, už nemožno očakávať. V prípade, že manželia nežijú v spoločnej domácnosti už 3 roky, môže každý z manželov požiadať o rozvod z dôvodu hlbokého nenapraviteľného rozvratu manželstva. V prípade zrušenia partnerského spolužitia manželov počas minimálne pol roka, priznávajú obaja nenapraviteľný rozvrat manželského vzťahu a ak obidvaja súhlasia s rozvodom, môžu podať žiadosť o rozvod spoločne (Európska komisia – Európska justičná sieť- Rozvod - Rakúsko, 2006).

Belgicko

V belgickom práve sú dve formy rozvodu: *rozvod na základe zistenej príčiny a rozvod na základe vzájomnej dohody*. Pri rozvode na základe zistenej príčiny jeden z manželov poruší záväzok vyplývajúci z manželstva, ktorý druhý manželský partner náležite dokázal. Rozvod na základe zistenej príčiny sa môže zakladať na rozluke v trvaní minimálne dvoch rokov. Rozvod na základe vzájomnej dohody sa vykonáva trvalým a slávnostným vyhlásením vôle obidvoch manželov ukončiť ich zväzok. Každý z manželov musí mať najmenej 20 rokov a manželstvo bolo uzavreté najmenej dva roky pred predložením žiadosti. Rozvod manželstva môže byť vyhlásený výlučne súdnym rozhodnutím (Európska komisia – Európska justičná sieť- Rozvod - Belgicko, 2006).

Švédsko

Existuje iba jeden druh rozvodu. Uplatňuje sa úplne bez ohľadu na to, či s tým manželia súhlasia alebo nie. Za istých podmienok musí rozvodu predchádzať šesťmesačná lehota na rozmyslenie. Je to tak v prípade, ak

- *o to požiadajú obaja manželia,*
- *jeden z manželov dlhodobo býva spoločne s vlastným dieťaťom mladším ako 16 rokov, ktoré je v jeho opatere, alebo*
- *iba jeden z manželov požaduje rozvod.*

Vo výnimočných prípadoch majú manželia právo na rozvod bez spomínanej lehoty na rozmyslenie. Je to v prípade, že manželia žijú oddelene už dva roky, uzavreli manželstvo napriek tomu, že sú príbuzní v priamom príbuzenskom vzťahu alebo sú vlastní súrodenci, alebo uzavreli manželstvo napriek tomu, že manžel už bol ženatý alebo manželka bola vydatá, alebo jeden z manželov žil v registrovanom partnerstve a toto predchádzajúce manželstvo alebo partnerstvo nebolo zrušené (Európska komisia – Európska justičná sieť - Rozvod - Švédsko, 2006).

3.1.3 Pohľad na rozvod z hľadiska kanonického práva

Manželský zväzok muža a ženy, ktorý ustanovil Stvoriteľ a dal mu vlastné zákony, je svojou povahou zameraný na spoločenstvo a dobro manželov, ako aj na plodenie a výchovu detí. „Sviatosť manželstva dáva vznik trvalému a výlučnému zväzku medzi manželmi. Sám Boh spečatňuje súhlas manželov. Preto uzavreté a manželským úkonom zavŕšené manželstvo medzi pokrstenými nemôže byť nikdy rozviazané“ (Janáč, 2010, s. 170). „Uzavreté a dokonané manželstvo nemôže byť rozviazané nijakou ľudskou mocou a z nijakého dôvodu, okrem smrti“ (Kán. 1141). Rozlúčené však môžu byť zo spravodlivého dôvodu nedokonané sviatosťné manželstvá. „Nedokonané manželstvo medzi pokrstenými alebo medzi pokrstenou stránkou a nepokrstenou stránkou môže z oprávneného dôvodu rozviazať Rímsky veľkňaz na žiadosť obidvoch stránok alebo jednej z nich, hoci druhá stránka je proti tomu“ (Kán. 1142). Okrem toho môže byť „rozlúčené manželstvo uzavreté medzi dvoma nepokrstenými, na základe pavlovského privilégia v prospech viery“ (Kán. 1143). Sviatosť manželstva vážne protirečí cudzoložstvo, polygamia, odmietnutie plodnosti a rozvod, ktorý je previnením proti nerozlučiteľnosti. Cirkev pripúšťa fyzickú rozluku manželov, keď sa ich spolužitie zo závažných dôvodov stalo prakticky nemožným, hoci si želá ich zmierenie. „Ak niektorý z manželov vytvára veľké nebezpečenstvo pre dušu alebo pre telo druhej manželskej stránky alebo detí, alebo ináč veľmi sťaží spoločný život, poskytuje druhej stránke zákonný dôvod na odstúpenie na základe dekrétu miestneho ordinára, a ak hrozí nebezpečenstvo z oneskorenia, aj na základe vlastného rozhodnutia“ (Kán. 1153).

3.2 Dôsledky rozvodu na rodiča a dieťa

Rozvod každopádne znamená narušenie fungovania rodiny a výchovy detí. Nakoľko je výrazne postihnutá sociálne ekonomická situácia takýchto rodín, takže rodič, najčastejšie matka, ak ju chce kompenzovať aspoň na uspokojivú úroveň, musí vynaložiť zvýšené zárobkové úsilie. V dôsledku zvýšenej pracovnej aktivity je ochudobňovaná o voľný čas, zvyšuje jej to neistotu a nepokoj, ktorý je už prítomný z dôvodu osamotenosti. V mnohých prípadoch musí sama riešiť otázku bývania. Významnou záťažou pre matku, ktorá má deti vo svojej starostlivosti, je bremeno vlastnej zodpovednosti za všetky rozhodnutia, ktoré vo výchove dieťaťa urobí. Aj proces citového preladenia matky si vyžaduje svoj čas a dostatok energie (Levická, 2004). Ďalším možným zdrojom problémov sú vzťahy - problémové interakcie s deťmi, stále konfliktný vzťah s bývalým manželom, neistota

v prípadnom rysujúcom sa novom vzťahu (Sobotková, 2001). Osamelému rodičovi obvykle ponúkne pomoc najbližšia rodina, avšak takáto pomoc, najmä zo strany rodičov osamelého rodiča sa môže postupne zmeniť na jeho kontrolu, čo môže viesť k medzigeneračným konfliktom, ktoré neprispievajú k celkovej pohode osamelého rodiča.

Dopad rozvodu na deti závisí od viacerých faktorov, medzi ktoré patria : vek a pohlavie detí, vzťahy detí a rodičov, intenzita konfliktov medzi rodičmi, postoje starých rodičov a ďalších príbuzných. Za najzávažnejší problém vývoja týchto detí sa považuje narušený pocit istoty a bezpečia. K bezprostredným reakciám na rozpad manželstva patrí široká škála neurotických prežívaní a stavov dieťaťa, ktorými sú depresie, pocity úzkosti, poruchy pozornosti, poruchy spánku, stiahnutie sa do seba a odmietanie kontaktu s okolím a ďalšie. Podľa Levickej (2004), prirodzenou reakciou dieťaťa na odchod jedného z rodičov je smútok. Ak smútok časom neustúpi, môže prejsť do depresie, ktorá je sprevádzaná stratou chuti do jedenia, poklesom záujmu o učenie, celkovou apatiou, pocitom bezmocnosti a beznádejnosti, podráždenosťou, nutkavým sebakritizovaním, zníženou sebaúctou a utiahnutosťou. U niektorých detí sa môže prejaviť únava, slabosť, zraniteľnosť, neschopnosť plánovať, malá motivácia, znížená odolnosť voči frustrácii, neschopnosť využiť hru ako prostriedok na vyrovnanie sa s rozchodom, hnev, problémy s vrstovníkmi, zhoršenie prospechu a správania v škole. V horších prípadoch sa deti zaoberajú myšlienkou na samovraždu, prestávajú dbať na svoju bezpečnosť až sa skutočne pokúsia o samovraždu (Gardner, 1991). Jednou z najbežnejších reakcií detí na rozvod je presvedčenie, že príčinou konfliktov rodičov sú ony sami, snažia sa rozvod rodičov tajiť pred okolím pretože sa boja výsmechu, posmievania a že budú posudzované podľa svojich rodičov (Levická, 2004). Reakciou detí na rozchod rodičov sú aj úteky z domova, keď dieťa chce upútať pozornosť rodičov a ubezpečiť sa, že je stále milované, že sa oň všetci boja. Okrem psychických problémov, dieťa v dôsledku neprítomnosti jedného z rodičov, nemá možnosť nadobudnúť vzory správania otca a matky. Za príčinu celého spektra sociálnych problémov býva označovaný rastúci počet rodín bez otca, od stúpajúcej zločinnosti až po hrozivý rast výdajov na sociálne dávky“ (Bačíková, 2002).

3.3 Odborná pomoc rodine počas rozvodového procesu a po rozvode

Rozvod je pre všetkých členov rodiny stresujúcim zážitkom. Základným zmyslom rozvodového poradenstva je byť sprievodcom na tomto neľahkom úseku cesty života, aby sa škody a straty nezvyšovali, ale aby sa všetci zúčastnení postupne vyrovnali

s rozvodovou a porozvodovou situáciou a dokázali konať bez zbytočného ubližovania sebe i druhým, najmä svojim deťom. Na *Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, Odbor sociálnych vecí a rodiny, Oddelenia sociálno- právnej ochrany detí a sociálnej kurately* a na *Referátoch poradensko –psychologických služieb* je týmto klientom k dispozícii odborný poradca - psychológ/psychologička alebo sociálny pracovník/pracovníčka, ktorý poskytuje predovšetkým psychologickú starostlivosť v zmysle Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálno- právnej ochrane detí a sociálnej kuratele a to najmä:

- v oblasti psychologickej a poradenskej pomoci dieťaťu, rodičom, manželom a iným dospelým pri riešení výchovných, manželských alebo rodinných problémov,
- v oblasti predrozvodového, rozvodového a porozvodového poradenstva manželom, rodičom maloletých detí, maloletým deťom,
- v oblasti poradensko- psychologickej pomoci pri úprave styku rodičov s dieťaťom,
- v oblasti problémov v správaní dieťaťa a jeho negatívnych dôsledkov v rodinných vzťahoch, v iných sociálnych vzťahoch a v škole,
- v oblasti poradensko- psychologickej pomoci rodine s problémom násillia, rodine s problémom drogovej závislosti,
- v prípade náhleho nešťastia, krízovej situácie alebo závažnej životnej zmeny formou krízovej psychologickej intervencie,
- v oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti.

Rodiny môžu nájsť pomoc aj v *Centrách pedagogicko –psychologického poradenstva a prevencie*, ktoré poskytujú poradenstvo a terapiu pre deti, mládež, jednotlivcov a rodiny pri výchovných, osobných a rodinných problémoch. Ako uvádza Prevedárová (2001, s.12) „rodinné poradenstvo je proces profesionálnej - psychologickej pomoci rodine, založený na špecifickej interakcii medzi poradcom - pomáhajúcim a členmi rodiny, ktorý umožňuje klientom čo najlepšiu orientáciu jednotlivca, tak aby dokázali efektívne riešiť úlohy, ktoré spoločný život prináša, zvládať aj náročné situácie, krízy a konflikty“. Poradenský a terapeutický proces býva ťažší a dlhodobejší vtedy, keď každý z manželov je v inej fáze reakcie na rozpad manželstva. Výsledkom rozvodového poradenstva má byť takzvaná mimosúdna dohoda, čo a ako sa bude diať teraz a v budúcnosti, najskôr s deťmi a následne v ďalších sporných oblastiach (Plánava, 1994). Počas rozvodu a v období krátko po ňom, bývajú obidvaja partneri zaplavení takými intenzívnymi emóciami, že vo väčšine prípadov je najvhodnejšou stratégiou *krízová intervencia*, počas ktorej by malo byť klientovi umožnené, aby mohol svoje emócie ventilovať. Podľa Hudecovej (2009), úlohou krízovej

intervencie počas rozvodu je minimalizovať ohrozenie klienta, objaviť a posilniť jeho schopnosť vyrovnáť sa so záťažou tak, aby jeho adaptácia posilnila rast a integritu a pokiaľ možno, aby sa predišlo negatívnym a deštruktívnym spôsobom riešenia. Základom krízovej intervencie v rodine je rýchle a kvalitné zhodnotenie rodinnej situácie profesionálom kompetentným poskytnúť prípadne sprostredkovať efektívnu pomoc. Novšou formou pomoci rodine v rozvodovej a porozvodovej situácii je *mediácia*, ktorá spočíva v sprevádzaní sporiacich sa strán v konflikte treťou osobou – mediátorom, s cieľom stabilizácie pomerov rodičov a detí (Holá, 2011). Funkciu mediátora môže plniť sociálny pracovník. Mediácia zahŕňa všetky oblasti súvisiace s rozvodom – spoločný majetok, dlhy, výživné a starostlivosť o deti. Partnerom pomáha nájsť ich vlastné, pre všetkých prijateľné riešenia (Jusanová, Kubicová, 2006).

3.3.1 Predrozvodové a porozvodové poradenstvo

S problémami v manželstve, ktoré sa už nedá zachrániť, prichádza do poradní množstvo klientov. Poradca by mal byť schopný pomôcť obidvom partnerom, pritom by si mal udržať nestranný postoj a poskytovať oporu obidvom stranám a ak sa ešte definitívne nerozhodli pre rozvod, má im pomôcť pri voľbe lepšej z dvoch možností. Cieľom poradenstva nie je partnerov zmierovať, ale ani ich podporovať v tom, aby sa rozviedli. Rozhodnúť sa musia sami. Smerodajným v spore má byť nespochybniteľný záujem detí.

V predrozvodovej fáze je užitočná poradenská intervencia sociálneho pracovníka. „Primárnym cieľom predrozvodovej intervencie je spoločné vyriešenie problémov a vytvorenie nového efektívnejšieho vzorca partnerského a rodinného spolužitia“ (Gabura, 2006, s. 39). Sociálny pracovník poskytuje rodine informácie ako elementárnu formu pomoci rodine, tréning niektorých zručností a spôsobilostí, ako je komunikácia, zvládanie záťažových situácií, poskytuje podporu a posilnenie klientov, umožňuje im pozrieť sa na ich problémy z rôznych strán. Špecifickú starostlivosť si vyžaduje opúšťaný partner, ktorý zvyčajne veľmi emotívne prežíva rozchod.

V porozvodovej situácii má sociálny pracovník veľký priestor na prácu s rozvedenými partnermi a ich deťmi pri riešení ich problémov. Gabura (2006) ako najdôležitejšie porozvodové problémy uvádza:

- *problémy bývania po rozvode,*
- *zverenie detí do starostlivosti jedného rodiča,*
- *majetko –právne vyrovanie,*

- *zníženie ekonomickej úrovne oboch partnerov,*
- *absencia komplementarity a zástupnosti rodičov,*
- *maladaptácia na rozvod.*

Manželia nevyužívajúci poradenské služby sa pripravujú o cennú pomoc v dôležitej chvíli svojho života, ktorá sa môže ukázať ako neoceniteľná tak pre nich, ako aj pre ich deti.

3.3.2 Úprava pomerov k nepľnoletým deťom

V prípade, keď z manželstva pochádzajú maloleté deti, s konaním o rozvod manželstva je spojené aj konanie o zverenie maloletých detí do osobnej starostlivosti jedného z rodičov, tiež určenie výživného a úprava styku druhého rodiča k maloletému dieťaťu. Z tohto dôvodu je potrebné v návrhu na rozvod manželstva uviesť, ktorému z rodičov má byť maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti v prípade rozvodu manželstva. V zmysle Zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine § 24 ods.1,2,3,4 „v súdnom rozhodnutí, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, súd upraví výkon ich rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu, najmä určí, komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti, kto ho bude zastupovať a spravovať jeho majetok“. Od 1. júla 2010 Novela Zákona o rodine č. 217/2010 Z.z. umožňuje, aby sa rozvedení manželia alebo rozídení rodičia starali o svoje deti striedavo. Súd pri rozhodovaní o výkone rodičovských práv a povinností alebo pri schvaľovaní dohody rodičov vždy prihliadne na záujem maloletého dieťaťa, pričom dbá o to, aby bolo rešpektované právo maloletého dieťaťa na výchovu a starostlivosť zo strany obidvoch rodičov.

V návrhu na rozvod manželstva treba uviesť aj výšku výživného, ktorú bude rodič, ktorému nebude maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, mesačne platiť v prospech maloletého dieťaťa k rukám rodiča, ktorému maloleté dieťa bude zverené do osobnej starostlivosti. Pri určení rozsahu vyživovacej povinnosti súd prihliada na to, ktorý z rodičov a v akej miere sa o dieťa osobne stará, ak je maloleté dieťa zverené do striedavej osobnej starostlivosti rodičov, súd pri určení výživného prihliadne na dĺžku striedavej osobnej starostlivosti každého rodiča.

Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine §25 ods.1, 2, 3, 5 pojednáva o úprave styku s maloletým dieťaťom v prípade dohody rodičov, ktorá sa stane súčasťou rozhodnutia o rozvode. Ak sa rodičia nedohodnú, súd upraví styk s maloletým dieťaťom v rozhodnutí o rozvode, to však neplatí, ak rodičia úpravu styku s maloletým dieťaťom žiadajú neupraviť. Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd obmedzí styk maloletého dieťaťa s rodičom

alebo ho zakáže, prípadne ak je potrebné v záujme maloletého dieťaťa a ak to vyžadujú pomery v rodine, súd môže upraviť styk dieťaťa aj s blízkymi osobami.

4 PROJEKT VÝSKUMU

4.1 Predmet výskumu

Predmetom výskumu bolo zistenie reálneho stavu a analýza dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte. Ako uvádza Dudová (2005) rozvod manželstva, zvlášť ak sa jedná o manželstvo deťmi, nie je pre nikoho zo zúčastnených ľahkou záležitosťou. Pre oboch partnerov rozchod znamená nájsť si nový sociálny svet, dochádza k novému usporiadaniu vzťahov medzi priateľmi a blízkymi, je potrebné nájsť si nové bývanie, novú prácu, či kompletne preorganizovať vzťahy s deťmi.

4.2 Ciele výskumu

Hlavným cieľom nášho výskumu je zistiť dopad rozvodu na členov rodiny v súčasných podmienkach našej spoločnosti v regionálnom aspekte.

Precizovaním a špecifikovaním hlavného cieľa sme dospeli k *čiastkovým cieľom*.

C1: Zistiť rodové odlišnosti vo vzťahu k dôsledkom rozvodu.

C2: Zistiť porozvodovú adaptáciu detí.

C3: Zistiť vzťah medzi deťmi a odídeným partnerom.

C4: Zistiť podporu okolia osamelého rodiča s dieťaťom.

C5: Zistiť vzťah medzi rozvodom a ekonomickou situáciou osamelého rodiča.

C6: Vypracovať návrh riešenia absencie zariadenia pre osamelých rodičov s deťmi.

4.3 Hypotézy výskumu

Na základe vymedzenia problematiky výskumu a vytýčených cieľov sme sformovali nasledovné hypotézy.

H1: Predpokladáme závažnejší dopad rozvodu na ženy ako na mužov.

H2: Predpokladáme ľahšiu adaptáciu detí na porozvodovú situáciu u tých detí, u ktorých sa na výchove detí podieľajú obidvaja rodičia.

H3: Predpokladáme pozitívny vzťah a podporu okolia k osamelému rodičovi s deťmi.

H4: Predpokladáme, že existuje významný rozdiel v ekonomickom zabezpečení osamelých matiek s deťmi pred rozvodom a po rozvode.

H5: Predpokladáme, že osamelým rodičom najvýznamnejšou mierou pomáhajú pri výchove detí príbuzní.

4.4 Metódy výskumu

V prípravnej etape výskumu sme sa zamerali na zhromažďovanie a štúdium odbornej literatúry a získavanie informácií. Pri spracúvaní preštudovanej literatúry a získaných informácií, sme použili literárnu a analyticko-syntetickú metódu.

V realizačnej etape bol výskumnou metódou *dotazník*, ktorým sme zisťovali problémy rodiny v súvislosti s rozvodom. Zostavovaniu dotazníka sme venovali významnú pozornosť, aby mal zodpovedajúcu štruktúru a aby bol rozdelený do niekoľkých okruhov, ktoré sa týkajú overovaných hypotéz. Gavora (2010) vo svojej práci uvádza, že pri príprave dotazníka je potrebné základný problém najprv rozdeliť do niekoľkých okruhov (podproblémov) a každý z nich sa potom konkretizuje položkami.

Zostavený dotazník pre rodičov vlastnej konštrukcie bol vopred schválený vedúcou práce. Dotazník obsahoval 19 otázok, z toho 9 zatvorených, 7 poloopených a 3 otvorené otázky. Kompletne znenie dotazníka je uvedené v prílohe (Príloha 1).

V etape spracovania a vyhodnotenia empirických faktov pri spracovaní získaných údajov a ich vyhodnotení, sme použili matematické a logické metódy (analýza, syntéza, indukcia, komparácia). Tieto metódy nám umožnili prehľadne zoradiť získané výsledky do tabuliek a grafov, vyjadriť reálne čísla a percentuálne zastúpenie, vyhodnotiť ich a obsahovo interpretovať. Slovným komentovaním čiastkových výsledkov dotazníka i celkovým zhrnutím výsledkov výskumu sme porovnávali jednotlivé ukazovatele.

Výsledky výskumu sme zovšeobecnilí prostredníctvom abstrakcie a generalizácie.

4.5 Výberový súbor

Základným kritériom výskumného súboru bol rodinný stav respondentov. Výskumný súbor tvoril cieľový výber 40 rozvedených mužov ($n_1=40$) a 40 rozvedených žien ($n_2=40$).

Rozdali sme 80 dotazníkov. Keďže išlo o osobný kontakt s rozvedenými rodičmi, návratnosť dotazníkov bola 100 %.

Prvá časť dotazníka bola zameraná na zistenie základných vstupných informácií o rodičoch. V otázke č.1 sme zisťovali pohlavie respondentov, v otázke č.2 vek

respondentov, v otázke č.3 pracovnú aktivitu respondentov. Jednotlivé počty a percentuálne vyjadrenie výskumnej vzorky uvádzame v tabuľkách *Tab.1-2*.

Tab.1 Štruktúra skúmaných respondentov podľa pohlavia a veku.

VEK	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
18 - 25	3	7,5	1	2,5	4	5,0
26 - 30	3	7,5	10	25,0	13	16,3
31 - 35	13	32,5	13	32,5	26	32,5
36 - 40	7	17,5	7	17,5	14	17,5
41 - 45	4	10,0	6	15,0	10	12,5
46 a viac	10	25,0	3	7,5	13	16,3
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

Tab.2 Štruktúra respondentov podľa pohlavia a pracovnej aktivity.

PRACOVNÁ AKTIVITA	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
zamestnanec	22	55,0	32	80,0	54	67,5
nezamestnaný	9	22,5	4	10,0	13	16,3
iné	9	22,5	4	10,0	13	16,3
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

V prípravnej etape výskumu sme sa zamerali na zhromažďovanie a štúdium odbornej literatúry a získavanie informácií. Pri spracúvaní preštudovanej literatúry a získaných informácií, sme použili literárnu a analyticko-syntetickú metódu.

V realizačnej etape bol výskumnou metódou *dotazník*, ktorým sme zisťovali problémy rodiny v súvislosti s rozvodom. Zostavený dotazník pre rodičov vlastnej konštrukcie bol vopred schválený vedúcou práce. Dotazník obsahoval 19 otázok, z toho 9 zatvorených, 7 poloopených a 3 otvorené otázky. Kompletne znenie dotazníka je uvedené v prílohe (Príloha 1).

V etape spracovania a vyhodnotenia empirických faktov pri spracovaní získaných údajov a ich vyhodnotení, sme použili matematické a logické metódy (analýza, syntéza, indukcia, komparácia). Tieto metódy nám umožnili prehľadne zoradiť získané výsledky do tabuliek a grafov, vyjadriť reálne čísla a percentuálne zastúpenie, vyhodnotiť ich a obsahovo interpretovať. Slovným komentovaním čiastkových výsledkov dotazníka i celkovým zhrnutím výsledkov výskumu sme porovnávali jednotlivé ukazovatele.

Výsledky výskumu sme zovšeobecnilí prostredníctvom abstrakcie a generalizácie.

Harmonogram prieskumu

Výskum zameraný na analýzu dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte bol zrealizovaný podľa zostaveného plánu výskumu.

V novembri 2011 sme skonštruovali dotazník a poskytli ho na jeho schválenie vedúcej práce. V decembri 2011 sme písomne požiadali o súhlas riaditeľa Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci (Príloha 2) o umožnenie realizovania výskumu. V tom istom mesiaci, po udelení súhlasu s výskumom riaditeľom Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci sme osobne navštívili Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci, odbor sociálnych vecí a rodiny, kde sme v mesiaci december 2011 až február 2012 osobne zabezpečili administráciu dotazníka. V spolupráci s pracovníčkami Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci sme požiadali rodičov o ich vyplnenie. Vysvetlili sme im význam dotazníka a požiadali ich o pravdivé odpovede.

Výskum v Centre právnej pomoci bol realizovaný v Rimavskej Sobote, pretože podľa územného rozdelenia pod Centrum právnej pomoci Rimavská Sobota patria okresy Rimavská Sobota, Lučenec a Revúca.

V decembri 2011 sme písomne požiadali o súhlas riaditeľku Centra právnej pomoci v Rimavskej Sobote (Príloha 3) a tiež vedúceho Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Lučenci (Príloha 4). V januári 2012 sme osobne zabezpečili administráciu dotazníkov a v spolupráci pracovníkov Centra právnej pomoci v Rimavskej Sobote a pracovníkov Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Lučenci sme požiadali rodičov o ich vyplnenie. Taktiež sme vysvetlili význam dotazníka a požiadali ich o pravdivé odpovede.

5 VÝSLEDKY

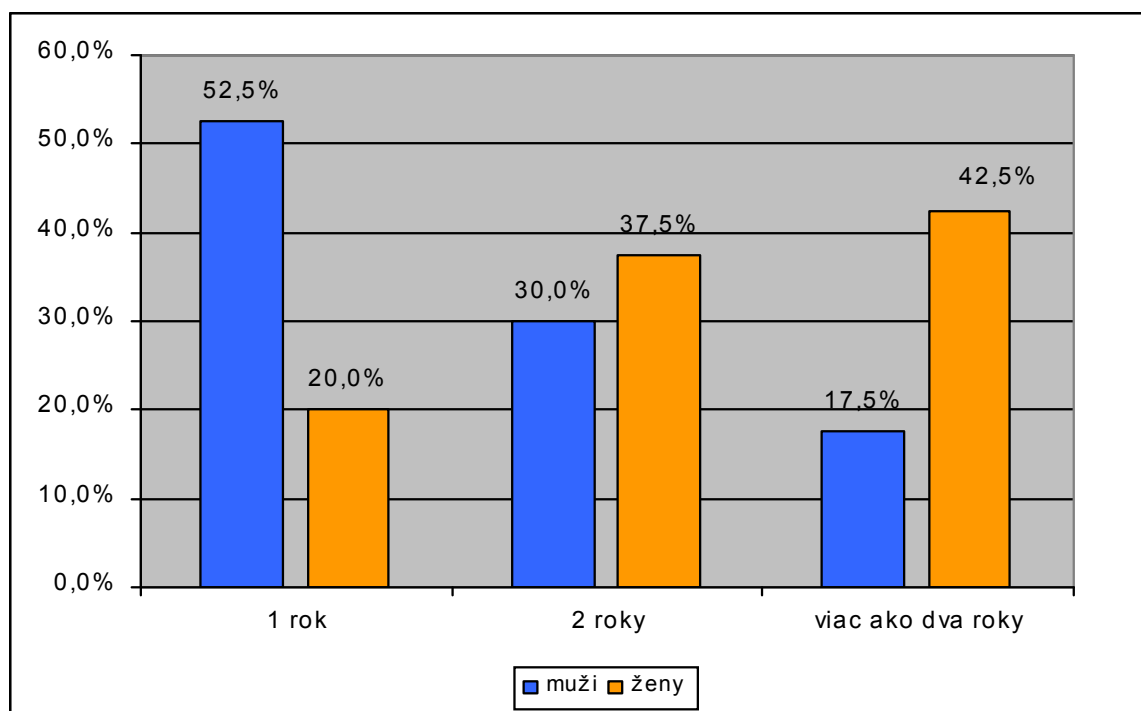
5.1 Dopad rozvodov na ženy a mužov

Použitím metódy dotazníka sme v otázke č. 4 zisťovali u respondentov, za aké dlhé obdobie sa dokázali vnútorne vyrovnat' s rozvodom a novou životnou situáciou. Výsledky zistení uvádzame v Tab. 3 a zároveň pripájame aj Graf 1, ktorý výsledky zistení sprehľadňuje.

Tab. 3 Skúmanie obdobia vyrovnania sa s rozvodom

OBDOBIE	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
1 rok	21	52,5	8	20,0	29	36,3
2 roky	12	30,0	15	37,5	27	33,8
viac ako 2 roky	7	17,5	17	42,5	24	30,0
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

Graf 1 Skúmanie obdobia vyrovnania sa s rozvodom

Ako vidíme v Tab. 3 a Grafe 1 vyrovnávanie sa rozvedených partnerov s rozvodom je rozdielne. To znamená, že najväčšie percento žien, až 42,5%, sa vyrovnávalo s rozvodom

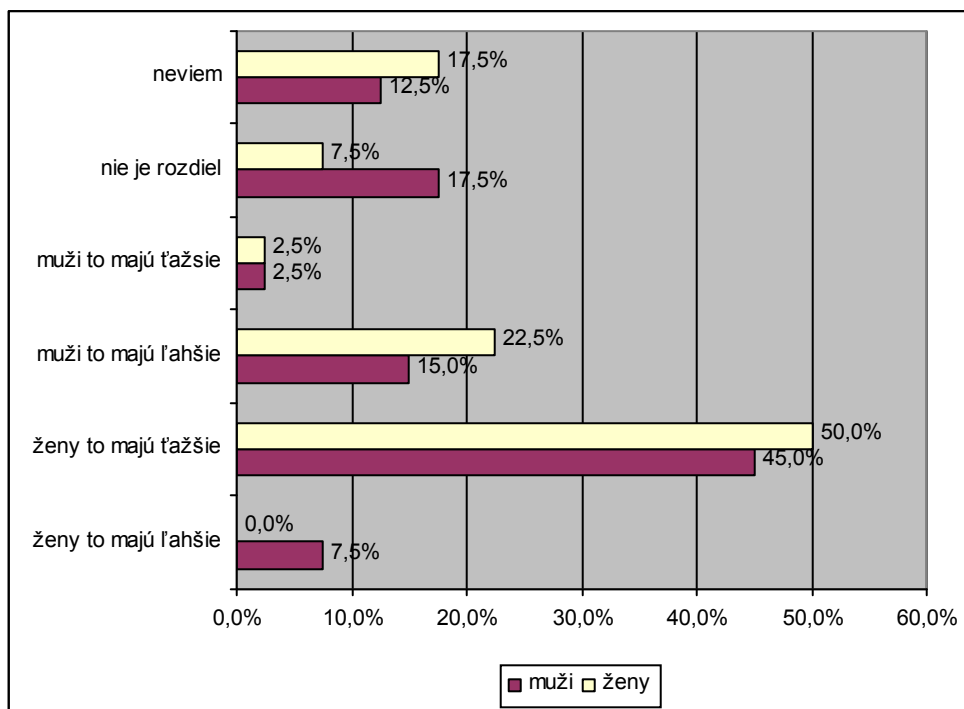
za viac ako dva roky, naopak až 52,5% mužov sa s rozvodom vyrovnalo už do jedného roka.

Ďalšia otázka, ktorá nás zaujímala bola, či si respondenti myslia, že je rozdiel vo vyrovnávaním sa so vzniknutou situáciou po rozvode medzi mužmi a ženami. Ich odpovede uvádzame v Tab. 4 a Grafe 2.

Tab. 4 Zisťovanie rozdielu vyrovnávania sa s rozvodom medzi mužom a ženou

Alternatívy	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
ženy to majú ľahšie	3,0	7,5	0,0	0,0	3,0	3,8
ženy to majú ťažšie	18,0	45,0	20,0	50,0	38,0	47,5
muži to majú ľahšie	6,0	15,0	9,0	22,5	15,0	18,8
muži to majú ťažšie	1,0	2,5	1,0	2,5	2,0	2,5
nie je rozdiel	7,0	17,5	3,0	7,5	10,0	12,5
neviem	5,0	12,5	7,0	17,5	12,0	15,0
S p o l u	40,0	100,0	40,0	100,0	80,0	100,0

Graf 2 Zisťovanie rozdielu vyrovnávania sa s rozvodom medzi mužom a ženou

Z hore uvedených odpovedí môžeme vidieť, že existuje takmer zhoda medzi mužmi a ženami, pretože až 45% mužov a 50% žien je presvedčených, že ženy to majú po rozvode ťažšie.

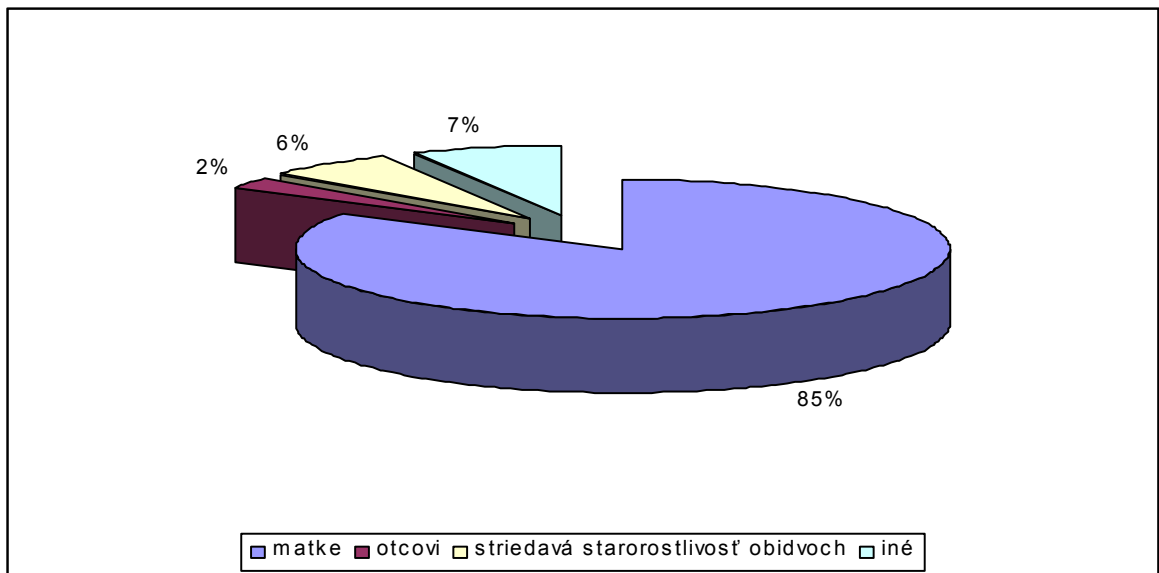

5.2 Dopad rozvodov na deti

V otázke č. 6 , týkajúcej sa H1, sme sa respondentov pýtali, komu bolo zverené maloleté dieťa z predchádzajúceho manželstva do osobnej starostlivosti.

Odpovede sú uvedené v Grafe 3.

Graf 3 Skúmanie starostlivosti o maloleté dieťa druhu osobnej

Z Grafu 3 vyplýva, že v 85% bolo zverené maloleté dieťa do osobnej starostlivosti matke a len v 2% otcovi. V dotazníkoch sa objavili aj odpovede o striedavej starostlivosti obidvoch rodičov, ktorá však predstavuje iba 6% opýtaných.

Z výsledkov testovania diferencií medzi mužmi a ženami nám teda umožňujú vysloviť záver, že existuje významný rozdiel medzi dopadom rozvodu na muža a na ženu a to nielen v spojitosti s časom, ktorý potrebujú na vyrovnanie sa s rozvodom, ale aj v spojitosti s tým, že až v 85% boli maloleté deti zverené do opatery matky.

Týmto potvrdzujeme hypotézu č. 1, v ktorej sme predpokladali závažnejší dopad rozvodu na ženy ako na mužov.

Potvrdená hypotéza znie: **Dopad rozvodu je závažnejší u žien ako u mužov.**

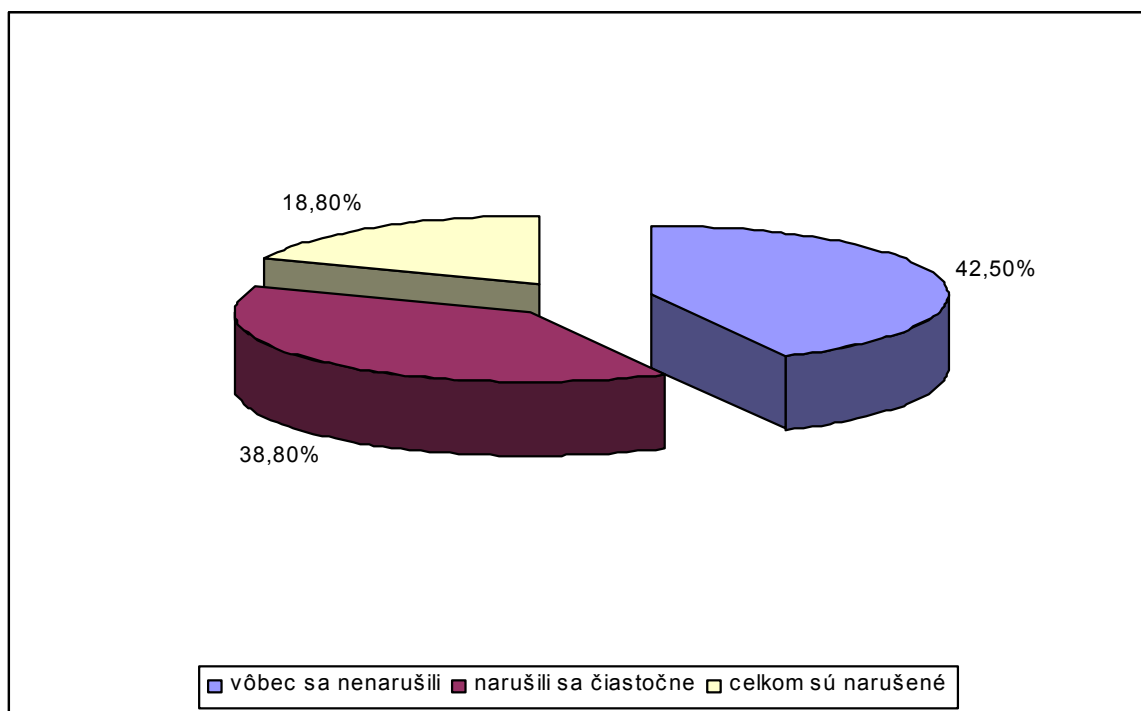
H2: Predpokladáme ľahšiu adaptáciu detí na porozvodovú situáciu u tých detí, u ktorých sa na výchove detí podieľajú obidvaja rodičia.

Túto hypotézu sme overovali v otázkach č. 7 až 9. Otázka č. 7 sa zameriavala na zistenie vzťahov medzi dieťaťom a odídeným partnerom. Výsledky zistení uvádzame v Tab. 5. a Grafe 4.

Tab. 5 Skúmanie vzťahov medzi dieťaťom a odídeným rodičom

DRUH VZŤAHU	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY		N	%
	n ₁	%	n ₂	%		
vôbec sa nenarušili	19	47,5	15	37,5	34	42,5
narušili sa čiastočne	15	37,5	16	40,0	31	38,8
celkom sú narušené	6	15,0	9	22,5	15	18,8
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

Graf 4 Skúmanie vzťahov medzi dieťaťom a odídeným rodičom

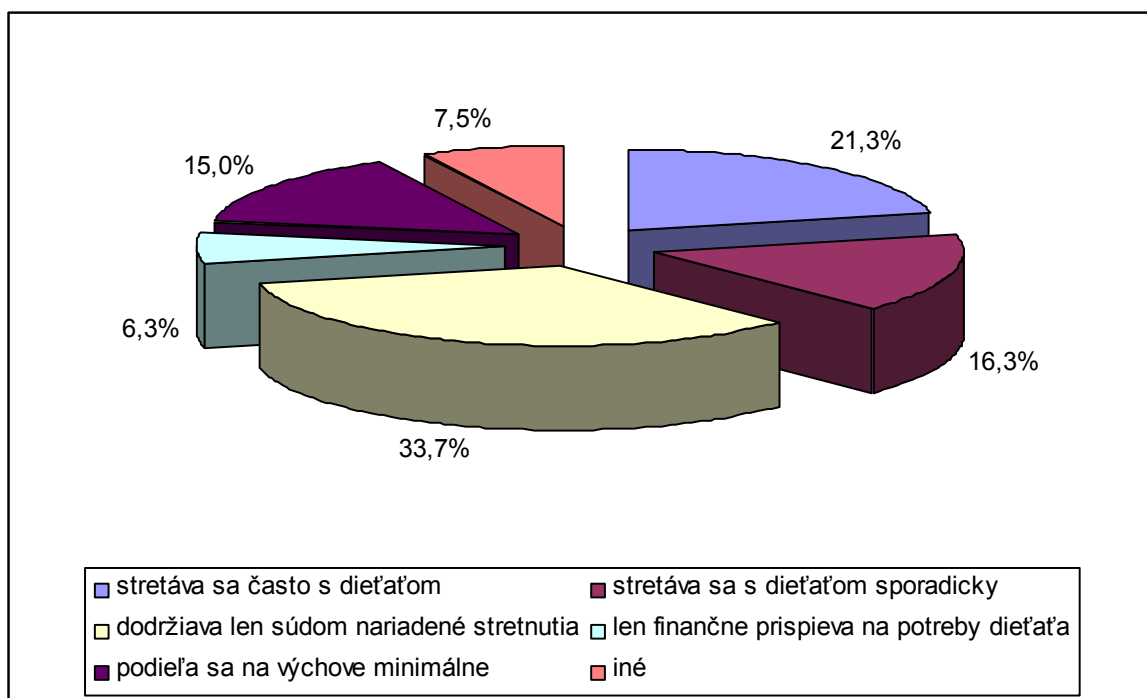
V tejto otázke respondenti uvádzali podobné odpovede a tak môžeme konštatovať, že len 18,8% opýtaných mužov a žien vyjadrilo názor, že vzťahy medzi dieťaťom a odídeným partnerom sú celkom narušené.

Na podiel výchovy dieťaťa odídeného rodiča sme sa pýtali v otázke č. 8. Výsledky našich zistení sú v Tab. 6 a pre sprehl'adnenie odpovedí aj v Grafe 5.

Tab. 6 Skúmanie podielu starostlivosti odídeného rodiča na výchove dieťaťa

Odpovede	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
stretáva sa často s dieťaťom	7	17,5	10	25,0	17	21,25
stretáva sa s dieťaťom sporadicky	8	20,0	5	12,5	13	16,25
dodržiava len súdom nariadené stretnutia	14	35,0	13	32,5	27	33,75
len finančne prispieva na potreby dieťaťa	1	2,5	4	10,0	5	6,25
podieľa sa na výchove minimálne	5	12,5	7	17,5	12	15,00
Iné	5	12,5	1	2,5	6	7,50
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

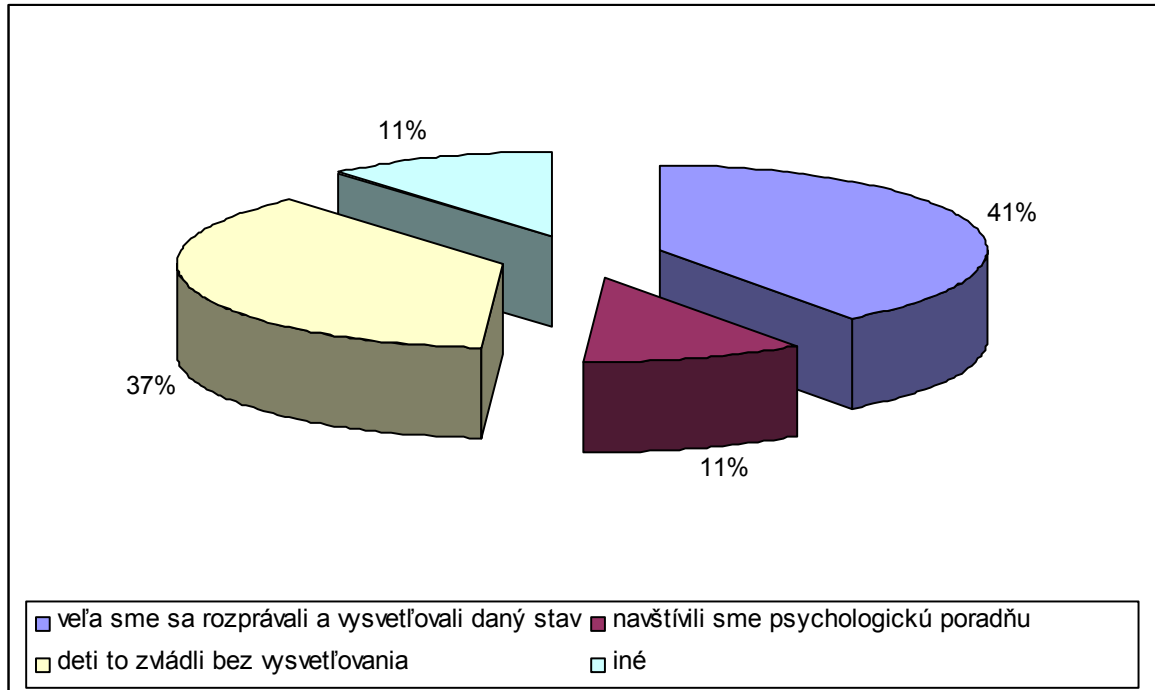
Graf 5 Skúmanie podielu starostlivosti odídeného rodiča na výchove dieťaťa

Z odpovedí respondentov vyplýva, že najviac odpovedí až 33,7% bolo, že partner dodržiava len súdom nariadené stretnutia a najmenej 6,3 % odpovedí predstavovalo skutočnosť, že odídený partner sa s dieťaťom nestretáva, ale len finančne prispieva na potreby dieťaťa. Medzi odpoveď „iné“, ktorá predstavuje 16,3%, udávali respondenti odpovede typu: dieťa je už dospelé a samostatné a tiež, že sa nepodieľa na výchove ani finančne neprispieva na dieťa.

V otázke č. 9 sme sa pýtali, či sa vyrovnalo dieťa s rozvodom rodičov a ako vzniknutú situáciu rodičia riešili. Výsledky odpovedí sme zaznamenali v Grafe 6.

Graf 6 Skúmanie spôsobu vyrovnávania sa dieťaťa s rozvodom

Z odpovedí rodičov vyplýva, že až 41% z nich sa s dieťaťom veľa rozprávali a vysvetľovali daný stav a iba 11% rodičov navštívili so svojimi deťmi psychologickú poradňu. V odpovediach „iné“, ktoré predstavujú tiež 11%, sme zaznamenali odpovede typu: nerozprávali sme sa o tom s deťmi, pretože v čase rozvodu už boli dospelé, nevysvetľovali sme to deťom, pretože by to aj tak nepochopili a pod.

Zo zistených odpovedí môžeme konštatovať, že pri respondentoch sa až v 42,5% vzťahy medzi odídeným rodičom a dieťaťom nenarušili a u 37% opýtaných sa deti adaptovali na porozvodovú situáciu za pomoci rozprávania sa s rodičmi a vysvetľovania daného stavu.

Uvedené výsledky nám umožňujú vysloviť záver, že deti sa ľahšie adaptujú na porozvodovú situáciu, ak sa na ich výchove podieľajú obidvaja rodičia.

Potvrdená hypotéza znie: **Deti sa ľahšie adaptujú na porozvodovú situáciu, ak sa na ich výchove podieľajú obidvaja rodičia.**

5.3 Vzťah okolia k osamelému rodičovi

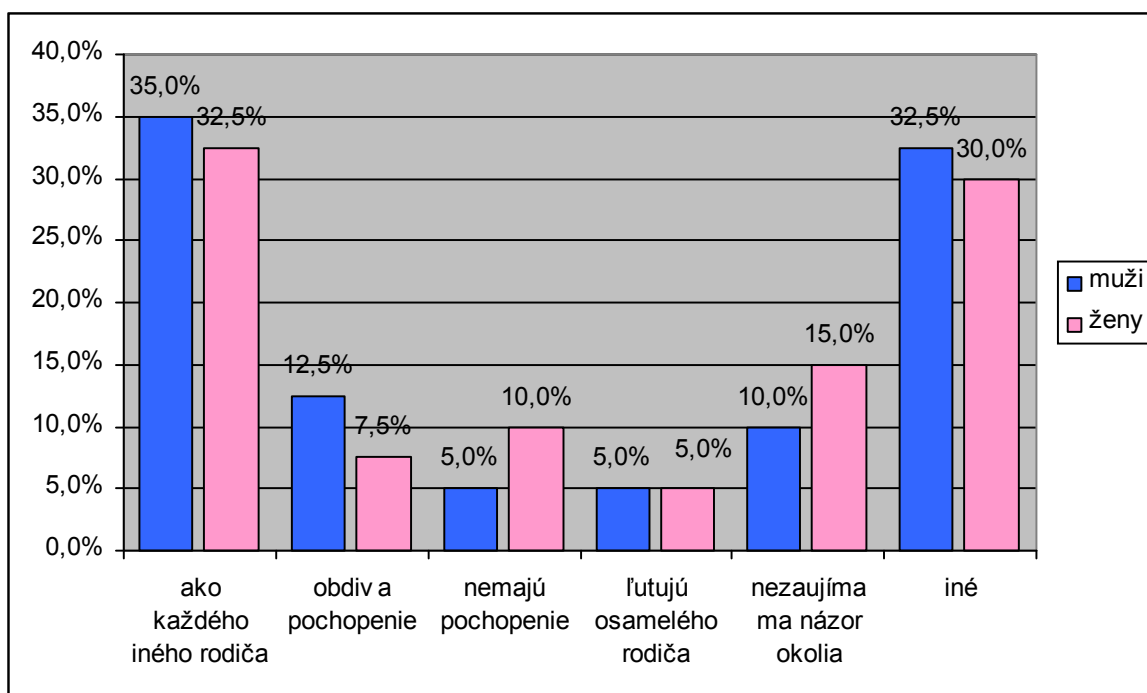
H3: Predpokladáme pozitívny vzťah a podporu okolia k osamelému rodičovi s deťmi.

Vzťah okolia k osamelému rodičovi sme zisťovali v otázke č. 10 a výsledky zistení uvádzame v Tab.7 a Grafe 7.

Tab. 7 Vnímanie osamelého rodiča okolím

Najčastejšie odpovede	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY		N	%
	n ₁	%	n ₂	%		
ako každého iného rodiča	14	35,0	13	32,5	27	33,75
obdiv a pochopenie	5	12,5	3	7,5	8	10,00
nemajú pochopenie	2	5,0	4	10,0	6	7,50
ľutujú osamelého rodiča	2	5,0	2	5,0	4	5,00
nezaujímam názor okolia	4	10,0	6	15,0	10	12,50
Iné	13	32,5	12	30,0	25	31,25
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

Graf 7 Vnímanie osamelého rodiča okolím

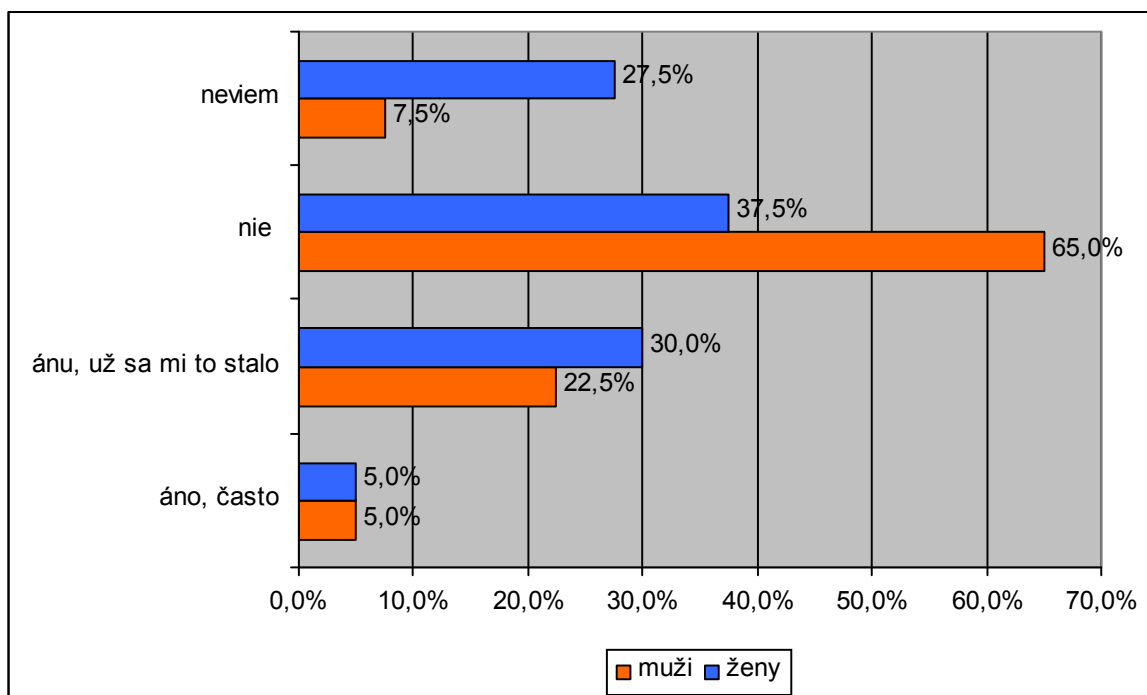
Z odpovedí respondentov sme zistili, že až 35% mužov a 32,5% žien si myslia, že ich okolie vníma ako každého iného rodiča a približne tak isto a to 32,5% mužov a 30,0% žien v odpovediach „iné“ uvádzali najmä to, že nevedia ako ich vníma okolie, nakoľko sa o tom s nikým nerozprávali.

Či sa respondenti stretli so situáciou, kedy ich okolie ako rozvedeného posudzovalo negatívne sme sa pýtali v otázke č. 11. Odpovede sú zaznamenané v Tab. 8 a pre prehľadnenie aj v Grafe 8.

Tab. 8 Názor osamelého rodiča na jeho negatívne posudzovanie okolím

Alternatívy	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
áno, často	2	5,0	2	5,0	4	5,0
áno, už sa mi to stalo	9	22,5	12	30,0	21	26,3
nie	26	65,0	15	37,5	41	51,3
neviem	3	7,5	11	27,5	14	17,5
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

Graf 8 Názor osamelého rodiča na jeho negatívne posudzovanie okolím

Z odpovedí vyplýva, že väčšina a to 65,0 % mužov a 37,5% žien si myslí, že ho okolie neposudzuje negatívne a len 5% mužov a 5% žien, že áno a často.

Výsledky zistené z odpovedí respondentov umožňujú vysloviť záver, že väčšina opýtaných je presvedčená, že okolie ich ako osamelých rodičov s dieťaťom vníma pozitívne.

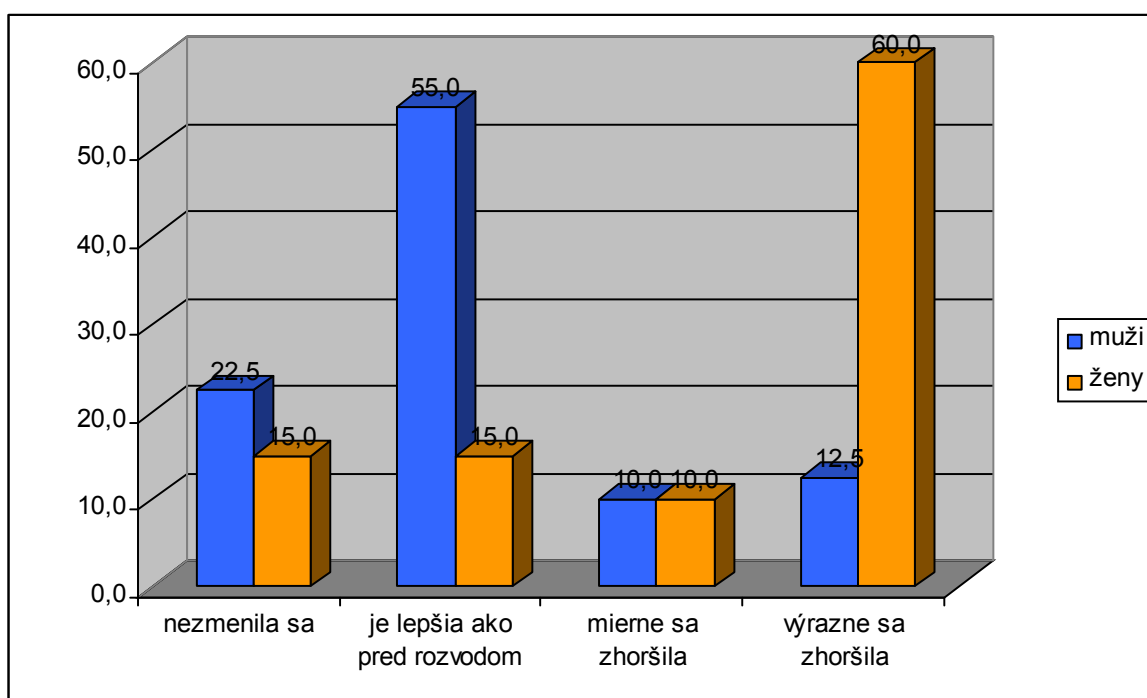
Potvrdená hypotéza znie: **Osamelý rodič s dieťaťom má u svojho okolia podporu a okolie má k nemu pozitívny vzťah.**

5.4 Ekonomické zabezpečenie matiek s deťmi pred a po rozvode

H4: Predpokladáme, že existuje významný rozdiel v ekonomickom zabezpečení osamelých matiek s deťmi pred rozvodom a po rozvode.

Hypotézou 4 sme sa v dotazníku zoberali v otázkach č. 11 až 15. V Otázke č. 11 sme zisťovali u osamelých rodičov, ako sa zmenila ich sociálna a ekonomická situácia po rozvode manželstva. Výsledky zistení uvádzame v Grafe 9.

Graf 9 Zisťovanie sociálnej a ekonomickej situácie p rozvode manželstva

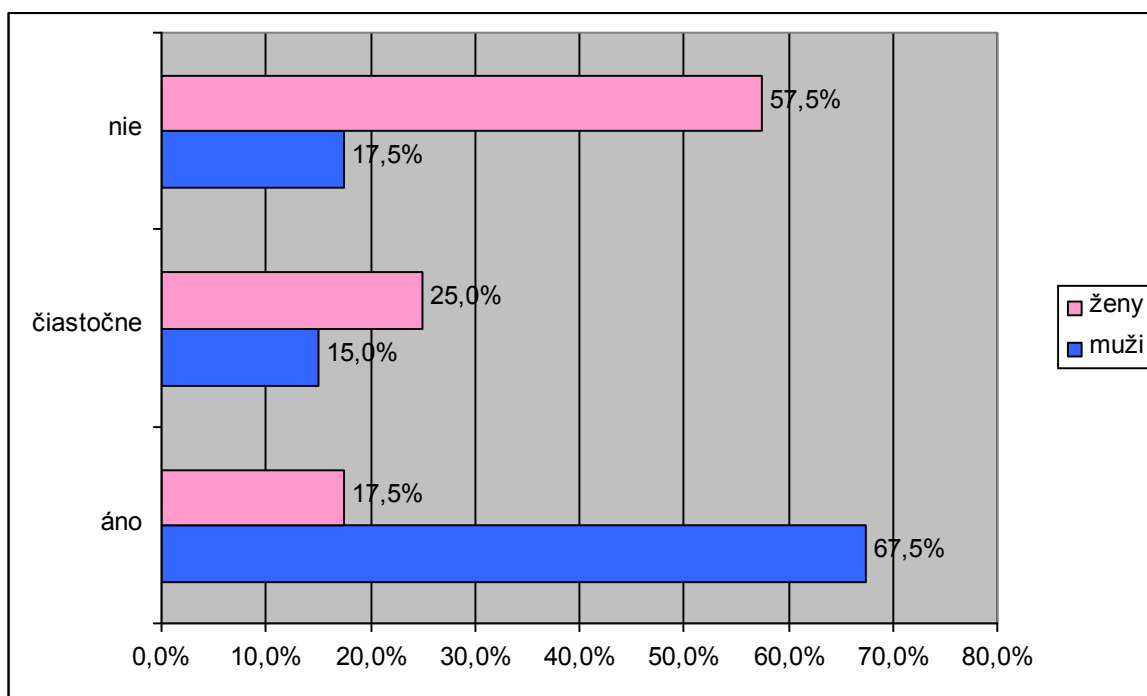
Z Grafu 9. vyplýva, že ženám sa až v 60,0% výrazne zhoršila sociálna a ekonomická situácia, naopak u mužov je v 55,0% sociálna a ekonomická situácia lepšia po rozvode ako pred ním.

V ďalšej otázke sme zisťovali dostatok finančných prostriedkov z pracovného pomeru u rozvedených partnerov. Ich názory uvádzame v Tab. 9 a Grafe 10.

Tab. 9 Zisťovanie dostatku finančných prostriedkov z pracovného pomeru

Alternatívy	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
Áno	27	67,5	7	17,5	34	42,5
častočne	6	15,0	10	25,0	16	20,0
Nie	7	17,5	23	57,5	30	37,5
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

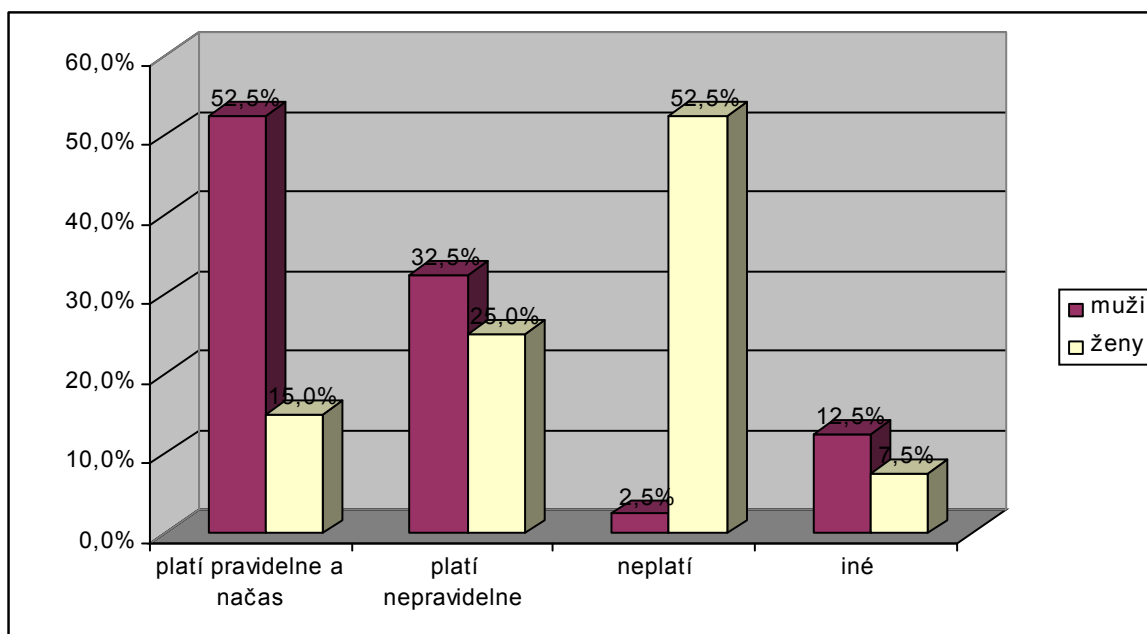
Graf 10 Zisťovanie dostatku finančných prostriedkov z pracovného pomeru

Dostatok finančných prostriedkov z pracovného pomeru uviedli v 67,5% muži a naopak nedostatok finančných prostriedkov pociťujú v 57,5% ženy.

Ďalšou oblasťou, ktorú sme skúmali, bolo včasnosť platenia výživného od odídeného rodiča. Výsledky zistení uvádzame v Grafe 11.

Graf 11 Zisťovanie včasnosti platenia výživného.

Z Grafu 11 vyplýva, že ženy uviedli až v 52,5%, že im bývalý partner na deti neplatí, naopak muži tvrdia že v 52,5% odídení partneri im pravidelne a včas výživné platia.

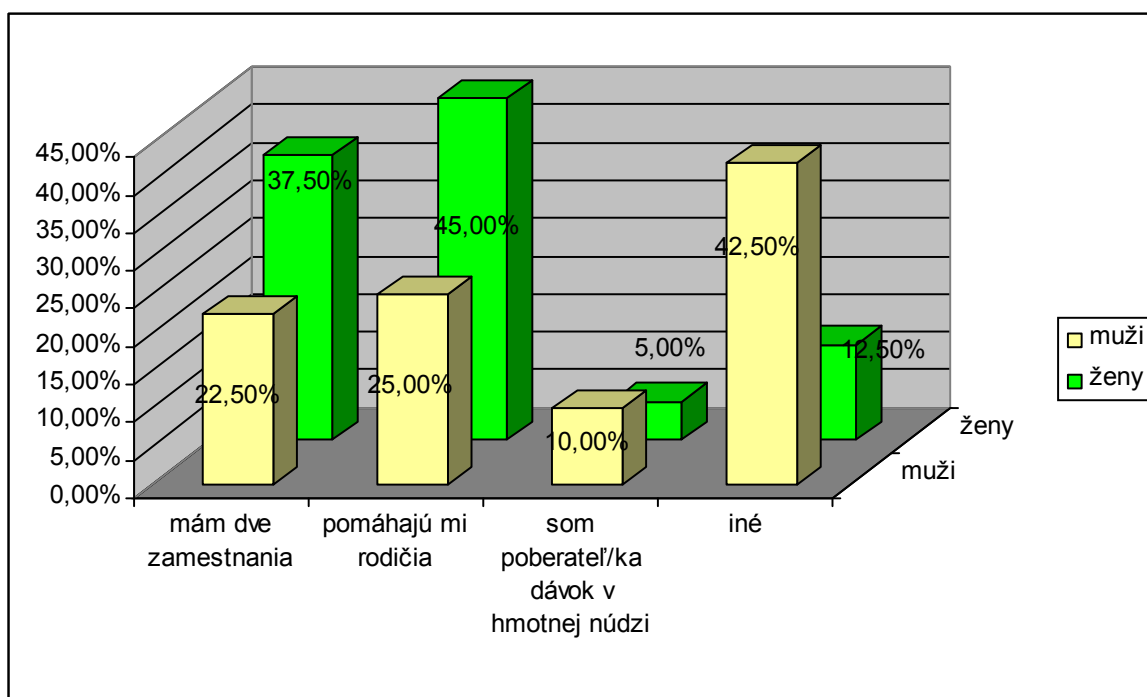
V odpovediach „iné“, ktoré predstavujú 12,5% u mužov a 7,5% u žien sa nachádzajú odpovede typu: deti sú už samostatné a výživné nepotrebné alebo že partner výživné nepožaduje.

Spôsob akým osamelí rodičia pokrývajú svoje výdavky sme zisťovali v otázke č. 15. Odpovede sú zaznamenané v Tab. 10 a Grafe 12.

Tab. 10 Zisťovanie spôsobu pokrytia výdavkov

Alternatívy	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY			
	n ₁	%	n ₂	%	N	%
mám dve zamestnania	5	12,5	15	37,5	20	25,0
pomáhajú mi rodičia	10	25,0	18	45,0	28	35,0
som poberateľ/poberateľka dávok v hmotnej núdzi	8	20,0	2	5,0	10	12,5
Iné	17	42,5	5	12,5	22	27,5
Spolu	40	100,0	40	100,0	80	100,0

Graf 12 Zisťovanie spôsobu pokrytia výdavkov

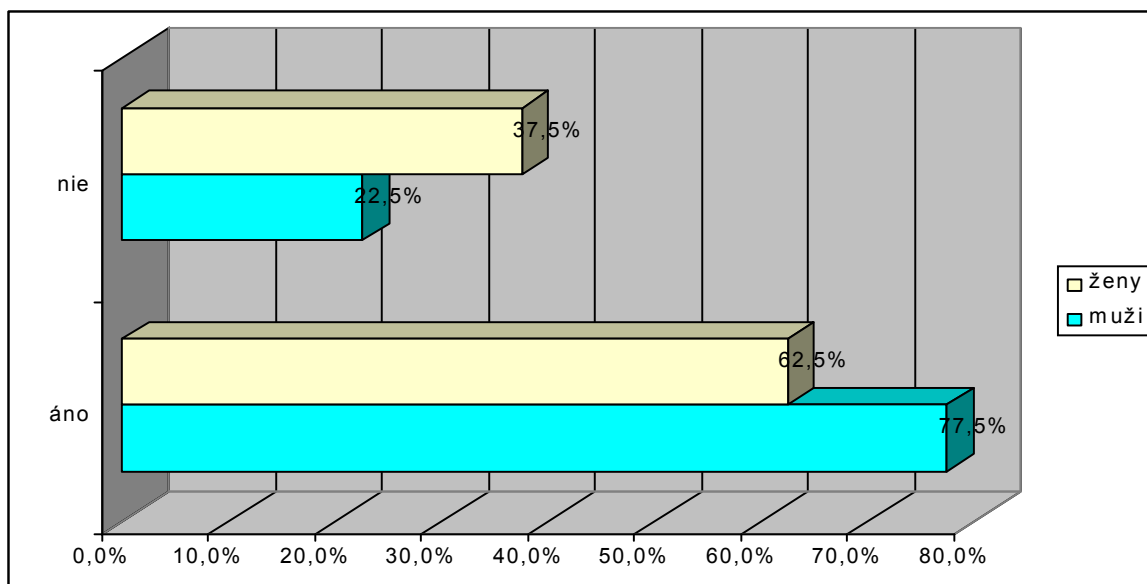

V odpovediach sa ženy v 45,0% vyjadrili, že im pomáhajú v ich ekonomickej situácii rodičia, prípadne majú dve zamestnania, tieto odpovede predstavovali u žien 22,5%. Muži v 43,5% uviedli rôzne iné odpovede napr. som na invalidnom dôchodku alebo príjem mi postačuje.

So sociálnou a ekonomickou situáciou úzko súvisí aj otázka bývania. Či museli rozídení partneri po rozvoďte riešiť problém súvisiaci s bývaním, sme sa pýtali v otázke č. 16.

Výsledky zistení sú uvedené v Grafe 13.

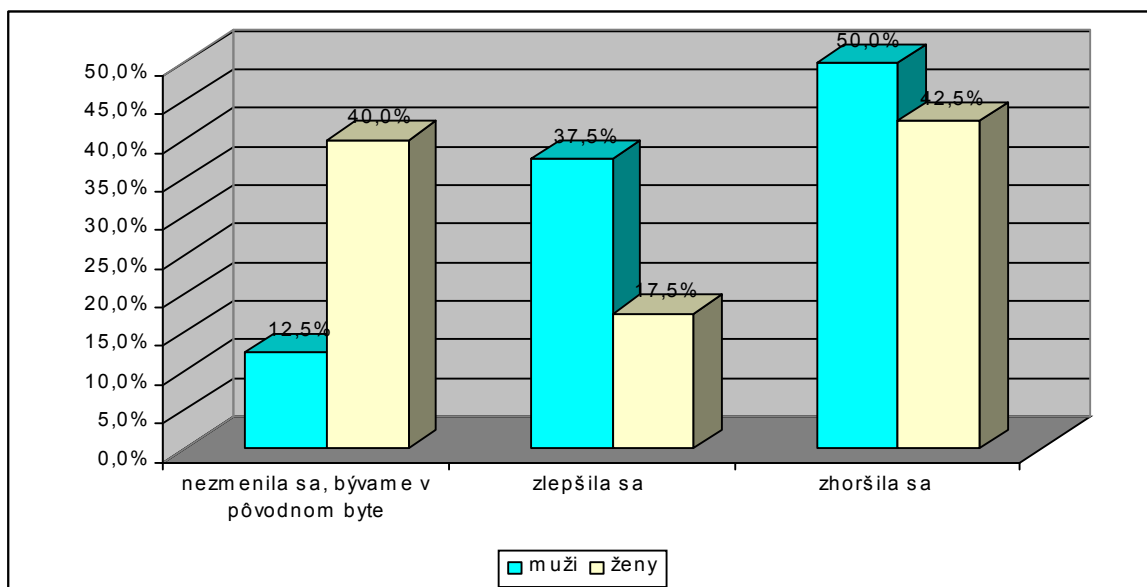
Graf 13 Zisťovanie nutnosti riešenia problému s bývaním po rozvode

Z Grafu 13 vyplýva, že najviac, až 77,5% mužov muselo po rozvode riešiť problém a 62,5% žien tiež uviedlo, že museli po rozvode riešiť problém s bývaním.

A ako sa zmenila bytová situácia po rozvode sme sa opýtali v nasledujúcej otázke č. 17. Odpovede sú uvedené v grafe 14.

Graf 14 Zmena bytovej situácie po rozvode

Bytová situácia sa podľa odpovedí zhoršila až v 50,0% mužom a v 42,5% ženám, v pôvodnom byte ostalo bývať 40,0% žien a iba 12,5% mužov.

Na základe uvedených výsledkov môžeme skonštatovať, že po ekonomickej stránke sú na tom ženy po rozvode oveľa horšie ako muži, či už ide o finančné prostriedkov alebo

o podmienky bytové. Na to, aby si pokryli výdavky spojené s chodom domácnosti si buď nájdu dve zamestnania alebo sú odkázané na pomoc rodičov. Z toho vyplýva, že naozaj existuje významný rozdiel v ekonomickom zabezpečení osamelých matiek s deťmi pred rozvodom a po rozvode. A teda H4 sa potvrdila.

Potvrdená hypotéza znie: **U osamelých matiek s dieťaťom je významný podiel v ekonomickom zabezpečení pred rozvodom a po rozvode.**

5.5 Pomoc osamelým rodičom

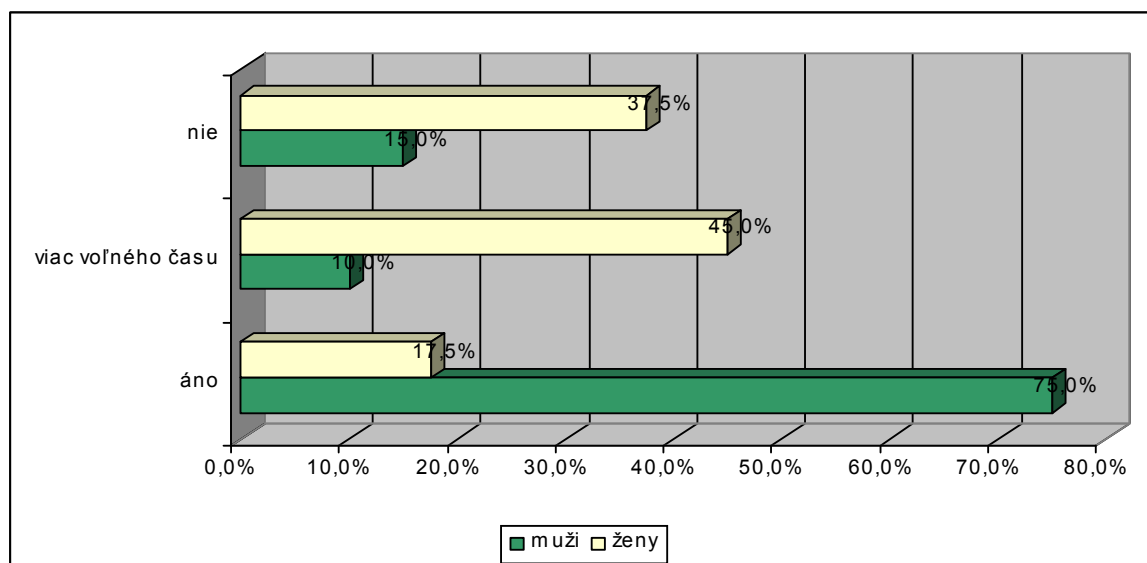
H5: Predpokladáme, že osamelým rodičom najvýznamnejšou mierou pomáhajú pri výchove detí príbuzní.

V otázke č. 18 sme zisťovali, či osamelým rodičom popri starostlivosti o dieťa ostáva priestor na voľný čas. Ich odpovede sme zaznamenali v Tab. 11 a Grafe 15.

Tab. 11 Zisťovanie dostatku priestoru osamelého rodiča na trávenie voľného času

Alternatívy	POHLAVIE				SPOLU	
	MUŽI		ŽENY		N	%
	n ₁	%	n ₂	%		
Áno	30	75,0	7	17,5	37	46,3
viac voľného času	4	10,0	18	45,0	22	27,5
Nie	6	15,0	15	37,5	21	26,3
S p o l u	40	100,0	40	100,0	80	100,0

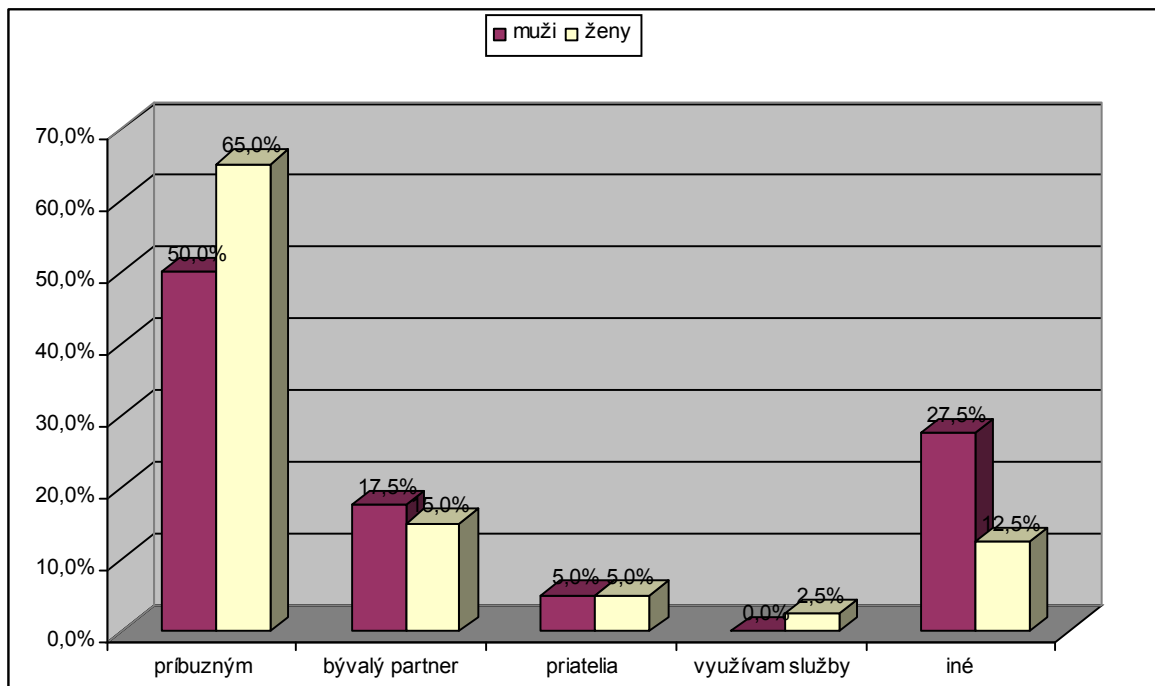
Graf 15 Zisťovanie dostatku priestoru osamelého rodiča na trávenie voľného času

Ženy uviedli a v 45,0%, že by potrebovali viac voľného času a 37,5% žien sa vyjadrilo, že voľný čas im popri starostlivosti o dieťa neostáva. Naopak 75,0% mužov uvádza, že majú voľného času dostatok a viac voľného času by potrebovalo len 10,0% mužov.

Komu zveria osamelí rodičia svoje dieťa ak chcú mať voľný čas pre seba sme sa opýtali v poslednej otázke dotazníka. Výsledky zistení sú zaznamenané v Grafe 16.

Graf 16 Skúmanie zverenia detí v čase trávenia voľného času rodičov

Z odpovedí respondentov sme zistili, že najviac až 65,0% žien zveria svoje deti príbuzným a 50,0% mužov, tiež zveria deti svojim príbuzným. Z opýtaných až 27,5% mužov a 12,5% žien v možnosti „iné“ uviedlo, že deti sú už samostatné a ostávajú doma samé.

Na základe zistení môžeme konštatovať, že väčšia časť opýtaných sa pri starostlivosti o zverené dieťa vo spolieha na svojich príbuzných. A teda výsledky jednoznačne potvrdzujú H 5.

Potvrdená hypotéza znie: **Osamelým rodičom najvýraznejšou mierou pri výchove detí pomáhajú príbuzní.**

6 DISKUSIA A ODPORÚČANIA PRE PRAX

Predmetom výskumu, ktorý sme realizovali v našej diplomovej práci bolo zistenie reálneho stavu a analýza dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte. Výskumná vzorka pozostávala z rozvedených mužov a žien, ktorí navštívili špecializované pracoviská na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci, v Centre právnej pomoci v Rimavskej Sobote a v Centre pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Lučenci.

To znamená, že sme vyhodnocovali odpovede náhodne vybraných respondentov z viacerých miest v regióne.

Výskum nám umožnil, na základe vyhodnotenia jednotlivých dotazníkov, aby sme zaujali stanoviská k jednotlivým hypotézam, ktoré sme si stanovili v projekte výskumu.

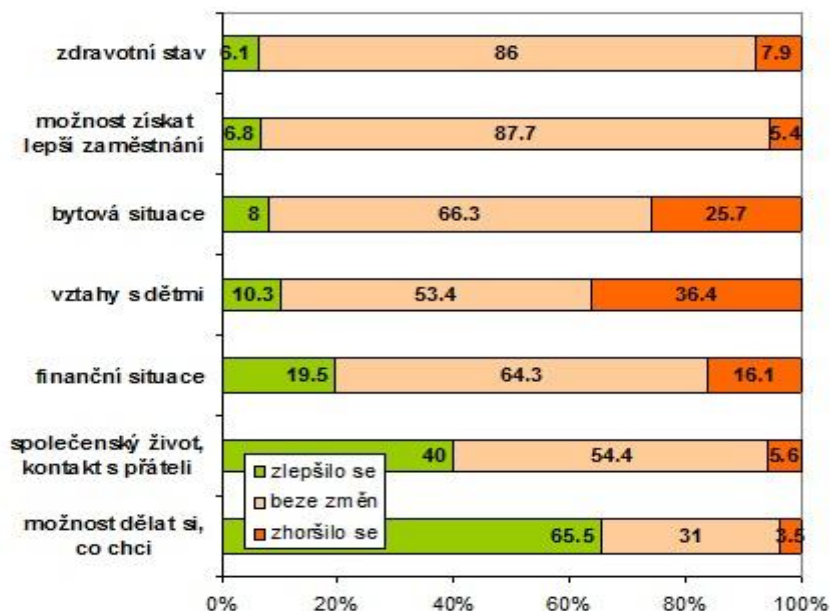
V hypotéze č. 1 sme predpokladali závažnejší dopad rozvodu na ženy ako na mužov.

Túto hypotézu sme v dotazníku overovali v otázkach číslo 4 až 6. Z odpovedí na otázku č. 4 vyplýva, že 42,5% žien sa s rozvodom vyrovnávalo za obdobie dlhšie ako dva roky, pričom mužov to bolo iba 17,5%. Väčšina mužov a to 52,5% sa s rozvodom vyrovnalo už do jedného roka.

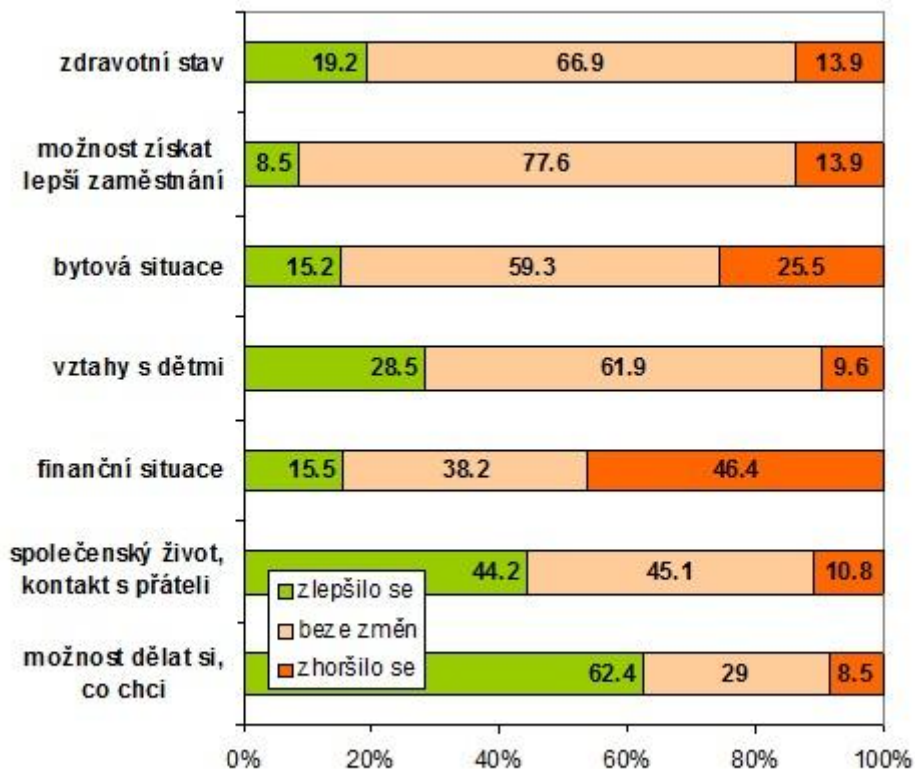
Sme toho názoru, že je rozdiel v tom, z akého dôvodu sa manželia rozvádzajú, pretože od toho môže závisieť aj to, ako dlho im trvá, kým sa s rozvodom vyrovnajú, zmieria sa s ním a začnú nový život. Pre toho kto rozvod inicializoval sú zmeny po rozvode o niečo ľahšie, pretože pravdepodobne o rozvode nejakú dobu rozmýšľal a už v tej dobe si hľadal svoje nové miesto v spoločnosti. Ak je žena s deťmi v priebehu manželstva odkázaná iba na finančnú podporu svojho manžela, je stále zatvorená doma, odrezaná od svojich známych, priateľov a dokonca niekedy aj od blízkej rodiny, nie je ľahké vyrovať sa s týmito stratami v prípade, že si manžel našiel mladšiu, prípadne atraktívnejšiu priateľku a podá žiadosť o rozvod. V takomto prípade žena stráca „pôdu pod nohami“, je nesamostatná, vlastne bez akýchkoľvek finančných prostriedkov, bez možnosti zamestnať sa a znova je odkázaná na milosť alebo nemilosť bývalého manžela. Ale určite to nemá ľahké ani žena, ktorá sa sama rozhodne podať žiadosť o rozvod, či už z dôvodu fyzického alebo psychického týrania, nevery manžela, alebo iných závažných problémov v ich spolunažívaní. V konečnom dôsledku môžeme skonštatovať, že v každom prípade ide po rozvode o hľadanie nových zdrojov osobnej identity, čo znamená, že sa z každého po rozvode stáva úplne iný človek.

Pre porovnanie našich výsledkov uvádzame zistenia z dotazníkového šetrenia „Životné dráhy 2010“, ktoré prebehlo v Českej republike na prelome rokov 2010/2011 a zahrňovalo celkom 4010 respondentov.

Graf 1: Dopady rozpadu partnerského vzťahu na muže

Graf 2: Dopady rozpadu partnerského vzťahu na ženy

Zdroj: Životní dráhy 2010

Po rozvode sa predpokladá obnovenie duševnej rovnováhy a zlepšenie psychického zdravia rodiny, avšak rozvodová prax ukazuje, že vo väčšine bývalých manželstiev pokračuje atmosféra plná napätia a stresu, ktorá sa prejavuje prostredníctvom častých súdnych pojednávaní o určení výživného, o rozdelení majetku a pod. (Matějček, Dytrych, 2002).

V otázke č. 5 sme zisťovali, čo si myslia rozvedení respondenti o tom, či existuje rozdiel s vyrovnávaním sa so vzniknutou situáciou po rozvode medzi mužmi a ženami. Z výsledkov zistení môžeme konštatovať, že existuje takmer zhoda medzi mužmi a ženami, pretože až 45% mužov a 50% žien je presvedčených, že ženy to majú po rozvode ťažšie.

Vo svojej práci Plánava (1994) uvádza, že po rozvode väčšine osamelých matiek, ktoré majú vo svojej starostlivosti dieťa alebo viac detí, klesne životná úroveň. Pritom okrem ekonomických strát a zvýšených výdajov energie sa rozvedené ženy potrebujú vyrovnat' aj s problémami v psychologickú oblasti.

Je nesporné že psychická záťaž pri rozvode patrí, hádam okrem smrti najbližšieho, k tým najväčším. Aj keď si mnohé ženy myslia, že po rozvode sa psychická záťaž stratí, prípadne príde obdobie pokoja a pohody, nemusí to však byť tak vždy. Do popredia sa začínajú dostávať otázky praktického života ako je riešenie bytovej situácie a finančnej situácie, tiež dochádza k novému usporiadaniu vzťahov, či už medzi bývalými manželmi alebo pri styku detí s odídeným rodičom. Je tiež potrebné obnoviť alebo vytvoriť aj vzťahy medzi rodinou a priateľmi, ktorí rozvedenému rodičovi s maloletým dieťaťom bývajú často oporou a pomocou pri riešení rôznych problémov týkajúcich sa ich nového života.

Komu boli maloleté deti zverené do osobnej starostlivosti sme zisťovali v otázke č. 6. Z odpovedí respondentov sme zistili, že v osobnej starostlivosti má dieťa 85% žien a len v 2% otcov.

Michalka (2005) vo svojom príspevku na medzinárodnej konferencii v Bratislave uvádza, že praxou je, že vo viac ako 95% v rozvedených rodinách je dieťa zverené do starostlivosti matky. Tiež v správe Výboru pre práva žien a rodovú rovnosť sa uvádza, že v roku 2001 tvorili v priemere 85% osamelých rodičov matky vo veku 25 až 64 rokov, čo znamená, že 5% celkového ženského obyvateľstva predstavovali osamelé matky.

Matka samoživiteľka musí pracovať na plný úväzok, zvládať finančné starosti a väčšinou i zníženú životnú úroveň. Požiadavky na čas a na pozornosť nútia matku k pracovnému

kolotoču, ktorý sa zastaví väčšinou len dvakrát mesačne a i to len na krátku dobu, keď deti idú na návštevu k otcovi (Levická, 2004)

Počas manželstva si obaja partneri svoje role v rodine delili a tak matka väčšinou zabezpečovala starostlivosť o deti, o domácnosť a o manžela. Muž sa zase staral o finančné zabezpečenie rodiny. Po rozvoде všetky role ostávajú na tom, komu ostali maloleté deti a keďže vo väčšine prípadoch sa jedná väčšinou o matky, pribudne im veľká zodpovednosť a starosť, ako bývalého manžela v otázke finančnej starostlivosti nahradiť. Aj keď by sa mohlo zdať, že v prípade ženy sa jej finančné problémy vyriešia priznaním výživného na deti, prípadne výživným na ňu, zo strany bývalého manžela. Skutočnosť je v mnohých prípadoch úplne iná a ženy sa k výživnému dostávajú len veľmi ťažko alebo žiadne výživné od bývalého partnera nedostávajú.

Na základe hore uvedených výsledkov môžeme skonštatovať, že Hypotéza H1 **sa potvrdila** a môžeme konštatovať že dopad rozvodu je na ženy závažnejší ako na mužov.

Zo získaných výsledkov výskumu ako aj z odbornej literatúry sme zistili, že v súčasnosti je do osobnej starostlivosti matky maloleté dieťa zverené vo väčšine rozvodových konaní. Stále viac sa v spoločnosti diskutuje o negatívnych dopadoch na matky v súvislosti so starostlivosťou o zverené dieťa. Môžeme si položiť otázku: Otcovia o svoje deti nemajú záujem, alebo sú len zákony nastavené tak, že dieťa v prvom rade zverí do starostlivosti matky a až v ďalšom rade otcovi, a to len v tom prípade, že matka sa o svoje dieťa nevie postarať? V súčasnosti je skutočnou revolúciou v tejto oblasti spoločná starostlivosť o deti po rozvoде. Čoraz viac sa o nej diskutuje aj v odbornej verejnosti a od 1. júla 2010 bola zapracovaná do Novely Zákona o rodine č. 217/2010 Z.z.. V Deklarácii rovnoprávneho rodičovstva (2011) sa uvádza „*matky aj otcovia sú rovnoprávnymi rodičmi, v prípade, že majú po rozchode obaja záujem o osobnú starostlivosť, dieťa má byť zverené do **striedavej osobnej starostlivosti obidvoch rodičov***“.

Zastávame názor, že po prihliadnutí na záujem maloletého dieťaťa, by sa mala striedavá starostlivosť v praxi používať, čo najčastejšie, aby sa na výchove a starostlivosti o maloleté dieťa podieľali obidvaja rodičia rovnakou mierou a tým by dieťaťu poskytovali všetky podmienky pre zdravý psychický aj fyzický vývoj.

V hypotéze č. 2 sme predpokladali ľahšiu adaptáciu detí na porozvodovú situáciu u tých detí, u ktorých sa na výchove detí podieľajú obidvaja rodičia.

Gardner (1991) vo svojej práci tvrdí, že sám rozvod si nevyžaduje terapiu. To platí najmä vtedy, keď má dieťa dobrý vzťah k rodičovi, s ktorým žije, ale i k rodičovi, ktorý sa

od rodiny odsťahoval. Ak sa však odsťahovaný rodič o dieťa nestará a nezaujíma, je pravdepodobnejšie, že deti budú mať určité psychologické problémy.

Hypotézu sme overovali v otázkach č. 7 až č. 9. V otázke č. 7 sme sa pýtali na názor, či sa po rozvode narušili vzťahy medzi dieťaťom a odídeným partnerom. Z odpovedí sme zistili, že 18,8% opýtaných mužov a žien vyjadrilo názor, že vzťahy medzi dieťaťom a odídeným partnerom sú celkom narušené a 42,5% opýtaných uviedlo, že vzťahy sa vôbec nenarušili.

Podiel na výchove dieťaťa sme skúmali v otázke č. 8. Tu sme zistili, že najviac odpovedí až 33,7% bolo, že partner dodržiava súdom nariadené stretnutia, 21,3% partnerov sa s dieťaťom stretáva často a najmenej, 6,3 % odpovedí bolo, že odídený partner sa s dieťaťom nestretáva, ale len finančne prispieva na potreby dieťaťa. Môžeme teda skonštatovať, že väčšina odídených rodičov sa so svojim dieťaťom stretáva pravidelne.

V súvislosti so skúmaním toho, ako sa dieťa dokáže vyrovnáť s rozvodom je potrebné uviesť, že je dôležité brať do úvahy vek dieťaťa, ktorého sa rozvod rodičov týka. Inak sa má pristupovať k dieťaťu, ktoré má päť rokov a inak k pätnásťročnému dieťaťu. V každom prípade, pre všetky deti je rozvod zmena, ktorá vážne ovplyvní ich život. No to, či pozitívne alebo negatívne, je ťažko povedať.

Otázku vyrovnania dieťaťa s rozvodom sme zisťovali v otázke č. 9. Z odpovedí respondentov sme sa dozvedeli, že 41% z nich sa s dieťaťom veľa rozprávali a vysvetľovali daný stav a iba 11% rodičov navštívili so svojimi deťmi psychologickú poradňu. Zo zistených odpovedí môžeme konštatovať, že pri respondentoch sa až v 42,5% vzťahy medzi odídeným rodičom a dieťaťom nenarušili a u 37% opýtaných sa deti adaptovali na porozvodovú situáciu za pomoci rozprávania sa s rodičmi a vysvetľovania daného stavu.

Novák s Průchovou (2005) pri zosumarizovaní svojich výsledkov svojej dlhoročnej praxe týkajúcej sa rozvodu rodičov a výchovy ich detí zastávajú stanovisko, že čo najdlhší kontakt aj s druhým rodičom je správnym riešením a u dieťaťa obmedzuje pocity straty a tým zvyšuje aj sebaúctu dieťaťa.

Ideálne by bolo, keby partneri vedeli prekonať nenávisť, prípadne sklamanie voči druhému a v záujme dieťaťa sa dokázali na spoločnej výchove dohodnúť a tráviť s deťmi čo najviac voľného času. Z vlastných skúseností však vieme, že existuje len málo takých bývalých partnerov, ktorí sa povzniesli ponad problémy, ktoré mali medzi sebou a dokážu ohľadne svojich detí komunikovať tak, aby nedochádzalo k nezhodám a aby na tieto konflikty nedoplácali deti.

Michalka (2005) vo svojom príspevku uvádza, že neobstojí argument, že dieťa potrebuje peniaze, dieťa potrebuje nielen peniaze od svojho otca, ale potrebuje si aj budovať svoj osobný vzťah k nemu.

V súvislosti s rozvodom manželov dochádza často aj k odsťahovaniu jedného z rodičov do vzdialenejšieho miesta, či už z dôvodu nutnosti nového bývania, z dôvodu novej práce, či iných dôvodov. V takýchto prípadoch je pravidelné a časté stretávanie sa odídeného rodiča s deťmi oveľa komplikovanejšie a môže na dieťaťi zanechať vážne následky. Ale aj ak sa jeden z rodičov neodstahuje a ostáva v blízkosti svojich detí, často sa stáva, že rodič starajúci sa o maloleté dieťa bráni druhému rodičovi v styku s ním, druhého rodiča pred dieťaťom očierňuje a zvaľuje všetku vinu za rozvod a zhoršenie životných podmienok. V takýchto prípadoch môže u detí dôjsť až k Syndrómu zavrhnutého rodiča, kedy dochádza k vypestovaniu nekompromisne kladného vzťahu dieťaťa k jednému – tomu dobrému, milovanému rodičovi a súčasne k nekompromisnému zavrhnutiu druhého rodiča, toho zlého, nenávideného. Gardner (1991) používa priamo pojem programovanie dieťaťa, čím rozumie „proces, kedy je dieťaťu voči rodičovi vštepovaný odpor a kritika, ktoré sú neoprávnené alebo prehnané“.

Z výsledkov zistených vo výskume môžeme konštatovať, že hypotéza č. 2 sa potvrdila a zistili sme, že adaptácia detí na porozvodovú situáciu u tých detí, u ktorých sa na výchove detí podieľajú obidvaja rodičia je ľahšia.

V hypotéze č. 3 sme predpokladali pozitívny vzťah a podporu okolia k osamelému rodičovi s deťmi.

Vzťah okolia k osamelému rodičovi sme skúmali v otázke č. 10 a č. 11. V otázke č. 10 sme sa opýtali na názor respondentov ako ich vníma okolie. Z odpovedí respondentov sme zistili, že až 35% mužov a 32,5% žien si myslia, že ich okolie vníma ako každého iného.

Či sa respondenti stretli so situáciou, kedy ich okolie ako rozvedeného posudzovalo negatívne sme sa pýtali v otázke č. 11. Z odpovedí vyplýva, že väčšina z opýtaných a to 65,0 % mužov a 37,5% žien si myslí, že ho okolie neposudzuje negatívne a len 5% mužov a 5% žien, že ich okolie často posudzuje negatívne.

V súčasnosti sa počet rozvedených manželstiev stále viac zväčšuje a tak sa u mladšej generácie stretávame s kladným postojom a toleranciou, na rozdiel u starších ľudí, ktorí zastávajú názor, že manželia by sa nemali rozvádzať už kvôli deťom. S takýto argument však nemôžeme súhlasiť, pretože nie je dokázané, že deti, ktoré žijú s osamelým rodičom sú vychovávané horšie ako deti žijúce v rodine obidvoch rodičov.

Gardner (1991) dospel k záveru, že dnes je spoločnosť k rozvedeným oveľa tolerantnejšia a manželstvá v minulosti sa udržiavali len preto, lebo rozvedení ľudia sa nechceli vystaviť spoločenskému posmechu a postihu, ktorý očakával rozvedených a ich deti. To znamená, že sama spoločnosť mala určité prostriedky, ktoré rozvod sťažovali a to bola verejná mienka. V súčasnosti sa vplyv verejnej mienky natoľko oslabil, že rozvod sa stal legitímnym ukončením manželstva (Levická, 2004).

Zo zistených odpovedí môžeme jednoznačne konštatovať, že v súčasnej dobe je vzťah a podpora okolia k osamelému rodičovi pozitívna a teda **H3 sa potvrdila**.

V Hypotéze č. 4: sme predpokladali, že existuje významný rozdiel v ekonomickom zabezpečení rodiny medzi osamelým otcom a osamelou matkou.

Túto hypotézu sme overovali v dotazníku v otázkach č. 11 až 15. V otázke č. 11 sme sa pýtali na sociálnu a ekonomickú situáciu respondentov po rozvode. Z výsledkov sme zistili, že dostatok finančných prostriedkov z pracovného pomeru uviedli v 67,5% muži a naopak nedostatok finančných prostriedkov pociťujú v 57,5% ženy. V ďalšej otázke nás zaujímalo, či rodičom postačuje ich príjem z pracovného pomeru na pokrytie výdavkov súvisiacich s prevádzkou domácnosti a starostlivosťou o dieťa resp. deti. Z odpovedí vyplynulo, že dostatok finančných prostriedkov z pracovného pomeru majú v 67,5% muži a len 17,5% žien a naopak nedostatok finančných prostriedkov pociťuje 57,5% žien a 17,5% mužov. Včasnosť platenia výživného od odídeného partnera nás zaujímal v otázke č. 14. Ženy až v 52,5% uviedli, že im bývalý partner na deti vôbec neplatí.

Dudová (2005) uvádza že obecné má rozvod pre ženy väčšie ekonomické dopady ako pre mužov. Pri rozvode dochádza najčastejšie k prechodu z modelu rodiny s dvoma príjmami na model rodiny s jedným príjmom, kde žena sama živí rodinu a zároveň na nej ostáva aj celá starostlivosť o deti.

Ženy, ktoré ostanú samy s dieťaťom majú problém nájsť si zamestnanie a to nielen z dôvodu nedostatku voľných pracovných miest, ale hlavne z dôvodu diskriminácie zamestnávateľov, ktorí uprednostňujú mladé a slobodné ženy pred ženami s malými deťmi. Táto skutočnosť je pre ženy stresujúca a ekonomicky aj sociálne ich ohrozuje. Dohovor o právach dieťaťa (1989) v článku 27, životná úroveň, deklaruje právo na zabezpečenie životnej úrovne, primeranej jeho telesnému, duševnému, duchovnému, morálnemu a sociálnemu rozvoju, pričom prvoradú povinnosť zabezpečiť dieťaťu primeranú životnú úroveň majú jeho rodičia. Nie vždy je však toto právo detí naplnené a to hlavne v prípade,

že odídený rodič neprispieva na výživu svojho dieťaťa. V súvislosti s platením resp. neplatením výživného sa často využíva inštitút náhradného výživného, ktoré poskytuje štát ženám po splnení presne stanovených podmienok. Zákon o náhradnom výživnom č. 201/2008 Z. z. upravuje poskytovanie náhradného výživného, ktorým sa prispieva na zabezpečenie výživy nezaopatreného dieťa. Jednou z podmienok vyplatenia výživného je aj podanie Návrhu na exekúciu na bežné a omeškané výživné u súdneho exekútora. Ale ani toto nezaručí matke, že omeškané výživné jej bude vyplatené, pretože ak súdny exekútor výživné nevymôže, štát matke vyplatí len bežné výživné a to od dátumu podania Návrhu na exekúciu. Omeškané výživné sa matke nevyplatí a je len na šikovnosti súdneho exekútora, či sa mu to podarí. Zaujímavosťou je, že sme jedným z mála štátov, kde súdny exekútor, môže z dôvodu neplatenia výživného prikázať odobrať neplatičovi výživného vodičský preukaz. Ale sú prípady, kedy je na vymáhanie aj súdny exekútor „krátky“. Je to v prípade, keď je platiteľ výživného zamestnaný na území cudzieho štátu. V takomto prípade sa môže výživné vymáhať prostredníctvom Centra pre medzinárodno-právnu ochranu detí a mládeže. Aj tu sa naskytuje príležitosť pre rôzne neziskové organizácie aby pomáhali matkám v zlej finančnej situácii, kedy potrebujú bezplatnú právu pomoc, aby si dokázali zabezpečiť vymáhanie výživného, či už na Slovensku alebo v zahraničí, pretože či už právne služby alebo získavanie dokladov a potvrdení potrebných pre vymáhanie výživného predstavujú za normálnych okolností nie malé finančné výdavky. V súčasnosti to mnohé matky alebo otcovia práve z týchto dôvodov vzdajú hneď na začiatku a ani sa o vymáhanie finančných prostriedkov, ktoré im patria, nepokúsia, pretože na to nemajú.

Aby matky s nezaopatreným dieťaťom mohli zabezpečiť chod svojej domácnosti a tiež starostlivosť o zverené maloleté dieťa, musia hľadať rôzne ďalšie spôsoby financovania. Na tieto sme sa pýtali v otázke č. 15. Z odpovedí sme zistili, že 45 % žien pomáhajú v ich ekonomickej situácii rodičia a 22,5% žien má dve zamestnania. Až 42,5% mužov uvádzalo, že dieťa nemá v osobnej starostlivosti, prípadne, že sú na invalidnom dôchodku, poberajú dávky v hmotnej núdzi alebo že im ich príjem postačuje.

Môžeme skonštatovať, že muži rozvodom vo väčšine prípadoch finančne nestrácajú, práve naopak ostáva im viac finančných prostriedkov ako pred rozvodom. Strácajú však rodinu a subjektívny pocit domova. Ženy si naopak uchovávajú každodenný kontakt s deťmi, ale veľakrát majú veľké problémy sa o seba a deti adekvátne materiálne postarať.

So sociálnou a ekonomickou otázkou úzko súvisí aj otázka bývania. Ako a či museli rozvedení partneri riešiť problém s bývaním sme sa pýtali v otázke č. 16. Z odpovedí

vyplývalo, že problém s bývaním po rozvode riešilo 77,5% mužov a 62,5% žien. Či sa respondentom zmenila bytová situácia a ako sme sa pýtali v otázke č. 17. Tu sme zaznamenali, že bytová situácia sa zhoršila mužom v 50,0% a ženám v 42,5%. Teda väčšine opýtaných sa bytová situácia po rozvode zhoršila.

Problém s bývaním, je v dnešnej dobe veľký u úplných rodín a takmer neriešiteľný u rodín neúplných. Spolunažívanie manželov v jednom byte je ťažké pred rozvodom a ešte ťažšie po rozvode. V mnohých prípadoch síce byt ostáva matke, ktorej boli zverené deti, avšak táto si musí zobrať úver, aby dokázala z polovice bytu vyplatiť svojho bývalého partnera. Aj táto skutočnosť prispieva k tomu, že sa matky, hlavne s malými deťmi, dostávajú do finančných ťažkostí, z ktorých sa veľmi dlho nevedia dostať. V mnohých prípadoch matka s deťmi z bytu odchádza a je odkázaná na pomoc najbližšej rodiny alebo štátu.

V tejto oblasti sme toho názoru, že by štát mal podporovať osamelého rodiča s maloletým dieťaťom či už príplatkami v období nezamestnanosti, zvyhodňovaní rôznymi úľavami na daniach v prípade, že pracuje, alebo aj v súvislosti s poskytovaním úverov na bývanie pre osamelých rodičov. Tak isto by sa mali daňové úľavy, ako stimul, poskytovať aj podnikom a aj živnostníkom ktorí osamelého rodiča s dieťaťom zamestnávajú, aby sa podporovalo zamestnávanie aj takto znevýhodnených. Aby sa osamelým rodičom mohol dať skombinovať osobný život s pracovným, mali by sa im ponúkať pružné pracovné príležitosti ku ktorým patrí aj práca na čiastočný úväzok, či práca z domu alebo prostredníctvom internetu.

Podľa Správy o situácii osamelých matiek, ktorú vypracoval Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť (2011) „*podľa najnovších údajov dostupných v roku 2006 bolo v 25 členských štátoch Európskej únie 32% domácností s jedným rodičom ohrozených chudobou v porovnaní s 12% domácností, ktoré tvorili pár s deťmi.*“ V správe sa tiež konštatuje, že až päť percent žien v Európe tvoria v súčasnosti osamelé matky a negatívnymi dôsledkami hospodárskej a finančnej krízy, ktoré pociťuje celé európske spoločenstvo, trpia najmä ženy.

V Hypotéze č. 5 sme predpokladali, že osamelým rodičom najvýznamnejšou mierou pomáhajú pri výchove detí príbuzní.

Levická, Čišecký (2004) uvádzajú, že predpokladom pre úspešné zvládnutie rodinnej krízy je udržanie pozitívnej orientácie a hlavne efektívna spolupráca všetkých členov rodiny.

Túto oblasť sme skúmali v otázkach č. 18 a č. 19 dotazníka. V otázke č. 18 sme sa osamelých rodičov pýtali, či im popri starostlivosti o dieťa ostáva priestor na voľný čas. 75% mužov uviedlo, že majú dostatok voľného času, avšak až 45% žien uviedlo, že by potrebovali viac voľného času a 37,5% žien sa vyjadrilo, že voľný čas im popri starostlivosti o dieťa neostáva vôbec. Komu zveria rodičia svoje deti v prípade potreby svoje dieťa sme skúmali v otázke č. 19. Z odpovedí respondentov sme zistili, že väčšina a to 65,0% žien a 50,0% mužov zverí najčastejšie svoje deti príbuzným.

Podľa Gardnera (1991) sa po rozvoze matky s deťmi niekedy vracajú späť k rodičom. Ich rozhodnutie je často podmienené finančnou situáciou. Ak chodí matka do práce, starí rodičia dohliadajú na deti, starý otec často funguje ako náhrada za neprítomného otca a stará mama ako nejaká „pani k deťom“.

Aj z nášho výskumu sme zistili že rodičia v prípade potreby dávajú väčšinou prednosť príbuzným pred cudzími, pri zverovaní detí do starostlivosti v čase keď sa im oni nevedia venovať. V tejto súvislosti by sme chceli pripomenúť, že v súčasnosti v mestách už existuje viacero zariadení, kde si matky môžu dať krátkodobo svoje deti v čase napr. nákupov, kaderníctva, vzdelávania, atď. V každom väčšom meste už fungujú rôzne organizácie, ktoré sa za symbolický poplatok matke postarajú o jej dieťa v čase jej iných aktivít. Túto službu však môžu využívať len matky žijúce v mestách a na dedinách sa musia spoľahnúť na svojich rodičov, prípadne iných príbuzných.

Ak dnes hovoríme o problematike osamelých rodičov s maloletými deťmi, hovoríme o probléme neúplnej rodiny. Počet takýchto rodín sa na Slovensku ako aj na celom svete z roka na rok zväčšuje, a keďže predstavujú nie zanedbateľné percento obyvateľov, zodpovednosť za ich život by už nemali mať len ich rodiny ale aj spoločnosť v ktorej žijú. Aj z nášho výskumu je zrejmé, že v tejto súvislosti predovšetkým musíme hovoriť o osamelých matkách s deťmi, pretože práve matky sú tie, ktorým vo väčšine prípadoch súd zveruje maloleté deti do ich osobnej starostlivosti.

V Správe o situácii osamelých matiek (2011) Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť vyzýva členské štáty Európskej únie, aby podporovali činnosti, ktorých cieľom je pomáhať osamelým matkám, tak aby dochádzalo k zvýšeniu ich samostatnosti a nezávislosti, aby sa zmierňoval pocit pasivity a izolácie a aby dochádzalo k zlepšeniu ich sociálnej vynaliezavosti, k zvýšeniu ich rodičovských zručností a k uľahčeniu prístupu k informáciám o zamestnaneckých právach a pracovných príležitostiach. Taktiež vyzýva členské štáty, aby podporovali združenia, ktoré pomáhajú osamelým matkám, podporovali

vytváranie rodinných centier, ktoré budú poskytovať dočasné ubytovania a kde osamelé matky môžu získať rady a vzdelanie.

V súvislosti s týmito výzvami sa v tejto oblasti vo veľkej miere angažuje aj tzv. „tretí sektor“, ktorý pôsobí v priestore medzi štátom a trhom. Jedná sa o rôzne mimovládne organizácie, ktoré postupne začali vznikať po roku 1989 aj na Slovensku a vyplňajú prázdne miesto v oblasti pomoci rôznym sociálnym skupinám.

V zahraničí existujú mnohé organizácie so zameraním na pomoc ženám, či už týraným alebo v inej zlej sociálnej a ekonomickej situácii. Na Slovensku je takýchto organizácií a zariadení málo a preto by bolo potrebné takéto organizácie podporovať, či už zo strany štátu, územných celkov, ale aj so strany podnikateľov a obyčajných ľudí.

V Konceptii rozvoja sociálnych služieb v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2011-2017 sa uvádza, že v kraji sa nenachádza ani jedno nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu a ani jedno zariadenie núdzového bývania. Nakoľko v Banskobystrickom samosprávnom kraji je podľa hore uvedenej koncepcie výrazný deficit zariadení, ktoré ponúkajú sociálne služby práve osamelým rodičom s deťmi, našim cieľom je návrh na zriadenie práve takéhoto zariadenia. Jednalo by sa o nízkoprahové zariadenie zriadené za účelom pomoci osamelým rodičom – v tomto prípade matkám, ktoré by fungovalo v zmysle Zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách. Toto zariadenie by poskytovalo ochranu, poradenstvo a pomoc ženám a im deťom, ktoré sú v sociálnej a ekonomickej tiesni alebo ktoré sú fyzicky, psychicky alebo sexuálne týrané alebo ohrozované. Bolo by to útočisko pre ženy s deťmi v krízovej situácii a dávalo by možnosť v pokoji a bez nátlaku premyslieť ako budú riešiť svoju životnú situáciu. Poskytovalo by predovšetkým núdzové ubytovanie na určitú dobu, pokiaľ si klient nenájde vlastné bývanie. Taktiež by poskytovalo špecializované služby pre ženy a deti v oblasti poradenstva, psychológie a tiež právne služby.

Je potrebné, aby ženy, ktoré zariadenie navštívia pocítili úprimný záujem zamestnancov pomôcť im, aby verili že pracovníci zariadenia stoja na ich strane a aby sa im dokázali zdôveriť so svojimi problémami a túžbami. Pracovníci zariadenia im budú okrem iného pomáhať a zastupovať ich pri styku s rôznymi inštitúciami a pomáhať im pri presadzovaní ich nárokov a práv. Zároveň sa bude presadzovať myšlienka „pomoci k svojpomoci“, čo znamená, že im zamestnanci zariadenia budú pomáhať pri uvedomovaní si vlastných potrieb záujmov a pri vytváraní samostatnej existencie, nezávislej od bývalého partnera.

Zariadenie bude fungovať ako jeden veľký spoločný dom alebo veľký byt, kde okrem iného bude bývať viac žien (najviac desať), pričom každá žena bude mať vlastnú miestnosť

pre seba a svoje deti. Spoločné budú priestory kuchyne, kúpeľne a spoločenskej miestnosti. V zariadení bude zriadená práčovňa a žehliareň a to aj pre ženy mimo zariadenia, ktoré si sa symbolický poplatok budú môcť vyprať a vyžehliť oblečenie pre seba a svoje deti. Celé zariadenie bude fungovať predovšetkým na základe tolerancie a vzájomného rešpektu.

Toto zariadenie bude mať svojich zamestnancov a okrem nich v rámci dobrovoľníctva tu budú v určitých dňoch a hodinách pracovať aj odborní pracovníci zo štátneho a súkromného sektora, ktorí budú bezplatne poskytovať poradenskú, psychologickú a pedagogickú pomoc.

Na podporu zamestnania matiek budeme v spolupráci s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny a Akadémiou vzdelávania organizovať kurzy pre nezamestnané mamičky zamerané na prípravu pre trh práce, na ich aktivizovanie a rozšírenie vedomostí a získanie zručností.

V rámci zariadenie bude prevádzkovaná aj denná herňa pre rodičov a deti, ktorá bude v prevádzke od ôsmej hodiny ráno do dvadsiatej hodiny popoludní. Tu si budú môcť za poplatok jedno euro na hodinu mamičky alebo oteckovia „uložiť“ svoje dieťa a vybaviť si svoje povinnosti alebo sa zúčastnili na kurze alebo prednáške organizovanej v budove zariadenia. V herni budú pracovať skúsené pedagogické pracovníčky a budú dohliadať, aby sa deti nielen hrali, ale aj hrovou formou učili.

Zároveň bude v zariadení prevádzkovaná aj telefonická pomoc pre ženy v núdzi, ktorá bude poskytovaná od ôsmej hodiny ráno do večera do desiatej a to za podpory dobrovoľníkov odborne zdatných a vyškolených v tejto oblasti.

Základom pre fungovanie zariadenia je existencia vhodného objektu, ktorý by vyhovoval všetkým požiadavkám, ktoré stanovuje zákon. Takýchto objektov je na území okresného mesta Lučenec niekoľko a preto by sme zahájili rokovania s primátorkou o možnosti zriadenia nízkoprahového zariadenia za podmienok, ktoré by si mesto stanovilo a na ktorých by sme sa dohodli. Naším cieľom je uzavrieť partnerstvo medzi našou neziskovou organizáciou, mestom Lučenec, Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci, s Akadémiou vzdelávania a nemenovanou zahraničnou firmou z mesta Lučenec. O vytvorení partnerstva a realizácii projektu nízkoprahového zariadenia by sme uzavreli písomnú zmluvu v ktorej by sa konkretizovala dĺžka partnerstva, účel partnerstva ako aj práva a povinnosti členov partnerstva a tiež spôsob financovania projektu.

O financovanie tohto zariadenia požiadame viaceré zdroje. Jedným zo zdrojov by bol aj Európsky sociálny fond, ktorý je hlavným finančným nástrojom, ktorým Európska únia presadzuje svoje ciele v oblasti zaradenia nezamestnaných a znevýhodnených sociálnych

skupín do pracovného života. Je to jediný fond, pri ktorom nie sú dopredu potrebné finančné prostriedky na realizáciu projektov, pretože pri iných štrukturálnych fondoch nie sú finančné prostriedky vyplácané vopred, ale až na základe uhradených účtovných dokladov potvrdzujúcich realizáciu projektu sa prijímateľovi preplácajú.

Ďalším zdrojom financovania by mali byť verejné domáce zdroje vyčleňované z rozpočtu jednotlivých rezortov, v tomto prípade z rezortu Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré pravidelne vyhlasuje granty a poskytuje priame dotácie organizáciám poskytujúcim základné služby sociálnej starostlivosti. Zároveň by sme požiadali aj miestnu samosprávu o podporu pri realizovaní projektu a ponúkli by sme im zároveň možnosť uzavrieť zmluvu o vzájomnej spolupráci, kedy by zariadenie mohlo ponúkať aj služby, ktoré mesto nevie poskytnúť samé a v spolupráci so zariadením ich to bude vychádzať lacnejšie. Jedná sa hlavne o poradenské služby a služby práčovne a žehliarne. Nezanedbateľným zdrojom príjmov by mohli byť aj sponzorské dary od podnikateľov získaných na základe osobného kontaktu a v konečnom dôsledku aj 2 percentá dane z príjmov fyzických a právnických osôb. Pre získanie vlastných finančných prostriedkov bude zariadenie organizovať rôzne spoločenské, vzdelávacie a športové akcie, kde bude od zúčastnených vyberať symbolické poplatky, prípadne organizovať zbierky a charitatívne akcie.

Aj keď žien v núdzi je v našom okolí určite niekoľko desiatok, je zrejmé, že sa tým nechvália ani nevystavujú na oči verejnosti. Aj z tohto dôvodu, by sme o našich službách chceli informovať diskrétno a nenápadne, aby tie, ktoré našu pomoc potrebujú, už pri dostupnosti informácii mali dobrý pocit a nebáli sa výsmechu a pozornosti okolia. Naše informačné letáky by sme nechávali v ordináciách detských lekárov, v nákupných strediskách, prípadne u sociálnych pracovníkov na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Všade tam, kde matky s deťmi chodievajú, do prostredia, ktoré je pre nich dôverne známe a bezpečné. Takto sa nevtieravou formou dozvedia o našej ponuke a o ich možnosti zlepšiť svoj život a celkovú sociálnu a ekonomickú situáciu.

Z Á V E R

Dôsledky vývoja v oblasti súčasnej rodiny sú prostredníctvom demografických ukazovateľov a sociologických metód merateľné a dá sa vopred odhadovať s pomerne vysokou pravdepodobnosťou ich dopad na všetky spoločenské subsystemy i na vývoj spoločnosti.

V našej práci sme zisťovali dopady rozvodu na členov rodiny, hlavne na osamelého rodiča s maloletými deťmi. Po preštudovaní literatúry sme si stanovili ciele, ktoré sme dosiahli. Zistili sme, že z hľadiska rodovej odlišnosti je dopad rozvodu závažnejší u žien ako u mužov. Vo väčšine prípadoch sú maloleté deti zverené matke, ktorá sa musí vyrovnávať so vzniknutou situáciou, do ktorej sa stratou partnera dostala. V súvislosti s porozvodovou situáciou u detí môžeme skonštatovať, že deti sa na ňu adaptujú rýchlejšie, ak sa na ich výchove intenzívne podieľajú obidvaja rodičia aj po rozvode. Zistili sme, že si odídení rodičia rôzne vysvetľujú svoj podiel na starostlivosti a výchove svojho dieťaťa. Niektorí si myslia, že stačí dodržiavať stretnutia nariadené súdom, iní si uvedomujú svoju zodpovednosť voči dieťaťu a stretávajú sa s ním čo najčastejšie. Väčšina rodičov vyslovila názor, že deti sa vyrovnali z ich rozvodom za pomoci častých rozhovorov a vysvetľovania daného stavu. V tejto súvislosti sme toho názoru, že v prípade rozvodu manželstva, kde sú maloleté deti, by bolo potrebné súdom stanoviť povinnosť rodičov navštíviť so svojimi maloletými deťmi psychológa a to z dôvodu, že len tento je v tejto oblasti odborne vyškolený a najlepšie dokáže dieťa vypočuť, pochopiť a zodpovedať na jeho otázky, samozrejme aj za prítomnosti jeho rodičov. Myslíme si, že na rozdiel od rodičov, ktorí majú vlastnú teóriu prečo sa rozviedli, je psychológ nestranný a nezaujatý a dokáže všetko dieťaťu vysvetliť daný stav bez emócií a obviňovaní jedného z rodičov.

Zistili sme, že súčasná spoločnosť je k osamelým rodičom tolerantná a väčšina respondentov potvrdila, že okolie má k nim pozitívny vzťah. Tolerancia okolia je pre osamelých rodičov veľmi dôležitá, pretože sa nachádzajú v novej, pre nich ťažkej situácii a podpora rodiny, komunity a celej spoločnosti je pre nich výzvou, aby sa nevzdávali a začali budovať nový život.

V súvislosti so vzťahom medzi rozvodom a ekonomickou situáciou osamelého rodiča sme zistili, že osamelí rodičia s deťmi sú vo väčšine prípadoch matky, ktorým sa v dôsledku rozvodu sťažuje možnosť uplatnenia sa na pracovnom trhu, možnosť zvyšovania si kvalifikácie, či vybavenia si úveru, ktorý potrebujú na to, aby vyplatili bývalého partnera

v prípade, že chcú ostať v spoločnom byte. Chceme zdôrazniť, že štát by sa mal vo väčšej miere podieľať na podpore osamelých rodičov a to hlavne v oblasti prístupu ku vzdelávaniu v oblasti prístupu k práci, v oblasti daňových úľav, či v oblasti právneho poradenstva, pretože toto by bola pomoc štátu k svojpomoci.

Nie všetkým osamelým rodičom ostáva po rozvoze pôvodný byt či dom a musia riešiť aj bytovú otázku. Často sa preto vracajú ku svojim rodičom s nádejou, že sa tak stane len na krátky čas. V mnohých prípadoch je ich finančná situácia tak nepriaznivá, že si nevedia nové bývanie zabezpečiť, prípadne sú nútení od rodičov odísť a hľadať si náhradné dočasné ubytovanie. Aj v tejto oblasti je potrebná pomoc hlavne od štátu a to prostredníctvom vyšších územných celkov a samospráv, pretože títo sú povinní poskytovať sociálne služby aj v tejto oblasti, nakoľko aj týmto prispievajú k odstraňovaniu sociálnej nerovnosti v spoločnosti. Dobre fungujúca sociálna sieť je potrebná na to, aby bolo možné zasiahnuť všade tam, kde sa človek z objektívnych dôvodov dostal do neriešiteľných situácií. A strata ubytovania takouto situáciou určite je. Zistili sme, že v našom kraji sa nenachádza žiadne zariadenie pre matky s deťmi, ktoré by im poskytovali dočasné ubytovanie, poradenstvo a služby potrebné k ich naštartovaniu do ďalšieho života. Práve takéto zariadenie sme v závere našej práce navrhli zriadiť a to ako partnerstvo medzi neziskovou organizáciou, mestom Lučenec, Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci, s Akadémiou vzdelávania a nemenovanou zahraničnou firmou z mesta Lučenec.

V zariadení by okrem iných zamestnancov našli uplatnenie hlavne absolventi vysokých škôl so zameraním na sociálnu prácu, sociálne služby a poradenstvo, ktorých je v súčasnosti dostatok, ale napriek svojim schopnostiam a zručnostiam majú problém uplatniť sa.

Je nepochybné, že prvým a najdôležitejším základom domova, ktorý vytvára zázemie, je rodina. Je preto potrebné rodinu, či už zo strany štátu, spoločnosti a aj regiónu, podporovať a to aj keď ide o rodinu osamelého rodiča s dieťaťom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy / Monografie

- BAKOŠOVÁ, Z.-LUBELCOVÁ, G.-POTOČÁROVÁ, M. 2005. *Sociálna pedagogika*. Bratislava: Svornosť, 2005. 168 s. ISBN 80-10-00485-5.
- BENNETT, W. J. 2001. *The broken hearth: reversing the moral collapse of the American family*. Doubleday, Random House, Inc., New York, 2001. 199 s. ISBN 0-385-49915-19.
- DUNOVSKÝ, J. 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicentrum, 1986. 140 s.
- DUNOVSKÝ, J. 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5.
- GABURA, J. 2006. *Sociálna práca s rodinou*. Bratislava: 2006.
- GARDNER, R. A. 1991. *Rozvod – a čo ďalej?* Martin: Osveta, 1991. 226 s. ISBN 80-217-0328-8.
- GAVORA, P. 2010. *Úvod do pedagogického výskumu*. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HELUS, Z. 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HOLÁ, L. 2011. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-3134-6.
- HRONCOVÁ, J. a kol. 2004. *Sociálna patológia a jej prevencia*. Banská Bystrica : PF UMB, 2004. 220 s. ISBN 80-8055-995-3.
- HRONCOVÁ, J.-EMMEROVÁ, I. 2004. *Sociálna pedagogika*. Banská Bystrica : PF UMB, 2004. 280 s. ISBN 80-8083-028-2.
- HUDECOVÁ, A.- BROZMANOVÁ, GREGOROVÁ, A. 2009. *Sociálna práca s rodinou*. Banská Bystrica : PF UMB, 2009. 250 s. ISBN 978-80-8083-845-4.
- IPPOLITOVNA, KULČICKAJA, J. 1983. *Citová výchova detí v rodine*. Bratislava: SPN, 1987. 148 s.
- JANÁČ, P. 2010. *Dedičstvo otcov. Rodinný katechizmus*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2010. 312 s. ISBN 978-80-7162-795-1.

- KONČEKOVÁ, Ľ. 2010. *Vývinová psychológia*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2010. 314 s. ISBN 978-807165-811-5.
- KOŠČO, J. a kol. 1980. *Teória a prax poradenskej psychológie*. Bratislava: SPN, 1980. 448 s.
- KOŠTA, J. 1993. *Úvod do sociológie*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 1993. 111 s. ISBN 80-225-0509-9.
- LEVICKÁ, J. a kol. 2004. *Sociálna práca s rodinou I*. Trnava : Mosty, 2004. 177 s. ISBN 80-89074-93-6.
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, B. – POKORNÁ, D.- TOUFAROVÁ, M. 2008. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE, 2008. 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.
- MATĚJČEK, Z. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha : Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH, Z. 2002. *Krizové situace očima dítěte*. Praha : Grada Publishing, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, O. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, O.- PAZLAROVÁ, H. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MOŽNÝ, I. 2008. *Rodina a společnost*. Praha : Slon, 2008. 324 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MOŽNÝ, I. 1999. *Sociologie rodiny: její vývoj, teorie a základní problémy*. Praha: Slon, 1999. 250 s. ISBN 80-85850-75-3.
- NOVÁK, T.-PRŮCHOVÁ, B. 2005. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
- OLÁH, M. 2005. *Sociálněprávní ochrana dětí*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU, 2005. 206 s. ISBN 80-8068-349-2.
- ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2001. *Sociálna patológia*. Bratislava : VEDA, 2001. 310 s. ISBN 80-224-0685-6.
- PEŠOVÁ, I.- ŠAMALÍK, M. 2006. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada Publishing, 2006. 152 s. ISBN 80-247-1216-4.

- PLÁŇAVA, I. 1986. *Po rozvodu*. Praha: Mona, 1986. 96 s.
- PLÁŇAVA, I. 1994. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada Publishing, 1994. 118 s. ISBN 80-7169-129-1.
- PÖTHE, P. 1996. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1996. 143 s. ISBN 80-901896-5-2.
- PREVENDÁROVÁ, J.- KUBÍČKOVÁ, G. 1995. *Základy rodinnej a sexuálnej výchovy*. Bratislava : SPN, 1995. 87 s. ISBN 80-08-00062-7.
- PREVENDÁROVÁ, J. 1998. *Rodina s postihnutým dieťaťom*. Nové Zámky: Psychoprof, 1998. 132 s. ISBN 80-96148-9-9.
- PREVENDÁROVÁ, J. 2001. *Rodinná terapia a poradenstvo*. Bratislava : Humanitas, 2001. 109 s. ISBN 80-968053-6-3.
- PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. 2009. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- REPÁŇ, Ľ. 1980. *Psychológ bez čakárne*. Bratislava : Obzor, 1980. 402 s.
- SELICKÁ, D. 2009. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc pre rómsku rodinu*. Nitra : FSVaZ UKF, 2009. 121 s. ISBN 978-80-8094-618-0.
- SKUPNIK, J. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: Slon, 2010. 402 s. ISBN 978-80-7419-019-3.
- SOBOTKOVÁ, I. 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80-7178-559-8.
- STANTON, G. T. 1997. *Why Marriage Matters*. Colorado Springs: Piñon Press, 1997. 223 s.
- TIRPÁK, P. 2010. *Rodinná výchova*. Prešov: GTF PU, 2010. 146 s. ISBN 978-80-555-0142-0.
- TURIEL, E. 1993. *The development of social knowledge: Morality and convention*. New York: Cambridge University Press, 1993. 240 s. ISBN 0-521253-09-8.
- VÁGNEROVÁ, M. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VIŠŇOVSKÝ, Ľ. 1998. *Teória výchovy*. Banská Bystrica : PF UMB, 1998. 121 s. ISBN 80-8055-135-9.

ŽILÍNEK, M. 1997. *Étos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava: IRIS, 1997. 232 s. ISBN 80-88778-60-3.

Kapitola z knihy

HARINEKOVÁ, M. 2004. Psychologické teórie rodiny. In LEVICKÁ, J. a kol.

Sociálna práca s rodinou I. Trnava: Mosty. 2004. ISBN 80-89074-93-6, s. 10 -24.

JUSANOVÁ, E.- KUBICOVÁ, J. 2006. Rodinná mediace je prevencií i řešením rodinných a rozvodových sporů. In BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum. 2006. ISBN 80-246-1089-2, s.124.

KALINA, K. 2003. Sociální práce s uživateli drog. In MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. 2005. ISBN 80-7367-002-X, s. 211-226.

VLČKOVÁ, M. 2001. Sociálna patológia. In ONDREJKOVIČ, P. a kol. *Týranie, zanedbávanie a zneužívanie detí*. Bratislava: VEDA. 2001. ISBN 80-224-0685-6, s. 84-100.

ŽILOVÁ, A. 2009. Rodina s nezamestnaným členom. In HUDECOVÁ, A.-BROZMANOVÁ –GREGOROVÁ, A. a kol. *Sociálna práca s rodinou*. Banská Bystrica: PF UMB. 2009. ISBN 978-80-8083-845-4, s. 208- 219.

Článok zo zborníka

BAČÍKOVÁ, A. 2002. Súčasný problémy rodiny. In MATULNÍK, J.-MINICHOVÁ, M.-VAVROVÁ, Z. (ed). *Rodina v ohrození – výzva pre sociálne vedy*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Problémy a perspektívy filozofických, humanitných a sociálnych vied organizovanej Fakultou humanistiky TU v Trnave v dňoch 29. a 30. Apríla 2002 v Modre. Trnava: B-print, 2002. ISBN 80-89074-35-9, s. 192-196.

GALBAVÝ, L. – VONDRÁKOVÁ, E. 2005. Vplyv rodiny na páchanie trestnej činnosti. In KOLESÁROVÁ, A. (ed.). *Rodina na prelome tisícročia: zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie 16.-17. máj 2005*. Bratislava : FSVaZ UKF v Nitre a Stredisko pre štúdium práce a rodiny v Bratislave, 2005. ISBN 80-8050-914-X, s. 352-360.

GLASOVÁ, M. 2000. Rodina 2000 – realita a ideál. In LENCZOVÁ, T. (ed). *Zdravá rodina – základ demokratického štátu v Európe 2000*. Zborník referátov z konferencie z 19. mája 2000. Bratislava : Lúč, 2000. ISBN 80-968318-6-0.

MICHALKA, P. 2005. Problémy v legislatíve pri uplatňovaní práv dieťaťa v rozvedených rodinách na styk s druhým rodičom a vymožitelnosť práva. In KANDRÁČ, P. (ed). *Právo detí na životnú úroveň potrebnú pre ich telesný, duševný, mravný a sociálny rozvoj*. Zborník z medzinárodnej konferencie konanej dňa 25. októbra 2005 v Bratislave. Bratislava : Kancelária verejného ochrancu práv, 2005.

ONDREJKOVIČ, P. – MAJERČÍKOVÁ, J. 2005. Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine. In KOLESÁROVÁ, A. (ed.). *Rodina na prelome tisícročia: zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie 16.-17. máj 2005*. Bratislava : FSVaZ UKF v Nitre a Stredisko pre štúdium práce a rodiny v Bratislave, 2005. ISBN 80-8050-914-X, s. 18-34.

PAVELOVÁ, Ľ. 2005. Problémy rodiny z hľadiska chudoby a exklúzie závislých členov. In KOLESÁROVÁ, A. (ed.). *Rodina na prelome tisícročia: zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie 16.-17. máj 2005*. Bratislava : FSVaZ UKF v Nitre a Stredisko pre štúdium práce a rodiny v Bratislave, 2005. ISBN 80-8050-914-X, s. 731-737.

Článok v časopise

KVAPILOVÁ, E. 2000. *Rôznorodosť rodinných foriem – výzva pre rodinnú politiku*. In Sociológia. SK ISSN 0049 – 1225, 2000, roč. 32, č.5, s. 407-434.

LENCZOVÁ, T. 2001. *K charakteru koncepcie rodinnej politiky na Slovensku*. In Sociológia. SK ISSN 0049 – 1225, 2001, roč. 33, č. 4, s. 353-374.

Článok z internetu bez uvedenia autora

Deklarácia rovnoprávneho rodičovstva. [online]. 2011, [cit.2012-02-10]. Dostupné na internete : <http://www.ligaotcov.sk/cache/documents/Deklaracia-rovnopravneho-rodicovstva-Liga-Otcov.pdf>.

Dohovor o právach dieťaťa. [online]. 1989, [cit.2012-02-10]. Dostupné na internete : <http://www.unicef.sk/sk/prava-deti/dohovor-text>.

Kódex kánonického práva. [online]. 1997, [cit.2011-10-14]. Dostupné na internete :
<http://www.kbs.sk/?cid=1117699955>.

Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2011-2017. [online]. 1989, [cit.2012-02-10]. Dostupné na internete :

Radka Dudová. Co znamená rozvod pro ženy a co pro muže. [online]. 2005, [cit.2012-03-02]. Dostupné na internete : <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25042/Uvod.html>.

Rozvod manželstva. [online]. 2011, [cit.2011-11-12]. Dostupné na internete :
<http://search.conduit.com/ResultsExt.aspx?ctid=CT2405280&q=Rozvod+man%C5%BEelstva%2FR%2FNaj+pr%C3%A1vo.sk+-najlep%C5%A1%C3%AD+pr%C3%A1vny+poradca%2C+2011>.

Rozvod- Česká republika. [online]. 2006, [cit.2011-11-12]. Dostupné na internete:
<http://search.conduit.com/ResultsExt.aspx?ctid=CT2405280&q=Eur%C3%B3pska+komisia+%E2%80%93+Eur%C3%B3pska+justi%C4%8Dn%C3%A1+sie%C5%A5+-+Rozvod+-+%C4%8Cesk%C3%A1+republika%2C+2006>.

Rozvod – Rakúsko. [online]. 2006, [cit.2011-11-12]. Dostupné na internete:
<http://search.conduit.com/ResultsExt.aspx?ctid=CT2405280&q=Eur%C3%B3pska+komisia+%E2%80%93+Eur%C3%B3pska+justi%C4%8Dn%C3%A1+sie%C5%A5+-+Rozvod+-+Rak%C3%BAsko%2C+2006>.

Rozvod – Belgicko. [online]. 2006, [cit.2011-11-12]. Dostupné na internete:
<http://search.conduit.com/ResultsExt.aspx?ctid=CT2405280&q=Eur%C3%B3pska+komisia+%E2%80%93+Eur%C3%B3pska+justi%C4%8Dn%C3%A1+sie%C5%A5+-+Rozvod+-+Belgicko%2C+2006>.

Rozvod – Švédsko. [online]. 2006, [cit.2011-11-12]. Dostupné na internete:
<http://search.conduit.com/ResultsExt.aspx?ctid=CT2405280&q=Eur%C3%B3pska+komisia+%E2%80%93+Eur%C3%B3pska+justi%C4%8Dn%C3%A1+sie%C5%A5+-+Rozvod+-+%C5%A0v%C3%A9dsko%2C+2006>.

Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2011-2017. [online]. 2011, [cit.2011-02-06]. Dostupné na internete:
<http://www.rpsp.sk/download/publikacie/rozvoj.pdf>.

Správa o situácii osamelých matiek. Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť. [online]. 2011, [cit.2012-01-15]. Dostupné na internete: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2011-0317+0+DOC+XML+V0//SK>.

Životní dráhy 2010. [online]. 2011, [cit.2012-03-02]. Dostupné na internete: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=483&lst=108>.

Normy, nariadenia, smernice, zákony

Katechizmus Katolíckej cirkvi pre mladých. 2011. Bratislava: Karmeliánske nakladateľstvo, 2011. 301 s. ISBN 97 88089231997.

Sväté písmo. Nový zákon. Evanjeliá a Skutky apoštolov. 1997. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1997. 316 s. ISBN 80-7162-194-3.

Nariadenie Rady ES č.2201/2003 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom.

Nariadenie Rady ES č.2116/2004 o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností.

Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Zákon NR SR č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon NR SR č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele.

Zákon NR SR č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom.

Zákon NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

Zákon NR SR č. 217/2010 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine.

PRÍLOHY

Príloha 1 Dotazník

Dotazník

Vážení respondenti/respondentky,

dostali ste do rúk dotazník, ktorým chceme zistiť dopad rozvodu na členov rodiny v súčasných podmienkach spoločnosti. Dotazník je anonymný a údaje sa použijú na výskumné účely. Preto Vás prosíme, odpovedajte pravdivo, aby dotazník bolo možné objektívne vyhodnotiť. Svoje odpovede zakrúžkujte alebo odpoveď doplňte slovne.

Ďakujeme Vám za spoluprácu a pravdivé odpovede !

Respondenti/respondentky

---

1. Pohlavie :

a/ muž

b/ žena

2. Vek :

a/ 18-25

b/ 26-30

c/ 31-35

d/ 36-40

e/ 41-45

f/ 46 a viac

3. Ste zamestnaný/á?

a/ zamestnanec/zamestnankyňa

b/ nezamestnaný/nezamestnaná

c/ iné.....

4. Za aké dlhé obdobie ste sa dokázali vnútorne vyrovnat' s rozvodom a novou životnou situáciou, ktorá Vám vznikla ako jeho následok?

a/ 1 rok

b/ 2 roky

c/

iné.....

5. Myslíte si, že je rozdiel s vyrovnávaním sa so vzniknutou situáciou po rozvode medzi mužmi a ženami? (Uveďte heslovite v čom).

.....
.....
.....
.....

6. V prípade, že máte dieťa/deti z predchádzajúceho manželstva, komu je zverená osobná starostlivosť o maloleté dieťa/deti?

a/ matke

b/ otcovi

c/ striedavá starostlivosť oboch

d/

iné.....

.

7. Narušili sa vzťahy medzi dieťaťom/detmi a odídeným partnerom?

a/ vôbec sa nenarušili

b/ narušili sa čiastočne

c/ celkom sú narušené

8. Ako sa podieľa na výchove dieťaťa/detí odídený rodič?

.....
.....
.....
.....

9. Ako sa vyrovnalo/i Vaše dieťa/deti s rozvodom rodičov? Ako ste to riešili ako rodič?

a/ veľa sme sa rozprávali a vysvetľovali si daný stav

b/ navštívili sme psychologickú poradňu

c/ deti to zvládli bez vysvetľovania

d/ iné.....

10. Ako Vás podľa Vášho názoru vníma Vaše okolie ako osamelého rodiča s dieťaťom/ deťmi? (Popíšte, prečo má takú mienku).

.....
.....
.....
.....

11. Stretli ste sa už so situáciou, v ktorej ste mal/a pocit, že Vás posudzujú negatívne len preto, že ste rozvedený/á?

a/ áno, často

b/ áno, už sa mi to stalo

c/ nie

d/ neviem

12. Aká je Vaša sociálna a ekonomická situácia po rozvode manželstva?

a/ nezmenila sa

b/ je lepšia ako pred rozvodom

c/ mierne sa zhoršila

d/ výrazne sa zhoršila

13. Postačuje Váš finančný príjem z pracovného pomeru na pokrytie Vašich výdavkov súvisiacich s prevádzkou domácnosti a starostlivosťou o dieťa/deti?

- a/ áno
- b/ čiastočne
- c/ nie

14. Pokiaľ je Vám dieťa zverené do opatery, platí otec/matka dieťaťa výživné na Vám zverené dieťa ?

- a/ platí pravidelne a načas
- b/ platí nepravidelne
- c/ neplatí
- d/ iné.....

15. V prípade, že Vám Váš príjem nepostačuje na pokrytie výdavkov, ako si zlepšujete finančnú situáciu?

- a/ mám dve zamestnania
- b/ pomáhajú mi rodičia
- c/ som poberateľ/ka dávok v hmotnej núdzi
- d/
- iné.....

16. Museli ste riešiť po rozvode problém súvisiaci s bývaním?

- a/ áno
- b/ nie

17. Ako sa zmenila Vaša bytová situácia po rozvode?

- a/ nezmenila sa, bývame v pôvodnom byte
- b/ zlepšila sa, presťahovali sme sa a každý člen má viac priestoru pre seba
- c/ zhoršila sa, museli sme sa presťahovať (do menšieho bytu, k rodičom, do podnájmu,...)

18. Popri starostlivosti o dieťa/deti, ostáva Vám priestor pre Váš voľný čas?

- a/ áno
- b/ potrebovala by som viac voľného času
- c/ nie

19. Ak využívate voľný čas pre seba, komu zveríte v tom čase svoje dieťa/deti?

- a/ príbuzným
- b/ bývalý partner
- c/ priatelia
- d/ využívam služby pre rodiny
- e/ iné.....

Príloha 2 Žiadosť o súhlas s realizáciou výskumu na Odbore sociálnych vecí a rodiny v Lučenci

Bc. Monika Košová, Nám. Republiky 1991/10, 984 01
Lučenec

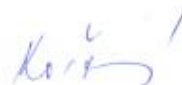
Vážená pani riaditeľka, vážený pán riaditeľ,

obraciam sa na Vás so žiadosťou o súhlas s realizáciou výskumu na Vašom Odbore sociálnych vecí a rodiny v Lučenci. Som študentkou UKF v Nitre – odbor Sociálne služby a poradenstvo a výskum, ktorý realizujem formou dotazníka je zameraný na zistenie reálneho stavu a analýzu dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte, zistenie rodových odlišností vo vzťahu k dôsledkom rozvodu, zistenie porozvodovej adaptácie detí, zistenie vzťahu medzi deťmi a odídeným partnerom, zistenie podpory okolia osamelého rodiča s dieťaťom, zistenie vzťahu medzi rozvodom a ekonomickou situáciou osamelého rodiča a zistenie bytových podmienok osamelého rodiča v regióne.

Dotazník je anonymný, bude slúžiť len pre potreby nášho výskumu.

Za Vaše pochopenie vopred ďakujem

S pozdravom

Vyjadrenie riaditeľa Odboru sociálnych vecí a rodiny: Súhlasím

v Lučenci....., dňa 20.12.2011

Príloha 3 Žiadosť o súhlas s realizáciou výskumu v Centre právnej pomoci v Rimavskej Sobote

Bc. Monika Košová, Nám. Republiky 1991/10, 984 01
Lučenec

Vážený pán riaditeľ/riaditeľka,

obraciam sa na Vás so žiadosťou o súhlas s realizáciou výskumu vo Vašom Centre právnej pomoci v Rimavskej Sobote. Som študentkou UKF v Nitre – odbor Sociálne služby a poradenstvo a výskum, ktorý realizujem formou dotazníka je zameraný na zistenie reálneho stavu a analýzu dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte, zistenie rodových odlišností vo vzťahu k dôsledkom rozvodu, zistenie porozvodovej adaptácie detí, zistenie vzťahu medzi deťmi a odídeným partnerom, zistenie podpory okolia osamelého rodiča s dieťaťom, zistenie vzťahu medzi rozvodom a ekonomickou situáciou osamelého rodiča a zistenie bytových podmienok osamelého rodiča v regióne.

Dotazník je anonymný, bude slúžiť len pre potreby nášho výskumu.

Za Vaše pochopenie vopred ďakujem

S pozdravom

Vyjadrenie riaditeľa/riaditeľky Centra právnej pomoci: Súhlasím

v 2. Sobote ..... dňa 24.1.2012

JUDr. Današa Ryčková

CENTRUM PRÁVNEJ POMOCI
kancelária Rimavskej Soboty
Námestie M. Tompa 2
979 01 Rimavska Sobota
IČO: 30798841 DIČ: 2022122841

Príloha 4 Žiadosť o súhlas s realizáciou výskumu v Centre pedagogicko- psychologického poradenstva a prevencie v Lučenci

Bc. Monika Košová, Nám. Republiky 1991/10, 984 01
Lučenec

Vážení páni vedúci,

obraciam sa na Vás so žiadosťou o súhlas s realizáciou výskumu vo Vašom oddelení Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Lučenci. Som študentkou UKF v Nitre – odbor Sociálne služby a poradenstvo a výskum, ktorý realizujem formou dotazníka je zameraný na zistenie reálneho stavu a analýzu dopadu rozvodu na členov rodiny v regionálnom aspekte, zistenie rodových odlišností vo vzťahu k dôsledkom rozvodu, zistenie porozvodovej adaptácie detí, zistenie vzťahu medzi deťmi a odídeným partnerom, zistenie podpory okolia osamelého rodiča s dieťaťom, zistenie vzťahu medzi rozvodom a ekonomickou situáciou osamelého rodiča a zistenie bytových podmienok osamelého rodiča v regióne. Dotazník je anonymný, bude slúžiť len pre potreby nášho výskumu.

Za Vaše pochopenie vopred ďakujem

S pozdravom

Centrum
pedagogicko-psychologického
poradenstva a prevencie
Nám. Republiky 1991/10, 984 01
Lučenec

Vyjadrenie vedúceho oddelenia Centra pedagogicko-
psychologického poradenstva a prevencie: Súhlasím

v ..... Lučenci ....., dňa... 10.12.2011 .....